

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

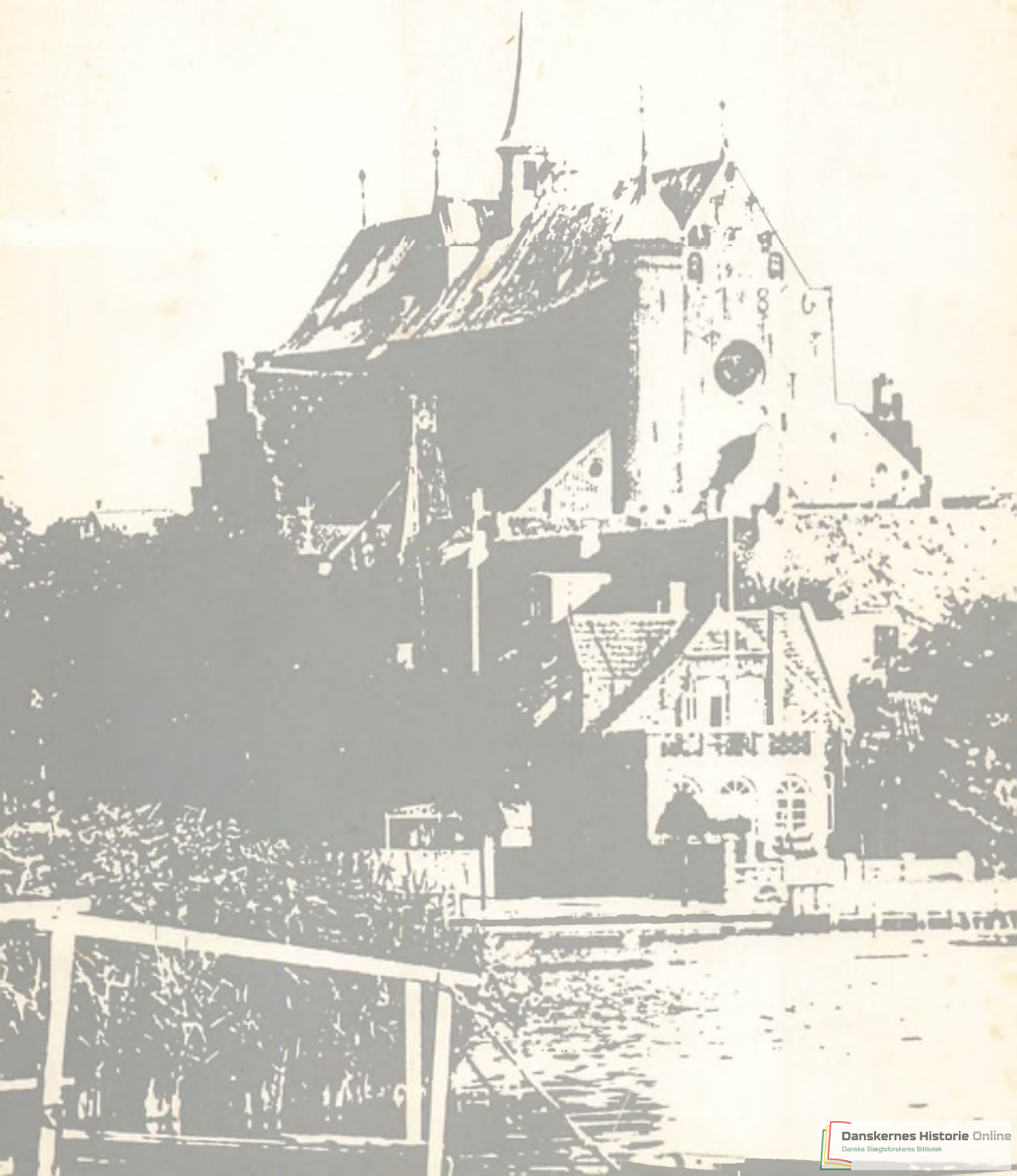
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Mindernes Besøg

Frederik Faber: MINDERNES BESØG

Frederik Faber

Frederik Faber

Mindernes Besøg

Erindringer fra Haderslev

Udgivet af

LIONS CLUB . HADERSLEV

1974

Frederik Faber: MINDERNES BESØG
er udgivet af Lions Club, Haderslev, 1974.
Redaktionsudvalg: V. Lindebo Hansen, C. Krassél,
Sv.-Aa. Mattson, Chr. Schultz og Alfr. Thomsen.
Bogen er sat med 12 p. Goudy Old Style.
Papir: A/S De Forenede Papirfabrikker.
Klicheer: Jyllands Clichéfabrik A/S, Kolding.
Typografisk tilrettelægning: Alfr. Thomsen
Bogbinderarbejdet: J. P. Møllers Bogbinderi, Haderslev.
Tryk: A/S Modersmålets Trykkeri, Haderslev.

Indhold

Forord	7
Da man var meget lille	9
Haderslev er ikke lutter lagkage	16
Det går op og ned her i livet	26
Patriae et Literis	36
Om omgang med voksne	46
Det er drøjt at være barn	58
Mon jeg går i hundene?	64
Lussinger i luften	71
Germanernes lærling	78
Hvornår var det nu, det var?	85
Her lades alt håb ude	91
Stormen bryder løs	97
Over Rubicon	103
Efterskrift	110

Tilgnet BESS

Forord

Det er såmænd ingen ringere end *N. F. S. Grundtvig*, der i sit bogværk „*Krønike-Rim til levende Skolebrug*“ i digtet „*Valdemarerne*“ skriver:

Mindet vel lader som ingenting,
er dog et lønligt kildespring.

Og en tysk digter, der også var af format, siger: *Die Erinnerung ist das schönste, schöner noch als die vergang'ne Zeit.*“

Jo, vist er det da godt at dvæle ved minderne, ikke mindst, fordi det oftest er de lyse minder, der melder sig, mens de mørke fjæler sig i underbevidsthedens gem.

Når man har nået min alder og dermed fået tid nok, er der rig lejlighed til at meditere over alt det, man har haft held til at gøre forkert. Så kommer minderne på besøg, og jeg blev altså så glad for mine „gæster“, at jeg syntes, jeg burde gøre andre delagtige i min glæde. Derfor plukkede jeg hist og her på vandringen gennem min barndoms paradys og min tidlige ungdom, og bandt af blomsterne en broget buket, som „*Dannevirke*“ siden formidlede til sine læsere, af hvilke jeg havde været i bådelaag med mange.

De fleste læsere har været glade for det, jeg skrev – det vidner min post om – andre har vel været ligeglade, og ganske enkelte har været sure, men det skal de ikke høre for, da det intet har stjålet af min glæde over en lykkelig barndom i det kære Haderslev, der livsdagen lang har haft en sikker plads i mit hjerte, selvom det er et halvt århundrede siden, jeg stod optegnet i byens folkeregister.

Da LIONS i Haderslev derfor spurgte mig, om man måtte bruge det, jeg havde skrevet, i en bog, hvis mulige overskud skulle komme byens ældre til gavn, skyndte jeg mig at svare ja, og jeg har sjældent sagt „ja“ til noget med

større glæde. Alligevel er jeg lidt betænkelig, for jeg burde vel, som Blicher siger, have

„sunget lidt mer' måske,
kanhænde også lidt bedre!“

Nå, enhver må jo synge med sit næb, og jeg kan vel få absolution med gode gamle Ovids ord: „Selv om evnerne ikke slog til, kan man da altid anerkende den gode vilje.“

Med disse ord vil jeg gerne – for sagens skyld – ønske „Mindernes Besøg“ en god modtagelse i min kære barndomsby Haderslev.

Frederik Faber (Fritz Schmidt).

Da man var meget lille

Sønderborg var, da jeg var lille, idealet af en by for drenge med fantasi og virkelyst. Tænk, hvad der alt var at tumle med.

Et gammelt dansk slot, hvor en rigtig dansk konge havde været fange i mange år og – hvis Carl Blochs billede talte sandt – havde vandret rundt om et bord så længe, at hans tommel havde gravet sig dybt ned i bordets stenplade, en stakkels konge, der så ud som om vand og brød i alle årene havde været hans eneste føde. Og så sagde man tilmed, at det var den største konge, Danmark nogensinde havde haft.

En pontonbro, der gik op og i mange gange om dagen og som det kostede 5 penning at gå over, endda kun, når den var lukket. Dernæst 3 store vindmøller, én nord, én syd og én vest for byen på Dybbøl Banke, hvor der var skanser, man kunne lege og slåse i, krigergrave og oven i købet et „Denkmal“.

Dertil en havn, hvor skibene pilede ud og ind, fiskere, oversvømmelser, og verdens længste strandpromenade, fra hvilken man kunne beskue rigtige store krigsskibe som „Mars“ og „Carola“. Jo, det var sager!

Og så ringrideriet – hold da helt ferie!

I dette Sønderborg, der var alle tiders, stod min vugge, for kirkebogen for Sønderborg købstad m. v. oplyser, at jeg er født i Grosse Rathhausstrasse 4 henad slutningen af det forrige århundrede. Men selv om jeg naturligtvis spillede en hovedrolle ved den lejlighed, fortøner min erindring om begivenheden sig i det uvisse. Thi eragtes: Kirkebogens ord bør ved magt at stande!

Altså, allons enfants!

Al begyndelse er svær

I min tidligste barndom må jeg have været gangbesværet, idet jeg grant erindrer, at jeg bevægede mig som et kuglelysn ned ad stentrappen til kæ-

deren, hvor min mor samlede mig op i deprimeret tilstand. Hovedet holdt, men indholdet farer stadig rundt efter sin rette hylde.

Således voksede jeg da og tog til i alder og styrke, indtil jeg fik „æ Bräune“, der vistnok er ganske farlig. Men den tilkaldte dr. Reuter mente åbenbart ikke, at jeg ville blive til nogen akut fare for verdensudviklingen og lod mig derfor leve.

Som følge deraf blev jeg så stor, at jeg året efter kunne overhælde mig med en kop skoldhed te. (Ar fra denne begivenhed samt et senere læderet øje har jeg siden brugt for at dokumentere, at det ikke var min skyld, at den tyske armé kom til kort i slaget ved Somme i 1916).

Omtrent samtidig med te-tragedien træder mine forældre for alvor ind i min bevidsthedskreds, og jeg husker som noget af det første, at min mor var godheden selv og at min far var skaldet og fotograf, men havde hele hovedet fuldt af skæg (for da var det moderne). Mor var mageløs – og det har jeg gentaget så tit, at mindst 5 psykopater eller sjælesørgere (eller hvad de nu hedder) vil skrive under på, at jeg viser symptomer på moderbinding. Det er meget fint og kaldes diagnose.

Far var af smedææt. Og vi ved jo fra Drachmann, hvorledes det er med smede:

„Så trækker vi af essen den glohede bolt –
slå svende, slå så det knager!
Jernet skal hamres, forinden det bli'r koldt,
og pigerne skal kyskes før det dager!“

Når de stærke smede ikke smedede, spillede de. Far blev derfor ikke smed, men spillemand. Det kunne man imidlertid ikke leve af – dengang. Derfor kom han, da han var konfirmeret, i lære på DANNEVIRKE hos gamle Bjørnshauge og skulle være typograf.

Det var et farligt job. Ens lunger fyldes af blystøv, der skal skylles ned med øl. Far glemte at skylle og blev syg. Så forlod han faget og blev dels fotograf, dels musiker i kurkapellet på Fanø. Som følge heraf blev han gift og etablerede sig i Sønderborg.

Alt tegnede lyst, og der var liv og glade dage. Far, der kunne spille på 12 instrumenter (dog kun ét ad gangen, når han ikke optrådte som janitshar) havde betydelige selskabelige talenter og var med på den danske front alle vegne. Det skulle give bagslag.

*Pontonbroen i Sønderborg gik op og i mange gange om dagen.
Det kostede 5 penning at gå over den.*

En tut bom . . .

Men nu må vi hellere se at få mig ind i billedet igen. Under mit første besøg på Dybbøl Banke var jeg eskorteret af mine forældre. Jeg sad i en „sportsvogn“, som min mor skød foran sig (det lå dengang milevidt under et mandfolks værdighed at røre ved noget som helst i retning af en barnevogn – under kørslen). Mest imponeret var jeg af Dybbøl Mølle, hvilket kom til udbrud i udtryk som „sitte tøllelej“, „sitte ta-am!“. Man vil tilgive, at jeg ikke helt mestrede talens brug, men til gengæld ikke var uden fantasi. Mine ytringer betød ganske enkelt: „Sikke krølle-rej“ (krølle-redere) og „sikke kamme“. Da „kammene“ pludselig begyndte at snurre rundt, gik jeg helt fra koncepterne og tissede i bukserne.

Skråt over for vort hus, men lidt længere nede ad den stærkt skrånende gade boede købmand Jansen. Da jeg var blevet lidt større (4 år), blev jeg hyppigt sendt over til ham for at gøre indkøb til dækning af køkkenets behov. Det var en vældig fidus, for hos købmand Jansen vankede der altid „en tut bom“. Det aner vor tids ungdom ikke hvad er, men i min barndom var det altså et kræmmerhus bolsjer. En dag blev jeg sendt afsted efter 2 liter petroleum til oplysende formål. Det øsregnede, men klædt ud til vej-

ret og med petroleumskanden i hånden vadede jeg af sted og fik både vædske og kanden og godter i lommen. Nu ville skæbnen, at vandet løb i stride strømme i rendestenen uden for Jansens butik. En dråbe faldt fra kanden og – hvad var dog det for hekseri – den forvandlede sig for mit undrende blik til en stor plamasje i mange farver. Jeg prøvede med noget mere petroleum – og var målløs. Havde min mor ikke siddet ved vinduet og holdt udkig, så farvel petroleum! Men nu kom hun med et sjal om hovedet og i stormskridt over gaden og bemægtigede sig vredt både kanden og min ringhed.

Sic transit gloria!

Pokker stå i Chr. Winther

En af fars gode venner, „onkel“ Dau, havde en lyslokket datter Elly, som jeg forelskede mig i. Hun var 3 år og jeg var 4. Men hør nu om min kranke skæbne.

Far, hvis kristendom var indadvendt, gik sjældent i kirke. Det lod han mor om. I stedet for gik han tur med mig, og en søndag formiddag ved højmesstid kom vi pokker i vold ud ad Storegade (der nu hedder Perlegade), hvor der næsten ude, hvor kragerne vender, boede en ovnsmed eller kakkelovnsfabrikant, der hed Gade og var en ætling af den navnkundige Niels W.

Men samme Gade disponerede også over en grim bog af en vis Chr. Winther, der hed „Flugten til Amerika“, og „onkel“ Gade (nej, han er diskvalificeret som onkel) undså sig ikke ved at gøre mig bekendt med bogens forførelseriske indhold.

Således inspireret forberedte jeg Ellys og min flugt. I ly af vore forældres middagssøvn sneg vi os ud ad bagdøren med rørlige ejendele som en dukke og en gyngestol og slog os ned langt fra hjemmet på „æ bleeg“, flere hundrede meter borte. Vi var på vej ud i den vide verden. Men ak, onkel Dau fandt os, gennemhøvede mig, så jeg kan mærke det endnu, og slæbte sit hylende afkom hjem. Da jeg selv efter surt slæb med dukke og gyngestol arriverede hos min far, blev jeg modtaget med et ekstra lag tærsk. Så ond er denne verden – og så er der oven i købet nogen, der kalder denne Winther for en „guldalder“-digter. Han har aldrig skrevet om andet end flugt,

*Den største begivenhed i Sønderborg var ringriderfesten.
Sikken et optog.*

også noget, der hedder „Hjortens Flugt“, som mine forældre forærer væk til skræk og advarsel, når der er nogen, der bliver „konformeret“.

Navigare necesse est

Inden jeg så mig om, var jeg igen blevet et år ældre, og så var det, jeg opdagede havnen. Det var dog fantastisk! En hel flåde af passagerskibe kom og gik, somme tider flere ad gangen. De havde mange fine navne som Thor, Freja, Balder og Odin, Ægir, Rota og Fylla. Far sagde, at det var guder og sådan noget. Men nogle hed noget andet, jeg ikke forstod: Habicht og Condor, Falke, Delfin og Express samt Kanal I, II og III. Og sikke de kunne tude, især Fylla, for den havde to toner i fløjten og sejlede hver dag helt til Fåborg, der lå langt væk, milevidt fra den modsatte side af Als. De sagde, at Thor havde muligheder for at vælte, men det fik jeg desværre aldrig at se. Derimod kom jeg en dag ud at sejle med „Falke“. Helt til Haderslev, hvor mormor og morfar boede. Mor kastede op, fordi skibet ikke kunne holde sig på den lige vej, men tumlede forvildet rundt – og jeg fik en sodavand.

Ja, hvor skete der dog meget i Sønderborg. En dag kom vandet op af havnen og helt op i gaderne, som folk sejlede i. Ja, det kom helt op i „Alsund“ og købmand Tingleffs butik, så ingen kunne få øl. Det sagde far i al fald.

Og så kom jeg i skole . . .

Ansigt til ansigt med livets alvor

Skolen lå lige bag ved kirken med det høje tårn, hvor klokkerne altid ringede om søndagen før de løb ud og slæbte de folk i kirke, der ikke kom af sig selv. Den hed „Volksschule“. Min mormor havde foræret mig en meget fin ransel til min fibel, min skifertavle og mine grifler. Den havde en klap med skind i to farver. Til venstre var hårene mørke som morfars og til højre hvide som mormors. Og på hver side var der påsyet et hjerte af brunt skind. Det var deres hjerter . . .

Jeg kunne læse, inden jeg kom i skole. Ikke tysk, men dansk. Jeg kunne læse i „Dybbøl-Posten“, som vi fik hver dag. Jeg kendte også redaktøren. Han hed Johannes Moldt og var dansk som far.

I skolen skulle vi lære tysk. På den første side i min fibel var der et billede af et pindsvin, og jeg troede derfor længe, at pindsvinet var det mest almindelige dyr i Tyskland. Men det er det ikke. Billedet var der bare, fordi et pindsvin på tysk hedder en „Igel“, og vi skulle lære at skrive bogstavet „i“.

Skolen var ganske sjov. Især når vi havde „Anschauungsunterricht“ og så frikvartererne. Men det var naturligvis ikke nær så spændende som havnen, Dybbøl Skanser og pontonbroen – og så Elly. For vi var stadig kærestere, og far fotograferede os i voksent tøj, og jeg havde fars merskumpibe i munden. Det var nu faktisk farfars pibe, for far røg ikke. Men han havde arvet den.

Men den allerstørste begivenhed i Sønderborg var ringriderfesten. Sikken et optog igennem byen med herolder med lange trompeter i spidsen og en masse konger og fyrster og baroner i flotte dragter og med guldkæder og fjer i de fine hatte og så en 4–5–6 orkestre ind imellem.

Og så ringriderne med lanser og flag på fyrige hingste. Der var guirlander og flag i alle gader. Optoget kom heldigvis altid forbi, hvor vi boede. Både om søndagen og om tirsdagen. Men om søndagen var vi også ude

på ringriderpladsen, hvor der vankede honningkager og slik og karusselle. – Jo, det var tider!

Der Kaiser kommer

Alt det gode fik dengang lige så hurtigt ende som nu. Det begyndte ellers meget sjovt, for der kom en masse marinere til byen og krigsskibe, store og små og sorte og grå. Og den tyske kejser kom sejlene igennem Alssund på en yacht, der hed „Meteor“ og siden på et skib, der hed „Hohenzollern“. Læreren fortalte os, at kejseren hed „Seine Majestät Kaiser Wilhelm der Zweite“. Det var et langt navn. Men folk fortalte, at der om bord på „Hohenzollern“ var en klaverspiller fra Sønderborg, der hed Jørgensen. Og det er rigtigt. Han kom siden til at hedde Brdr. Jørgensen.

Farvel, Sønderborg!

Men en dag var far meget ked af det, fordi der ved parolen på slottet og marinestationen var blevet givet soldaterne og marinerne ordre til, at de ikke mere måtte lade sig fotografere af far. Og der var dengang ikke så mange danske i Sønderborg, at vi kunne leve af bare at fotografere dem.

„Vi må rykke teltpælene op,“ sagde far, „og flytte til Haderslev. Der er danskheden stærkere og klimaet mildere!“ Det forstod jeg ikke. Men jeg gik ud til mit lille telt i vores gård og pakkede sammen i bedrøvet tilstand.

Så solgte far vort hus og sin forretning, og vi flyttede til Haderslev, hvor vi kom til at bo på Naffet.

Men her begynder et nyt kapitel.

Haderslev er ikke lutter lagkage

Nu bor vi i HADERSLEV! Vi kom med „Falke“, der som sædvanlig var ved at vælte det meste af vejen. Vi skal bo i et stort hus, der ikke er vort eget som i Sønderborg. Manden, der ejer det, hedder Ravnsgaard og er meget lang og tynd. Men vistnok rar. Han siger, at det er et historisk hus, for her har engang boet en jomfru, hvis kæreste hed hertug Hans, og at der er en underjordisk gang over til det slot, hvor han boede.

Det kan ikke passe. For her er ikke noget slot, og her er heller ingen pontonbro og ingen skanser, siger far. Det lover ikke for godt.

Herr Ravnsgaard siger, at der engang har været hele to slotte, et der hed Hansborg og et, der hed Haderslevhus. Det tror jeg bare ikke på.

Han har vist mig, at der i porten er en gammel bjælke, som der står noget på, som jeg ikke kan læse, fordi det er med krøllede bogstaver og på bar latin. Han har også forklaret, at det ene slot lå lige over for vort hus på den plads, der hedder „Schlossgrund“ og hvor der nu står et meget lille „Denkmal“ (meget mindre end det på Dybbøl selvfølgelig). Mon ikke han praler lidt?

Her i huset bor vi selv i stuen. På den anden side af gangen bor fru Grimm. Hun er gammel og ligner en heks, og det er vistnok hende, hvis far har skrevet historien om „Rødhætte“. Men hun er ellers meget rar. Mon hun er farlig? Ovenpå bor der nogen, der hedder Boysen og nogen, der hedder herr Spicker. Herr Boysen er en lille mand, der har et hus nede i gården med chokolade og mange bolsjer. Far siger, at han er agent. Han har også en søn, der hedder Johan og går i Oktava. Jeg véd ikke, hvad Oktava er, men det er i al fald noget med en meget fin kasket med et sølvbånd, og derfor ser han temmelig vigtig ud. Helt oppe på kvisten bor herr Ravnsgaard, så han er nok meget fattig.

Sådan er mine første indtryk af HADERSLEV.

Haderslev havde dog én stor trøst. Her boede mormor og morfar, så nu må vi have fat på dem.

A propos frimurere . . .

Disse to gamle mennesker boede i et kæmpemæssigt hus, der var næsten lige så stort som Sønderborg Slot, syntes jeg da. Det lå midt imellem Slots-gade og Jomfrustien. Og det hed frimurerlogen. Det største værelse i stuen var køkkenet, og det næststørste var verandaen med de kulørte ruder. Men værelserne ovenpå var meget større, for det var den store sal og den lille sal og logen, hvor kun frimurerne måtte komme ind. De murer kun om af-tenen, når de har fri. Det er derfor de hedder frimurere. Døren til logen var altid låset, undtagen når morfar havde glemt at låse den, for ingen måtte nogen sinde få at vide, hvad det var, de murede på. Jeg tror nok, at de drak øl som alle andre murere, når de var derinde, for de så meget forskellige og trætte ud, når de gik hjem. Oven over alt dette var der to lofter, hvor der altid lå masser af korn til ingen verdens nytte, men det er en anden historie.

Morfar var min bedste ven, for han gav mig tit 5 penning uden at sige det til nogen, så jeg kunne købe en stor pose „bom“ og således vinde venner i de nye omgivelser. Han blev ganske vist også skyld i et af mine store nederlag, men det kommer vi til.

Sådan starter en gourmet

Da jeg havde besøgt morfar og mormor, som mor altid omtalte som „de to gammel“, skulle jeg hjem på Naffet og spise. Jeg blev meget skuffet, da jeg så, at vi kun skulle ha' risenvælling og ruskomsnusk. Hos mormor skulle de ha' sødsuppe og stegt lever, som jeg meget bedre kunne lide. Så fik jeg en lys idé. Jeg sagde, at jeg havde glemt at gi' mormor en besked fra far og spiste så i Slotsgade. Det har jeg gjort siden, når vi hjemme skulle ha' noget, jeg ikke kunne lide – som ærter og flæsk og vælling med øjne og sur-og-sød-suppe og den slags. Men når mormor skulle ha' noget, jeg ikke brød mig om, spiste jeg hjemme.

Bag vores hus var der først en stor gård med herr Boysens lager og et vaskehus og nogle lokummer, og så var der en lang have, der gik ned til vandet. Til den ene side boede der en tyk mand, der hed klejnsmed Petersen, og skomager Malling, og til den anden side boede der en gammel

mand, der hed Trampel-Hansen. Mor sagde, at han havde en trampe-mølle. Jeg har dog aldrig set ham trampe, og hvad skulle det også være godt for? Men han havde en „Enkel“, der hed Magdalene. Hun var pæn. Jeg havde jo ganske vist Elly, men hun var bare helt i Sønderborg, og derfor blev jeg gode venner med Magdalene. Hendes far og mor bor i Nørregade og laver konditorkager, derfor synes jeg godt om Magdalene.

Haderslev ctr. Sønderborg

Den næste dag skulle jeg i skole. Far fulgte mig derhen. Det var i „Friedrich-Schule“ i Nørregade, der ligger meget langt fra Naffet. Vor lærer i 2. klasse hed herr Juhl. Han så vred ud, men var alligevel meget rar. Vi var 36 drenge i den klasse. Jeg fik straks to gode venner, Heine og Albert. De boede tæt ved os og var næsten lige så dygtige i skolen som jeg, så vi sad ved siden af hinanden. Dem spurgte jeg, om der slet ikke var noget i Haderslev, der var værd at se. „Joh,“ sagde de, „der er Fjorden og Dammen og Futjakob og „Jakob aus Amerika“ og „æ hippodrom“ og „Jårmærken 3 gange 3 dage og så Sedanfest.“

„Er der nogen ringridere?“ spurgte jeg.

Det var der ikke, men dyrskue – og Ulvslyst og Vesterris og Bøghoved og – pokker i vold – noget, der hed „Thomashus“. Ja, og så om sommeren var der jo „Victoriabad“.

I klassen var der også en lille fyr, der hed Frederik. Han var ikke større end tobak for en skilling og så dum, at han sad nederst på nederste bænk. Han kunne ingenting, men når der var visitats gav inspektøren ham 1 penning og sagde, at han skulle synge for ham, og så sang Frederik „Ich bin ein Preusse“. Det var han naturligvis ikke, men hvad gør man ikke for en penning kontant!

En skønne dag blev lille Frederik uden videre rykket op fra 2. til 8. klasse, som selveste den almægtige rektor Roos havde. Den klasse lå lige under rektors privatlejlighed, og når fru Roos skulle have besørget byærinder eller anden huslig assistance, bankede hun 3 gange i gulvet med et kosteskaft. Så vidste Frederik, hvad klokken var slået. Frederik tilbragte 6 år i 8. klasse og har klaret sig fint, da han kom ud i livet.

Og nu kommer vi til den anden store tragedie i mit liv, der skulle forbitre min tilværelse i måneder. Min morfar var født i Luthers by Wittenberg i Saksenland, men strandede i Haderslev i 1864, hvor han sad som magasinforvalter og siden giftede sig med mormor, blev „vereidigter Wägermeister“ og „Kastellan“ i frimurerlogen. Mormor var fra Højer og havde en blå-hvid-rød lokalkolorit. Morfar kunne naturligvis tale saksisk, men det gjorde han kun, når man talte tysk til ham. Ellers talte han i al den tid, jeg har kendt ham, altid sønderjysk med saksisk accent. Det lød festligt, hvilket jeg bør tydeliggøre ved at fortælle, at han altid udtalte „j“ som „g“ – og omvendt, at „d“ og „b“ altid udtaltes som „t“ og „p“, og „t“ og „p“ til gengæld som „d“ og „b“. „Gamle Jas“, der var hovedpersonen i en tegneserie, „Hjemmet“ havde løbende dengang og som han yndede at læse højt for mig, hed altså „Jamle Gas“, Jesus hed „Gesus“ og naboen Nis Juhl hed Nis Guhl osv. Så let er det.

En forknyt „kronprins“

En søndag formiddag var morfar og jeg ude at gå tur, og da han kendte alle og alle kendte ham, stod vi tit stille og snakkede. En af dem, vi snakkede med, pegede på mig og spurgte, om jeg var hans „Enkel“ (barnebarn) og morfar sagde, at det var jeg – jeg var tilmed „kronprinsen“ (hvormed han mente mine forældres ældste søn, men det vidste jeg bare ikke). Jeg studsede og tænkte. Og da jeg om eftermiddagen hjemme på Naffet legede med kvarterets andre drenge, fortalte jeg dem stolt, at jeg var „kronprinsen“, hvorefter alle havde sig at rette. Dette hørte blandt andre Hans Sohl, der var nogle år ældre og klogere end jeg, og hvis far tilmed var brandmajor, og nu kunne jeg ikke vise mig på gaden uden at der blev råbt „kronprins“ efter mig. Det sivede selvfølgelig også ud i skolegården, og jeg var uhjælpelig til grin, ulykkelig, ja mere end det: ligefrem forknyt. Jeg havde naturligvis fået forklaret af far, hvad morfar havde ment, men hvad kunne det nytte, når øgenavnet fulgte mig alle vide vegne?

Nå, der gror jo med tiden græs over alt. „Kronprinsen“ gik i glemmebogen både her og der, men ikke hos mig. Jeg glemte ikke den tort, Hans Sohl havde bragt over mig.

Det kan næppe være for tidligt her at oplyse, at mine kære forældre i årenes løb havde begavet mig med en serie søskende, fem ialt. De var alle sammen blevet bragt af en led stork, der for hver tilbringning tog sig betalt ved at nappe en luns af min mors ben (hvis årsag hun var sengeliggende). Det forekom mig uforskammet i betragtning af, at mor i forvejen var dårligt gående. Men sådan er de storke!

Desværre var de to første søskende, der kom efter mig, allerede døde og begravet i Sønderborg, hvilket vi havde grædt meget over, og nr. 6, der kom lige før jul 1905, blev kun hos os i 8 dage. Så var der to tilbage foruden mig: A., der nu er præst, og H., der er enke. På grund af deres ungdom (4 og 1 år) interesserede de mig dengang ikke nær så meget som Magdalene. Med hende blev det hedere og hedere, og det kogte helt over, da hun en dag tog mig med hjem i Nørregade og stopfodrede mig med Napoleonskager, der dengang hed „Cremesnitter“.

Fløde – et statussymbol

Så havde det været jul og nytår alt imens jeg spildte min ungdom med det søde liv og delte tilværelsen mellem skolen, Slotsgade og Naffet. En dag havde jeg været hjemme hos Albert, fordi vi skulle lave regnestykker sammen. Hans mor trakterede med kaffe, som han væltede ud over mit regnehæfte, så det var aldeles fordærvet. Jeg kom tudende hjem og meldte katastrofen, sikker på at få tærsk, fordi jeg nu skulle ha' penge til et nyt regnehæfte. Men far sagde kun, at så måtte Albert jo købe et nyt hæfte til mig. Det kunne jeg ikke gå med til. For da vi fik kaffe hos Albert, bed jeg mærke i, at vi ikke fik fløde i kaffen som hjemme og hos mormor, og jeg sluttede deraf, at Alberts var meget fattige. Det sagde jeg til far, og så fik jeg en 10 penning, hvorefter jeg styrtede om i Bispegade til „Peder med d“ og købte et nyt hæfte. Og glad var Albert, for ellers havde han fået tærsk.

En dag tog Magdalene mig med hjem i Nørregade og stopfodrede mig med Napoleonskager, der dengang hed „Cremesnitter“.

Man må kravle, før man kan gå

I den januar frøs det, så det knagede, og derved opdagede jeg, at Haderslev havde noget som Sønderborg manglede: Dammen. Her skulle vi nu løbe på skøjter, men sådan nogen havde jeg naturligvis heller ikke. Jeg havde min gynghest, og den var ikke til nogen verdens nytte her. Medmindre jeg altså kunne bytte den bort for et par skøjter.

Det drøftede jeg med mormor. Hun havde nær fået et slagtilfælde og forklarede mig, at gynghesten havde kostet 25 mark hos Zierau, mens et par skøjter kun kostede 2,50. Hvad nu? Jo, mormor og jeg steg ned i kælderen, hvor vi fandt et par, der for mange herrens år siden havde tilhørt min onkel Johann. De var røde af rust, men ved hjælp af den trylle-vædske, som jeg kendte under navnet petroleum, blev de fine. Jeg kom på isen og fik dem på, og da jeg var faldet en snes gange, kunne jeg faktisk stå på dem. Det var en god begyndelse!

På den tid indviede mor mig i to vigtige begivenheder, der ville indtræffe i løbet af foråret. Vi skulle flytte fra Naffet hen i et helt nyt hus på Jomfrustien, lige over for frimurerlogen, og jeg skulle flytte til en anden skole, hvis jeg kunne bestå optagelsesprøven. Jeg skulle hen på latinskolen, der lå i Gåskærgade og gå i en klasse, der hed Septima.

En jæger gik at jage

Men forinden skulle jeg komme ud for en spændende oplevelse, der nær var endt som en katastrofe. Lærer Juhl spurgte mig en dag, om jeg ville følges med ham på jagt og bære noget af alt det, han skød. Der var rift om at komme med, så det ville jeg meget gerne. Mor gav mig noget pænt tøj og en nyvasket matroskrave på, og så drog vi afsted til Vesterskoven. Jeg véd ikke, om herr Juhl var heldig eller dygtig, men vi fik to harer og en fugl, og så gik vi hen til „Ulvslyst“, hvor jeg fik en sodavand. Vi blev der meget længe, fordi herr Juhl hele tiden skulle have noget for at få varme i kroppen. Det var med rom i, og jeg fik en sodavand til. Så gik vi hjem, og jeg havde den ene hare og fuglen over skulderen. Men ak og vé! Da vi kom hjem til herr Juhl, så vi, at jeg havde fået en masse blod af haren på min fine, nyvaskede matroskrave. Det blev jeg så ked af, at herr Juhl kunne se det. Han kom derfor vakkende hen til mig, klappede mig på

kinden og sagde: „Tag du nu den hare med hjem til din mor, så siger hun nok ikke noget til det med kraven.“ Det gjorde mor heller ikke, hun gav mig et kys.

Så oprandt den store dag, da vi skulle til optagelsesprøve til latinskolens Septima, der var 3. klasse og hørte til noget, de kaldte „Vorschule“. Vi var kun to fra herr Juhls klasse, der var med til prøven. En, der hed Christian, og jeg. Christian dumpede, men han har klaret sig godt endda. Jeg bestod, og mormor forærede mig en meget fin kasket magen til den klas-sens andre drenge havde. Den var sort med en bred rød kant fornedet, og så var der et bredt sølvbånd om det røde og en fin sølvsnor i hele den øverste kant. Den kostede 3 mark, men skulle jo også holde et helt år.

Hurrah, der er „mærken“

Ja, så var der „mærken“! Hele markedspladsen ved Gravene fyldtes med karuseller, damprutsjebane, „Luftschaukel“ og boder med al slags gøgl som „Norddeutsches Ring- und Plattenwerfen“, lykkehjul, hvor de råbte „Jede Nummer gewinnt, Kreuz verliert“. Det var næsten altid „Kreuz“, fordi der for en sikkerheds skyld var tre „Kreuz“ omkring hvert nummer. Hele Nørregade helt nede fra Michelsen & Jacobi og på begge sider op til Søndertorv stod fuld af boder, og hele Søndertorv var pakket med andre salgsboder af enhver tænkelig slags, undtagen der, hvor kejser Wilhelm I stod højt hævet over alt folket og holdt øje med, at alt gik rigtigt til, hvad det nok ikke gjorde.

Jo, der var sandelig liv for alle pengene! Omtrent over for Waldemar Schmidt og lige uden for Rasmus Beck havde „Jakob aus Amerika“ sin store tribune. Her solgte han sine mageløse varer, ja, nærmest kastede dem i grams. De kostede ganske vist allesammen 1 mark, men når man købte et af hans vidundere som f. eks. et Eiffeltårn med en snurretop på eller en af hans patentkamme, der nærmest blev udlagt som et universal-toiletmøbel, fik man altid en 7–8 ting „gratis dabei“. Når han solgte sine kamme, ledsagede han sin lovprisning af dem med en advarsel, som jeg tænkte meget over. Han råbte: „Kinder, kauft Kämme – es kommt eine lausige Zeit!“ Manden fik jo ret.

Når der var marked, fik mine søskende og jeg altid af min far hver 2 grossen til de 3 dage. Desuden fik jeg, der var morfars øjesten, fordi jeg

var opkaldt efter ham, 5 grossen af ham, mens mine to søskende kun fik 2 grossen hver af hans pung. Det bødede mormor på. Således udstyret drog vi „te mærken“. Min bror købte altid straks lorgnetter og skæg for alle pengene, hvorefter han nassede på mig eller plagede mor for supplement til beholdningen under ødsle løfter om, hvor artig han ville te sig fremover. Hvad min søster indkøbte, aner jeg ikke, men jeg selv optrådte som grand-seigneur for Magdalene ved rutsjebanen og sankede således good-will på mit skøre hoved.

Vi er blevet mange

I Haderslev havde vi en masse familie. Der var mors bror, onkel Johann og tante Marie. De havde Marga, der var 1 år og boede i „æ kommode“ i Neue Alleestrasse helt ovre bag ved „æ Kleinbahn“. Når jeg ikke kunne finde på andet, besøgte jeg tante Marie, der var meget rar og flink til at give mig kager med saftvand. Onkel Johann var kun hjemme om søndagen. Alle de andre dage kørte han rundt på landet i hestevogn og solgte cigarer for Mathias Hansen, der nu er nedlagt. Cigarer var meget dyre. De kostede 15 penning for to og 20 penning for tre. Men så var det også gode cigarer.

Min farbror, onkel Peter, og tante Elsbeth boede på „æ synnemærken“, hvor de havde et mægtigt værtshus. Der var en masse fætre og kusiner, der var både større og mindre end jeg. Her var godt at lege, for onkel Peter spenderede sodavand og tante Elsbeth gav mig lagkage eller citronbud-ding.

Nu var vi altså flyttet ned på Jomfrustien, og jeg gik i Septima. Det var et stort nyt hus, hvor vi boede på 2. sal og havde mange værelser samt et stort atelier med tag af det barest glas. Her var noget ganske nyt, der hed centralvarme. Den kunne koge over, og det gjorde den hver gang husværten, der passede den, var gået hen og drikke øl. Det gjorde han tit. Så gav han os 1 mark, når vi kom hen til Peter Ravn på hjørnet, hvor han sad (nu Haderslev Bank) og fortalte ham, at fyret kogte. Men han lod det bare koge, fordi han ikke var færdig med at drikke øl, og fordi Ravns gårdskarl, der hed Niels, kunne ordne fyret.

I de første måneder, vi boede her, lejede far to værelser ud til en splinterny major, der hed Hesse og som ikke havde fået sin kone med til Ha-

derslev og derfor var ungkarl. Det var der nær blevet ballade over, fordi majoren, der rykkede ind iført lange støvler og sporer samt en „Bursche“, forlangte, at der skulle stå et skilderhus og en vagt uden for vores gadedør. Han gik dog med til at undvære skilderhuset, da far forklarede ham, at han ellers lige så godt kunne lukke sin forretning, og så havde hverken vi eller majoren nogen steder at bo, medmindre vi kunne flytte ind i skilderhuset.

Nemesis gi'r mig et nap

Jeg har slet ikke fortalt, at der til frimurerlogen hørte en vældig have. I den var der ni store, dejlige pæretræer, der fra først i august til langt hen på efteråret bugnede af frugt. Morfar, der jo var ældgammel (næsten 65), kunne ikke så godt klatre op i træerne, men det kunne jeg, og derfor syntes jeg, at det var mine pæretræer. Da vi havde haft sommerferie i nogle uger, var sommerpærerne blevet modne. De var store og saftige, gule på den ene side og med en rød kind på den anden, og Albert og Heine og Kedde og alle de andre strømmede til og ville have pærer af mig. Det gav jeg dem, for det måtte jeg godt. Mormor havde sagt, at de skulle spises, mens de var modne. Ellers rådned de bare, og det var synd. Selv om det ikke helt svarede til min egen opfattelse af synd, gav jeg hende ret og delte pærer ud.

Og da slog revanchens time! Thi hvem dukkede op en skønne eftermiddag sammen med hele koret? Min ukammerat Hans Sohl! Som troede, han skulle have pærer. Han fik en lang næse og gik i vrede. Men Heine og Albert gik i forbøn for ham og sagde, at det hele jo kun havde været sjov. Næste eftermiddag kom Hans Sohl igen, og da havde han hjemmefra – for hans far, der var brandmajor, havde også en købmandsbutik, fordi det ikke brændte hver dag – en stor pose bolsjer med til mig. Så spurgte han, om vi ikke skulle være venner, hvad jeg godt ville, fordi han vel ellers havde banket mig. Jeg fik bolsjer, han fik pærer, og „kronprinsen“ var død og begravet, indtil han altså er genopstået her.

Jo, sandelig, det var dejlige pærer, de augustpærer. Og sikke de øgede min vennekreds.

Det går op og ned her i livet

Haderslev er nu ikke så ringe som jeg troede, da vi kom.

Foran frimurerlogen, hvor jeg altid er, når jeg ikke er i skole eller i seng, ud mod Slotsgade ligger „Herberge zur Heimat“, der også hedder „Svendehjemmet“. „Herbergsfatter“ hedder herr Hansen, og han holder streng justits. Han lugter til alle dem, der vil bo der, og når de ikke lugter godt nok, bliver de smidt ud. Mormor siger, at herr Hansen har „en linne ha’n“, derfor ta’r jeg altid kasketten af, når jeg møder ham. Lige overfor bor Herman Petersen, som er vores slagter. Jeg er glad for at gå derover for mormor, for jeg får altid en skive leverpølse eller en „Bierwurst“ af ham.

På samme side som herberget hen mod Nørregade ligger Thomas Juhls gæstgivergård. Bagved er hestehandler Nissens store stald, og så kan man gå ned ad en trappe og kommer igen til en restaurant. Den er af træ og her hedder værten Amandus Buhbe. Han har tit noget, de kalder „Tingel-Tangel“. Så bli’r der sunget og spillet. Jeg kan et par af sangene:

Er der no’et, der trykker dig?
Er der no’n, der rykker dig?
Er det penge, du vil ha’?
– Ja, så kom en anden dag!“

De synger også en anden. Men det må de ikke for politiet og herr Buhbe. Den er sådan:

„Var du med på Geyser,
da den munter gik?
Da den tyske kejser
en på snuden fik?“

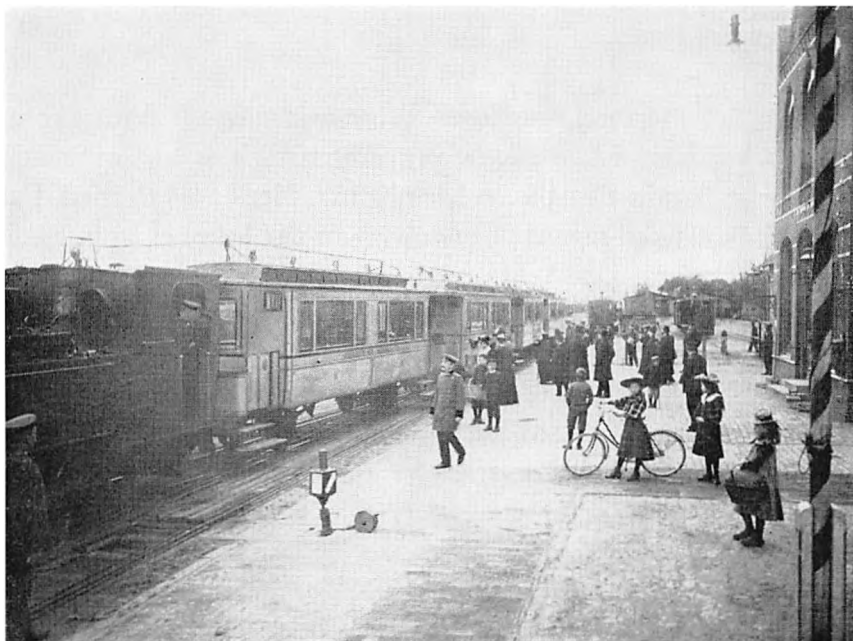
Det kan man da godt forstå.

I frimurerlogens gård er der en „slip“, der går langs husets side ned mod haven. Den bruger frimurerne, når de skal tisse. Så står de i en lang række. Det er godt, der ikke er damer med, men damer er forbudt i frimurerlogen. Derfor kalder de deres koner „søstre“, og det er de godt gale over. Der er i det hele taget en masse hemmelighedskræmmeri med de frimurere – også med deres damer. Og nede i kælderens har de en ligkiste og et skinbarligt skelet. Her bliver de forhørt i 3. grad.

Nej, vi må hellere komme tilbage til Jomfrustien.

Jomfrustien minder mig en hel del om Sønderborg havn, fordi der meget ofte er oversvømmelser. I gamle dage var der nemlig vand hele vejen fra Dammen ned til fjorden, og derfor står det meste af Jomfrustien under vand og ligner en kanal, hver gang der kommer et bedre regnskyl. Så sejler det hele. Til gengæld er der ingen jomfruer her i gaden.

*Alle, der er kæresten, render op og ned ad Teaterstien,
hvor der er godt mørkt. I det store anlæg foran „æ Kleinbahn“
var kærestefolkene også.*

Ang. fruere, madammer og jomfruer

Der er tre slags damer. Alle de fine folk som købmænd, håndværksmestre, embedsmænd og den slags – samt naturligvis frimurerne – har fruere. De mere jævne folks og arbejderes koner er madammer. De ugifte damer er jomfruer, men det bliver de først, når de er over 30 år. Resten er kun piger. Når de bliver lidt ældre, kaldes de „unge piger“. Men der er én jomfru, der er i særklasse. Det er Jomfru Wegener, der leder „Kathrine-Asyl“ i Allégade. Hun er det bedste menneske i Haderslev.

Der er ikke ret mange huse på Jomfrustien, men vores husvært, herr Lausen, bygger hele tiden et til. Vores hus ligger på et hjørne. Den lange ende vender ud mod Jomfrustien og den anden mod Teaterstien. Her er altid en vældig ballade om aftenen, fordi alle dem, der er kærester, render op og ned ad Teaterstien, hvor der er godt mørkt. Og så i det store anlæg foran „æ Kleinbahn“, hvor der er store buske. Den mest spændende mand i gaden er herr Lindeloff. Han er konditor og sælger „ka'gsmolle“ til os ved bagdøren. For 5 penning får vi hele kasketten fuld. „Blø'ebro“, „Vandbakkelse“, „Kremsnitte“ og „Flø'etutte“ i én pærevælling. Det er godt, det er i det indvendige af kasketten.

Vi tager imod svin

Som sagt er morfar „vereidigter Wägemeister“, når han ikke er frimurer. Mange dage er han ude og veje. Enten på havnen, „æ Staatsbahn“, i Vojens hos Paulli eller på „æ Kleinbahn“. Her er jeg tit med. Det er helt ovre på den anden side af skinnerne, hvor der ligger et langt træskur med en hel masse store båse. Midt i skuret er der et lukket rum med et par borde, 2 stole og en kreaturvægt. Her kommer bønderne med deres vogne og leverer svin, der under udfoldelse af megen grynten og hysten, fordi de får tærsk med spanskrør af nogen driverter, bliver gennet ind i de forskellige svinekræmmers båse. Lidt senere kommer det ene tog efter det andet med svin alle vegne fra, ofte 200–300, og når alle båsene er næsten fyldt, kommer morfar og jeg. Vi har siddet og ventet i stationskroen sammen med svinekræmmerne og fået kaffepunse, grogger og sodavand. Så begynder vejningen under et græsseligt spektakkel og mange eder og endnu mere tærsk. Når svinet er vejjet, noterer morfar det på en vejses-

del og råber det over til svinekræmmeren ved det andet bord. Svinet bliver jaget ud i en anden bås, men får først smurt en klat maling på, der er blå, rød eller grøn, så man kan se, hvem der skal betale det, når det er slagtet og hænger på en krog i tværstribet tilstand. Bortset fra vejningen, der jo er en meget fredelig proces, synes jeg, at de stakkels dyr får en svinagtig behandling – og ingen mad før de er vejte.

Nye venner

Efter at vi er flyttet og jeg er kommet i latinskolen, der også hedder „Johannæum“ har jeg fået mange nye venner. Der er Hartvig og Bosse og Kedde og Falle i gaden, og der er Johan og Holger og August og Fidge og mange andre i skolen. Den ligger i Gåskærgade over for noget, der hedder „Harmonien“, som er omtrent det samme som „Bürgerverein“ i Slots-gade. Men „Harmonien“ er finere. Den er også kun for danskere. På vej til skolen bor „Slikmutter“, og hende er det svært at komme udenom. Hun hedder madam Zierau og koger slik, der bliver rullet ud til lange pinde som en blyant og koster 1 penning. Hun får alle vore brugte stile- og regne-hæfter, når de er fulde, og så ruller hun en stang slik ind i hver side, for det er mere hygiejnisk, end hvis vi skulle gå og tage om det bare slik med fingrene.

Mange af drengene i min og de andre klasser kommer hver dag for sent i skole. Det er fordi de bor på landet og kommer med toget, der altid er forsinket, fordi der er en kro på hver station. Skoledagen begynder med en „Andacht“ i aulaen. Så spiller tegnelæreren på orglet, hvis han kan få luft. Vi kalder ham „Fusel“, men han hedder herr Hartwig. Vi synger, og de gamle lærere, der kaldes professor, læser op. For det meste er det vores direktor, herr Spanuth, der læser op. Han er temmelig tyk, og hans næse har to spidser. I øvrigt går han med hvid vest og en jakke, der er længere på ryggen end foran. Far siger, at det er en jaket. Når vi har lavet numre, siger herr Spanuth: „Wir sprechen uns noch!“ Så skal vi op på hans kontor og ha' lussinger.

Efter „andagten“ er dem fra landet for det meste kommet. Ellers kommer de senere med deres „der Zug war verspätet“. Det er toget altid, når de ikke har lavet lektierne til den første time.

„Va' er æ klok?“

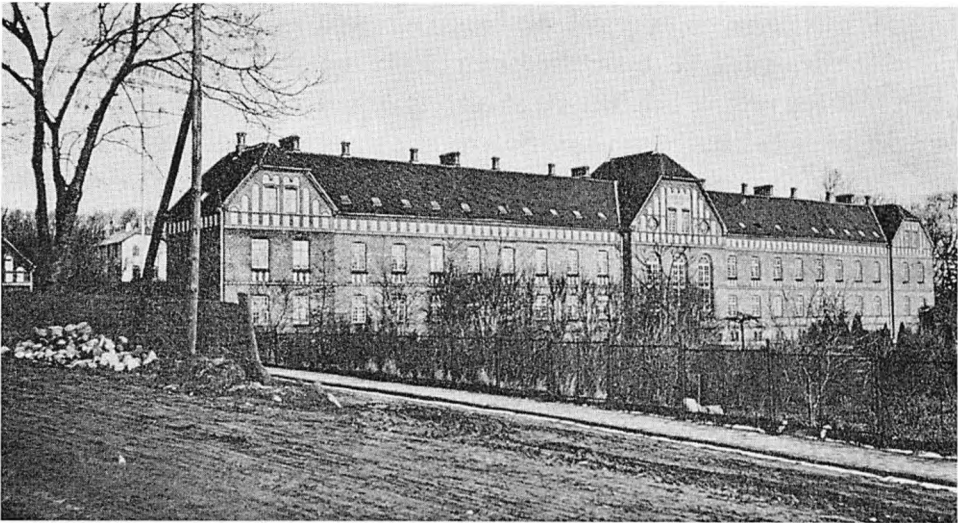
Drengene fra borgerskolen vil gerne genere os, der går i latinskolen. De truer og vil banke os, og så synger de et vers om os. Det er sådan:

„Va' er æ klok?
Syv å en sok
å en lille, bitte
latinebrok!“

Det er kun, fordi de er misundelige over, at vi har så fine kasketter.

Der har været en vældig ballade i klassen. En, der hedder Kalle, kom en dag med højre arm i et stort bind og sagde, at han havde blodforgiftning, fordi han havde revet sig på et rustent søm, så han hverken kunne skrive eller regne. Det varede i 3 uger, men så havde herr Hintz set os en eftermiddag, da vi gik og legede med Kalle nede på Gravene (hans far ejer „Stadt Flensburg“), og da havde han ingen bind på. Da han så kom i skole i dag og igen havde det store bind på, ville herr Hintz se den forgiftede hånd. Han viklede bindet af, mens Kalle hylede som en stukket gris, og så var der ingenting at se, hvad vi da godt vidste. Herr Hintz blev lynende gal og ville tage spanskrøret, men så betænkte han sig og fandt på noget, der var meget værre. Han nænner nemlig ikke at slå ret hårdt, og derfor bestemte han, at Kalle efter timen skulle følges med ham ned i vores „Turnsaal“ til herr Sick, der slår nederdrægtig hårdt, så striberne kan ses i 14 dage. Der fik Kalle så sin straf.

Sommetider når vi går hjem fra skolen kommer soldaterne marcherende fra øvelse på Starup hede, og så har de musik med. Den spiller vældig flot, og så følger vi med op til kasernen, der er kæmpemæssig stor. På den anden side gaden ligger „Kathrinehjemmet“, som faktisk er lige så stor som kasernen, men her bor der kun gamle folk, der har en have i stedet for en ekcerserplads. Her ligger også „Nordermarkt“ som far kalder „æ Gammelting“, og teatret og et lille anlæg med et „Denkmal“. Så er der „Skulderbladet“ og et stort anlæg bagved, hvor der er meget farligt at komme om aftenen, fordi der er „fulde bosser“. Længere oppe på bjerget ligger „Tivoli“ og helt pokker i vold „Ulvsløst“, der ejes af Falles onkel (sodavand).

Overfor kasernen ligger „Kathrinehjemmet“, som faktisk er lige så stor som kasernen, men her bor der kun gamle folk, der har en have i stedet for en eksercerplads.

Ny modgang

Der er slået et stort telt op på markedspladsen på Gravene, et vældigt et, der hedder „Hippodrom“. På et skilt står der:

„Reiten kan ein jedermann
im Hippodrom von Haberjan.“

Det ligner faktisk et cirkus, men er kun et ridetelt, hvor alle kan komme ind og få en ridetur. Det koster 50 penning for voksne på en stor hest og 25 penning for børn, men så er det også kun på en pony.

Far og onkel Johann har taget mig med i denne hippodrom, og det er meget sjovt at se de voksne ride. De fleste kan næsten ikke komme op, og nogle gange falder de af, men der ligger et tykt lag savsmuld over hele gulvet, som tager imod stød. De to sjoveste ryttere er tykke boghandler Johannsen, der skal løftes op på hesten af to stærke mænd, og så „Mejerinissen“, hvis ben er så lange, at de når næsten helt ned til savsmuldet. De ligner et billede i en bog, morfar har. Den hedder „Don Kaschot“.

Onkel Johann ødelagde det hele for mig. Han turde naturligvis ikke selv ride, og da far heller ikke havde lyst, skulle jeg ofres. Onkel Johann fik fat i

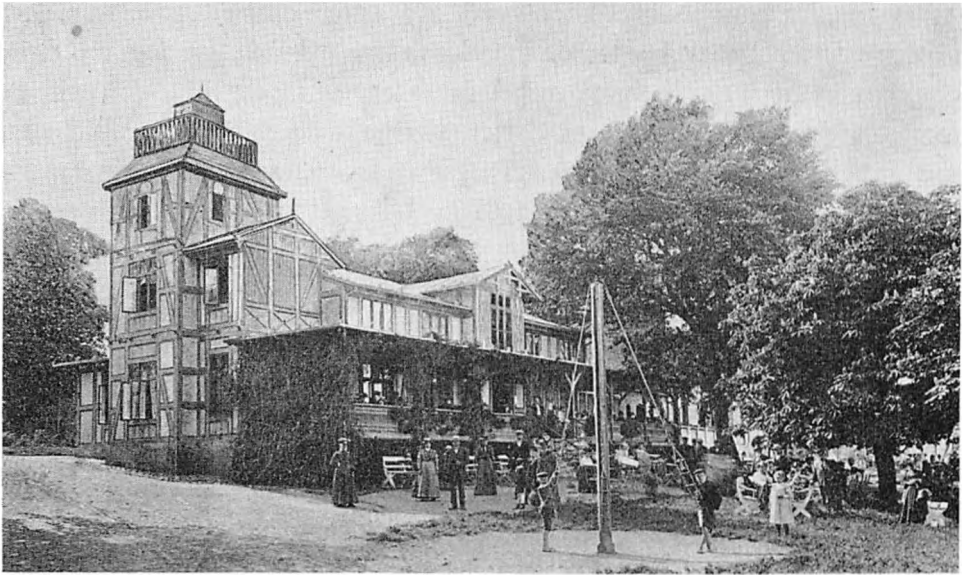
en staldkarl og sagde, at jeg skulle have en tur på en pony, og selv om jeg protesterede og hylede, hjalp der ingen „kære mor“ – jeg *skulle* ride. Med magt blev jeg presset i sadlen, og så slap staldkarlen det vilde dyr løs. Det var det mest balstyrige dyr, jeg nogensinde har mødt, vildt som en løve, og jeg måtte bruge alle mine kræfter for at blive hængende på det sindsyge dyr, mens jeg skreg som om jeg havde en kniv i halsen. Endelig indfangede staldkarlen det løbske dyr og lod mig dumpe ned i savsmuldet, mens onkel Johann grinede, så tårerne trillede ham ned i skægget. For at blive gode venner med mig igen købte han en pose „Studentenfutter“ til mig, og så gik vi hjem.

Det værste var bare, at nogle drenge fra min klasse også havde været i hippodromen og set mit dødsridt, som de kaldte min fiasko ved rytteriet. Så det måtte jeg høre for i lange tider.

Æ Trunkenboldliste!

I Slotsgade ved siden af Thomas Juhl lå der et værtshus til, så der var hele fire i en klump. Og hvem ejede det? Min sandten den herr Boysen, vi boede sammen med på Naffet, da han var agent. Det er han ikke mere, for han er død. Men hans kone har restauranten, og det er hendes hus, en vældig kasse, og her bor nu også Johann, hvorved jeg har fået endnu en sodavandskilde. I samme hus bor købmand Nielsen, hvor jeg henter varer til min mormor og „snedkerbrændevin“ til frimurerne, når de vil ha' en kaffepuns. Det vil de tit.

En dag, da jeg skulle hente snedkerbrændevin, sagde købmand Nielsen: „Do komme naue tit, min ven, vi må nok helle få dig o æ „Trunkenboldliste“.“ Så viste han mig den og sagde, at der stod alle de, der drak for meget brændevin, og sådan en hængte politiet op hos alle købmænd, der solgte brændevin, og i mange værtshuse. De, der stod på listen, kunne ikke købe noget. Jeg så på navnene, men kendte kun to af dem, og jeg kunne huske, at min mor havde sagt, at det var et par „subjekter“. Men der tager mor nok fejl, for herr Hintz lærer os om subjekter hver dag, og det er noget helt andet. Så sagde købmanden: „Ka do se, vem der sto'er ollene'st?“ Det kunne jeg ikke læse, men så sagde herr Nielsen, at det var borgmester Schindelbauer, for han havde skrevet listen under. Og så grinede han og gav mig brændevinen.

*Far har lovet, at han vil forære mig 20 billetter til „Helene“.
Så kan jeg sejle til Arosund.*

Lige overfor Thomas Juhl, der er byens tykkeste mand, bor der en høker, der hedder madam Lorenzen. På hendes disk står der hver middag en masse små og mindre kander med kogt fløde med skind på. De er til 2 og 5 penning. Sådant en henter jeg hver dag. Jeg har en tom kande med og snupper så en af de fyldte og lægger 5 penning, hvorpå jeg får to bolsjer. Når jeg kun henter for 2 penning fløde, får jeg ingen bolsjer.

Hvad forøvrigt madammer angår . . .

Min mormor kender en masse af dem. Der er madam Holstein og madam Thorsen, madam Colmor og madam Hansen, madam Sauerberg, madam Bergstedt og så gammel madam Clausen, som hun spiller „skævindsel“ med. Så passer jeg kassen for hende og får bagefter altid 5 penning, enten hun har vundet eller tabt.

Den mest spændende af madammerne er madam Bergstedt. For hun er blind nu, men for mange år siden var hun en fin dame og da dansede hun på „Harmonien“ med kong Frederik den 7. Det fortæller hun mig

hver gang, jeg kommer op til hende på „Kathrinehjemmet“ hvor hun bor. Hendes datter, der passer hende, hedder „tante“ Lotte og er jomfru. Hun er nærmest middelalderlig og meget rar. Det er „tante“ Ida, der også er jomfru og madam Sauerbergs datter, derimod ikke. Hun er altid sur, men hun hedder jo også Sauerberg. De har en logerende, nemlig den Aman-dus Buhbe, der har den kro med „Tingel-Tangel“ nedenunder, hvor de bor.

Alle disse madammer skal jeg rundt til to gange om året. Om efteråret med en kurv gemmepærer, som jeg plukker i mit ansigts sved, og til jul med en julekurv med julekager og godter. Sådan er mormor! Og når mormor har slagtet en gris, der har brækket låret under transporten med æ Klein-bahn, skal jeg på en ekstra rundtur med isterbånd og sylte eller blodpølse. Det er gode ture, for jeg får altid 10 penning hvert sted. De får ben at gå på hos slikmutter. Jeg skal ganske vist putte dem i sparebøssen, men det behøves ikke, for jeg får også penge for disse ture af mormor, og det må være nok, når jeg sparer dem.

Hurra, sommerferie!

Vi har fået sommerferie, og jeg har fået et godt „Zeugnis“. Ferien varer i over fem uger, så det er jo næsten ikke til at se ende på. Og hvad kan der ikke alt ske med skolen imens. Lad os håbe det bedste.

Det begyndte ikke så godt. For jeg fik besked om, at de 6 store bænke, der står i frimurerhaven, skulle males – af mig. Det var nok verdens længste bænke – mindst henimod omtrent to meter. De er møgbeskidte og skal vaskes i sæbelud først, og så skal de stryges to gange, siger morfar. Stryges? Han mener vel males. Men han har lovet mig 2 mark for at male, og desuden er der altså det, at det om et par dage – den 10. – er min fødselsdag. Da skal jeg jo helst være gode venner med hele familien. Far har lovet mig, at han vil forære mig 20 billetter til „Helene“. Det er den flotte damper, der hele sommeren sejler til Aarø sund og Graveshoved. Der kan man bade. Vi kan også bade ved Starup eller Damende, men vandet er ikke særlig rent. Jeg kan altså sejle 20 ture, hvis jeg da ikke skal ha' min bror med. Men det skal jeg nok – nogle gange, og så skal jeg tilmed passe på ham, skønt han er fem år nu. Da jeg var fem, kunne jeg godt passe på mig selv. Men børn nu om stunder . . . Vi kunne også sejle med „Falke“,

men den er tysk og sejler aldrig til Gravenshoved, hvor man kan gå meget langt ud.

Atter uheldig!

Far har en bror i Aastrup, der hedder farbror Jørgen – og tante Trine. – Onkel Jørgen er „Gemeindevorsteher“ og har en hest og en temmelig lille gård. Men der er dejligt her ude på landet, og i haven er der masser at godte sig med. Ribs og stikkelsbær og jordbær og ærter og sommeræbler, skønt de er lidt sure endnu. Der er bare ingen og lege med, fordi mine fætre og kusiner er voksne eller i al fald for voksne til mig. Men på vejen ned til fjorden bor fars fætter på en stor gård, der hedder „Juelsminde“. Han er død, men de har 12 børn i min alder, og der har jeg fået lov til at være et par dage. I går skete der noget meget spændende. Der var bryllup hos naboens, og da brudeparret og følget kom fra kirken og skulle hjem og spise, stod der 5 spillemænd midt på møddingen midt på gårdspladsen og spillede alt hvad remmer og tøj kunne holde. De blæste „æ mørngestyk“. Jeg havde ventet, at de var sunket langt ned i møget, men blev skuffet. Bagefter fik de vin og kager. Det fik vi også, selvom vi slet ikke var med til brylluppet. Men ingen kender dagen . . .

På „Juelsminde“ havde „tante“ Petersen bedt pigerne og mig (for det var mest piger) om at gå ud og lede efter æg i lo og lade. Jeg fandt 15 og fik derfor 15 penning. De kom på et tørt sted. Da jeg om aftenen – efter tre dages fravær – skulle hjem til tante Trine, kom jeg forbi købmanden og så, at der i hans vindu var udstillet noget, der hed „Feinste Pomade“. Det var til håret. Jeg købte en æske til 10 penning, og da jeg skulle i seng, smurte jeg parykken godt ind. Ih, hvor jeg duftede! Men det var alligevel ikke så godt, for da tante Trine næste morgen kom ind og vækkede mig, blev hun gal og påstod, at der var en ulidelig, vammel stank (på æsken stod der ganske vist, at det var „mit Rosenduft“), og at jeg havde ødelagt hendes pudevår med hundefedt. Det kunne jeg ikke ta', så jeg pakkede min rygsæk og vendte fortørnet rumpen til så megen uforstand og uretfærdighed. Jeg skulle nok, når jeg kom til Haderslev, få oprejsning ved at lade mine liflige rosendufte ombølge Magdalenes næseflige. Så galt gik det desværre ikke, for da jeg kom hjem – til mors fortrydelse i utide – var æsken væk. Jeg må ha' tabt den. 10 penning i rendestenen til ingen verdens nytte!

Patriae et Literis

Vi har været på Fænø – med „Helene“. Hver onsdag kl. 12.30 sejler „Helene“ fra Haderslev til Fænø med fuld musik. Det er „Stadtkapelle“, der mandstærk sidder på kommandobroen. Der er Thieme og Kerntke, Brauns, Berg, Horst I og II samt Clausen, Ottworowski og Jens Smith og alle de andre. Når vi skal sejle, er skibet så fuldt, at de, der sidder i bagenden nærmest har rumpen i vandskorpen. Men de bli'r ikke våde – kun indvendig, for der er restauration om bord.

I styrehuset står kaptajn Clausen, og når han råber „lad gå“, starter vi. Så sætter maskinmester Petersen de vældige hestekræfter i gang, og musikken spiller „Gl. Jæger March“. Kapelmester Höhn er også med, men han dirigerer ikke, for det er der ikke plads til. Han skal nemlig bruge megen plads til at dirigere, så han sidder nede i kahytten og får sig en øl. Ud af Haderslev fjord går det, og det er den kønneste fjord i verden. Når vi har passeret Vesterris, holder musikken pause, fordi den er tørstig. Vi sejler for fuld kraft – mindst 6 knob i timen – for vejen er lang. Vi kan godt sejle 7, men det gør vi kun, når vi vil drille „Falke“.

På vejen ud af fjorden kommer der tit nogen ud i både og skal med. Det er meget sjovt at se, hvordan de bliver hevet ombord, især hvis én falder i vandet. Så bliver de bjærget med en bådshage.

Lidt efter Sverdrup møder musikken op igen, for nu kommer vi straks forbi Anna Juhl. Hun bor i et kønt hus ved fjorden ude i Bæk, og når vi sejler forbi hende, står hun ude på trappen. Så spiller musikken „Den glade Enke“, og Anna Juhl danser. Det skal alle over i den side af skibet og se, så vi er lige ved at vælte. Men det går over, når vi er kommet forbi.

Sådan er der på Fænø

Når vi er nået dertil, spiller musikken igen, og foruden os er der kommet andre skibe, „Turisten“ fra Assens, der er meget lille, og en stor damper

fra Kolding med mange folk. For nu skal der være koncert på musiktribunen. Men først skal alle ha' kaffe (nogle ombord hvor den er bedst, siger mormor) og andre på verandaen i land. Så kommer herr Höhn, men nu er han i snibel og høj hat. Han går op på tribunen til de andre musikere, der har taget noder med hjemmefra, for nu skal han dirigere. Det er sjovt at se herr Höhn dirigere, for han gør det med både arme og ben og hele kroppen, men det er netop sådan publikum helst vil ha' det. De klapper, selvom det er anstrengende. Han må tit ta' den høje hat af og tørre sveden af panden.

Når vi skal hjem, er det svært at få musikken ombord, fordi den spiser, og det ta'r sin tid, så kaptajn Clausen må tude mange gange, da de jo skal spille, når vi sejler. Når han er i godt humør – og det er han altid – laver han et par ekstra runder, og der er en gevaldig vinken fra dem fra Kolding i land og som ikke er sejlet endnu og os ombord. Musikken spiller „Du gamla, du fria“, for det tør den godt – og så falder den i søvn.

Hver onsdag kl. 12.30 sejler „Helene“ fra Haderslev til Fæno med fuld musik. Det er „Stadtkapelle“ med Thieme, Kerntke, Brauns, Berg, Horst I og II, Clausen, Ottoworowski, Jens Smith og alle de andre.

På vejen hjem går vi lidt på grund ved Ørbyhage. Ikke ret meget, men nok til at vi kan blive siddende en times tid. Mormor siger, at det gi'r større omsætning i restaurationen. Klejnsmed Petersen på Naffet sørger for underholdningen. Han synger „I østen stiger solen op“, skønt det er bælgmørkt og han kun kan anden bas. Og maler Wismar brummer sindigt med. Hele skibet kan høre det.

Jeg kommer i Sexta

Tiden går. Vi har haft kartoffelferie og nu er det påske, og jeg blev „forsat“ og kom i Sexta hvor vi har en grøn kasket, som mormor naturligvis betalte. Juleaften blev helt spoleret af onkel Johann og far. Vi havde juletræ i atelieret, men det varede en evig tid at få det tændt, fordi vi først skulle spise gåsesteg og „spansk ris“ og så endda vaske op. Min bror og jeg havde fået et tog (som vi skal være sammen om) og så naturligvis nogle bløde pakker, der jo ikke er noget værd, fordi det er „nyttige“ ting. Men far og onkel Johann skulle naturligvis lege med *vort* tog *hele aftenen* til det gik i stykker. Vi stakkels drenge måtte nøjes med rosiner og nødder og marcipan og fik mavepine. Mormor skældte ud, og sådan gik den jul.

I Sexta hedder vor klasselærer „Lille Nis“, fordi han er meget, meget lille. Ja, han hedder egentlig professor Nis Schröder. Han er så tysk „så han lau'de“ siger far. Men han er ikke rigtig tysk, kun hjemmetysker, og de siger, at han er i familie med en anden herr Schröder, som de har eller har haft på Askov Højskole og er dansk.

Vi har ham i alle fag undtagen gymnastik og fransk, som han ikke kan. „Lille Nis“ begynder hver time med et spørgsmål (lærere er i det hele taget slemme til at spørge). Han har meget lange og meget spidse negle, og når han kommer ind og har sagt: „Setzt euch!“, stormer han hen mod en af os, prikker ham i panden med pegefingerneglen og spørger: „Was ist Deutsch?“, når vi har tysk, og når vi har „Religion“ eller „Geschichte“, hedder det ufravigeligt: „Was ist Religion“ osv. osv. Men det er aldrig det, vi svarer.

Far kan ikke lide „Lille Nis“, fordi han har strøget nogle af sangene i „Den blå Sangbog“, som han fandt ophidsende. Det er sådan nogen som „Her vil ties, her vil bies“ og „Jeg er en simpel bondemand“ og den slags.

Lille Nis' „mageløse“ statistik

Han har været klasselærer i Sexta i en menneskealder. Det kan skyldes to ting: Enten kan han ikke mere, end der er brug for i fjerde skoleår, og ellers er det, fordi det er i denne klasse, der skal laves statistik til brug på højere steder. Far mener, det er derfor.

Med denne statistik forholder det sig på følgende måde:

Han skal finde ud af, hvilket sprog, der tales i elevens hjem. Det kan være 1) *tysk* (hvor begge forældre taler tysk), 2) „*gemischt*“, hvor den ene af forældrene taler tysk, den anden dansk eller sønderjysk, 3) *dansk*, hvor begge forældrene taler dansk/sønderjysk i hjemmet. Hvis denne statistik ikke skal være helt i skoven, må han altså skrive tysk, hvor begge forældre taler tysk og kun tysk med deres børn (i de tilflyttede embedsmandsfamiliehjem), *gemischt*, hvor den ene af forældrene kun taler tysk med børnene, og dansk, hvor begge forældrene taler dansk eller sønderjysk med børnene. Men lur „Lille Nis“. Han har opfundet sit eget system. Det hedder sandfærdigt nok tysk, hvor begge forældre taler tysk, men så hedder det *gemischt* i hele den brede gruppe, indtil vi når over til de hjem, hvor forældrene udelukkende taler *rigsdansk* med børnene. Kun da skriver han „*dänisch*“. Det år jeg gik i Sexta, var der iflg. „Lille Nis“'s fine statistik ikke et eneste sextaner-hjem, i hvilket der taltes dansk, skønt jeg og mange andre aldrig havde hørt andet end dansk i hjemmet, men selvsagt „*kartoffeldänisch*“. Nåja, løgn er vistnok en med statistik nær beslægtet videnskab.

Med mormor på torvet

Hver mandag er der vældigt liv på „æ synnemærken“, for da er det torvedag. Da kommer bønderne fra omegnen og deres koner ind med varer. Om sommeren naturligvis med den modne frugt, men hele året rundt med ost, æg og „bøndersmør“. De slår hver sin lille bod op og fylder hurtigt det meste af torvet, hvorpå de falbyder deres varer. Det er konerne, der passer „butikken“, mens mændene ta'r sig af dyrene, hvilket vil sige, at de sidder hos onkel Peter eller Michael og drikker kaffepunse. Og nu myldrer fruer og madammer fra hele byen frem med kurve og tasker for at se på varerne og gør deres indkøb, også mormor og jeg. Vi har en teske med,

for vi skal smage på smørret. Noget er for salt og noget er lidt harsk, men det er billigere end „mejerismør“, som vi får hos „Smør-Iversen“ i en kælder over for „Concordia“. Smørret har konerne fra landet med i nogen klumper i store tørklæder, og nu skal vi til at smage. Mormor stryger med teskeen hen over en klump og smager, så tørrer hun teskeen af i en papirserviet, som jeg holder, og smager på en anden klump, indtil hun har fundet den rigtige kvalitet og køber. Det er dog ikke alle, der har en teske med. Mange bruger tommelfingerneglen til at skrabe hen over smørret. Så slikker de den godt af, inden de smager på den næste klump. Derefter køber vi æg og ost og hvad der ellers er, og jeg slæber kurven hjem. Mormor bruger kun smør i sit køkken. Bøndersmør til maden og mejerismør til brødet. Der er ganske vist opfundet noget, der hedder margarine, men det er noget humbug, som man ikke kan være bekendt at bruge i en ordentlig husholdning, mener mormor.

Nyt fra Jomfrustien

Hver onsdag og lørdag eftermiddag (når der da ikke netop er oversvømmelse) byder Jomfrustien på en særlig sensation. Så kommer der nogen klynger af meget fine damer gående hen ad gaden på tårnhøje hæle. De er malet i hovedet i alle regnbuens farver, de har struds-fjer på hattene, ringe i ørerne og er vældig flot i tøj, og de lugter som dronninger, som jeg ganske vist ikke véd hvordan lugter, men fint er det – og stærkt! Damerne går med korset og derfor ligner de et spørgsmålstegn, når man ser dem fra siden, og et timeglas, når man ser dem forfra.

De kommer ude fra Østergade fra noget, der hedder „Port Arthur“ i nr. 112, og de skal ud og besøge dr. Peter Meyer i Storegade. De bliver der ikke ret længe og går så tilbage igen, men ellers er de aldrig på gaden. Falle Ravn siger, at det er, fordi de mest arbejder om natten og derfor sover om dagen. Når de går forbi frimurerlogen, kikker de altid ind i haven, så det er måske en slags „søstre“.

Peter Meyer er ikke den eneste, men den mest kendte doktor i byen, og så er han frimurer. Men der er også dr. Greisen, dr. Gogge, der vistnok hedder Hansen, dr. Magaard og dr. Refslund, og så endnu en dr. Hansen, der er „Geheimer Medizinalrat“ og hele tiden spadserer rundt om Dammen. Men han ser også temmelig gammel og træt ud.

Når der var „mærken“, var hele markedspladsen ved Gravene fyldt med karuseller, damprutsjebaner og meget andet. Jacob aus Amerika solgte alt lige fra kamme til et Eiffeltårn med en snurretop. Hele Torvet, eller Søndertorv, som det hed, var pakket med salgsboder af alskens art. Billedet viser, hvordan Søndertorv så ud en almindelig, hyggelig hverdag i Haderslev i årene omkring 1930.

Peter Meyer har opereret mig, fordi jeg havde polyper og ikke kunne høre i skolen og gik med åben mund. Det gjorde ikke ondt, fordi jeg var smækbedøvet og blev kørt hjem i taxameter. Fætter Peter, der handler med medicin på Løveapoteket siger, at det jeg havde var „adenoide vegetationer“. Men det er så svært at sige, og derfor kalder Peter Meyer det polyper. Det kan jo være lige meget.

Patriae et Literis

Tiden går, og i skolen er det hidtil gået godt. Jeg er færdig med „Lille Nis“ og er nu i Quinta med blå kasket. „Lille Nis“ forklarede i den sidste time for os, hvad „Patriae et Literis“ betyder. Det er det bare latin og betyder „For fædrelandet og for videnskaberne“. Nogen, der ikke kan latin, siger, at det betyder „Patriotisme i Litervis“.

Det er mærkeligt med vore lærere, for der er to slags. Nogle holder på første del af overskriften og arbejder især for fædrelandet, og andre arbejder først og fremmest for videnskaberne. Men de er selvfølgelig alle med, når der er „Kejsers fødselsdag“ eller „Sedanfest“. Der er kommet en ny, herr Carstens, som vi har i korsang. Han optrådte på kejserens fødselsdag i en meget flot uniform med vajende fjerbusk og lang sabel. De siger, at han går med korset lige som de fine damer.

Et helt nyt job

Mormor er ikke spor bange for frimurerne, men hvis de ikke havde hende, fik de jo heller ingen mad. Forleden eftermiddag, da jeg havde hjulpet hende med at rulle hende i fru Boysens kælder, hvor jeg skal slæbe en kasse med tunge sten hen og tilbage over rulletøjet, og vi var kommet hjem, kom der tre frimurere. De er festkomiteen og skulle snakke om mad til oktoberfesten. Det er den 18. Det var herr Erichsen fra Nørregade, herr Didrichsen fra „Skulderbladet“ og herr Holbech fra Gåskærgade. De er tyske, men med mormor taler de sønderjysk, fordi hun jo kun har lært dansk i skolen i Højer.

„Ja, vi må jo ha' 4 grogge å en sodavand te æ knejt!“ var det første herr Holbech sagde. Det fik vi, og så snakkede de mad, og hvad den måtte koste. De skulle ha' suppe og karper, andesteg, ost og is. Så bestilte herr Diderichsen 4 grogger til, og lidt efter bestilte herr Erichsen også 4 (men ikke noget til mig). De blev så enige om, at maden måtte koste 3 mark pr. kuvert. Men herr Holbech, der altid er så flot sagde, at mormor ikke kunne gøre det under 3,50 – og derved blev det. Vinen har de selv i kælderen, så den er gratis. Så gav mormor 4 grogger, og derefter var de færdige med at forhandle. Men nu sagde herr Holbech: „Ja, la' vos lich få 4 grogge te!“ Da blev mormor stram i betrækket, for de havde jo allerede fået 4 hver, og så så hun strengt på hver af dem og sagde: „Ha' så'n tre herre it ant å bestill å en højlys ettemeje æn å sit he' å drik grogge?“ Så betalte de og gik – men bare ind til Juhl ved siden af. Herr Holbech gav mig 1 mark, da han gik. De andre gav naturligvis ikke noget, men det var jo alligevel et godt møde.

Dette besøg fik skæbnesvangre følger for mig. For et par dage efter fik jeg en lang liste med alle murenes navne og adresser stukket ud, og

nu skulle jeg trave hele byen rundt og få dem til at skrive på, om de ville med. Mormor ville vide, hvor meget mad hun fik brug for. Det tog mig tre eftermiddage og indbragte 2,75 i alt, fordi mormor gav to mark og nogle murere også lidt.

Fruerne var vanskeligst. De sagde gerne: „Min mand ska' it me!“ Eller „Han æ it hjemm!“ eller de kom med en anden udflugt, fordi de ikke undte ham den glæde. Men Frederik Lund i Storegade og Thorvald Møller, der bor pokker i vold ad Bøghoved til i villa „Hlade“ og så brygger Chr. Fuglsang skriver altid straks under. Det er også de mest rundhåndede. Når jeg har været hele vejen rundt, er der gerne 45–50 af de 60, som bor her i byen, der har skrevet under. Men der kommer altid en del flere. Dem fra landet og så nogle, der har fået lov i sidste øjeblik.

Dansk à la „Lille Nis“

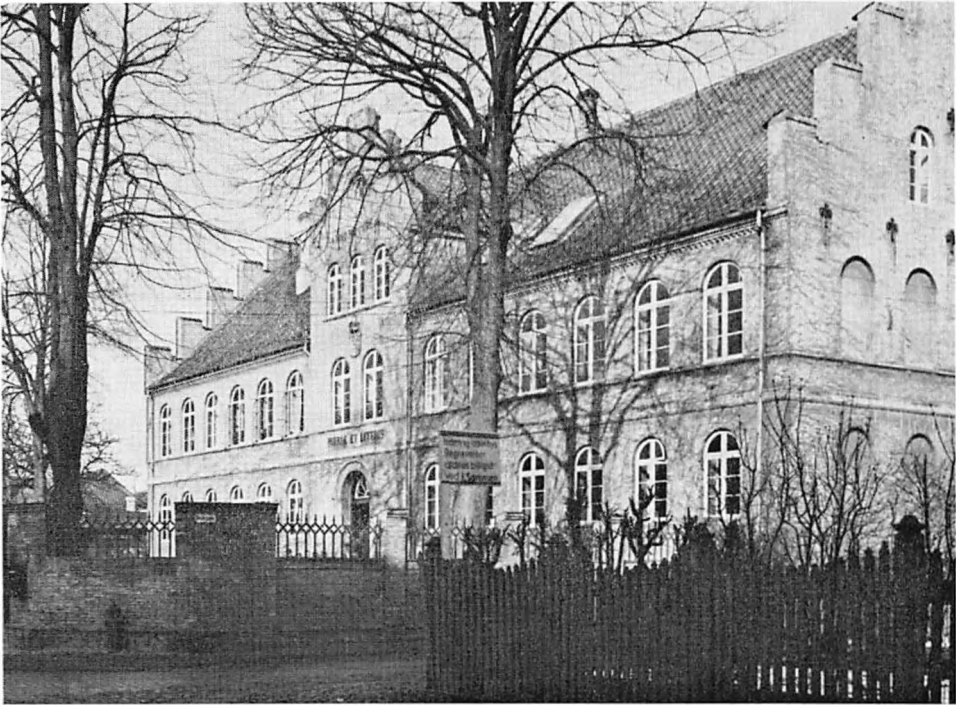
Hvis vi vil, kan vi få undervisning i dansk. Det er frivilligt og to timer om eftermiddagen, når de andre har fri og kan lege. Derfor er vi ikke så mange. Det er „Lille Nis“, der er dansklærer. Vor læsebog er en lommeudgave med 7 eller 8 af H. C. Andersens eventyr. Undervisningen foregår naturligvis på tysk. Vi læser et stykke af „Rejsekammeraten“ og så oversætter vi det til tysk. „Lille Nis“ læser flot på højdansk. Bedre end vi. Men han blev gal på Holger Bahnsen og mig, fordi vi ikke havde den rigtige bog. Vi havde jubilæumsudgaver af H. C. Andersens eventyr i to tykke bind. Det var for meget af det gode. Mange skulker fra dansktimerne, fordi de hellere vil lege og ikke lærer noget, siger de. Det er jo synd for „Lille Nis“, men han bliver vel betalt for det.

Jomfrustien er snart ikke til at kende igen. Herr Lausen har bygget to ny huse på den side, hvor vi bor. Her legede vi hver aften, når murerne var gået. Ih, hvor var de gale. Og den cigarkasse, der lå lige over for vort hus og hvor fotograf Clausen boede, er revet ned. Her kommer der også et stort nyt hus, som bygges af Nis Juhl, der er gamle Thomas Juhls søn, og som nu vil ha' en stor restaurant på Jomfrustien. Amandus Buhbes „Tingel-Tangel“ er også væk, fordi her vil Juhl ha' en stor teatersal på pladsen. Bager Lindeloff er død. Nu er det herr Struck. Fru Struck sælger kager, og herr Struck er begyndt at sælge øl, men han drikker det meste selv, så han engang imellem besvimer. Så låser fru Struck ham inde.

Iført en brun kasket og som nr. 8 er jeg nu havnet i Quarta. Såvidt er alt godt. Men det kan næppe blive ved, for vi har fået noget, der hedder matematik, som er en hel masse selvfølgeligheder, enhver kan se med et halvt øje, men som vi skal spille tid på at bevise. Pjat!

Det er dog meget værre med fransk. Her har jeg i to år (Sexta og Quinta) haft „gut“, men nu har vi fået en anden lærer, professor dr. Max Weber. Han er ungarl og går med paraply og en slags høj hat, og så er han lige tyk på alle ledder. Vi kalder ham „Bulle“. Vi har fransk i 6 timer om ugen, men vi lærer absolut intet, fordi tiden for os går med at drille ham og for ham med at skælde ud, give lussinger, smide ud eller skrive os ind i „æ Klassenbuch“. Hver dag bliver der skrevet nogen ind eller smidt nogen ud. Han skriver: „Heyer, Kock, Bahnsen, Ohlsen – frech, dumm, faul, liderlich und gefrässig.“ Hver lørdag skal herr Spanuth se vor klasseprotokol, men han siger aldrig noget, for han kender „Bulle“. Når han kommer ind ad døren med sin hat og paraply og meget forpustet (fordi han er så tyk) pilskaldet med en krans af mørke lokker omkring nakke og ører og maser sig frem mod katederet, falder der altid et penalhus på gulvet med et brag. Så farer han hen mod synderen, men inden han når så langt, er der en, der begynder at brumme i den anden ende af klassen. „Wer grunzt?“ brøler Bulle. Så ryger der et penalhus eller to til. Bulle stormer rundt mellem bænkeraderne som en flue i en flaske og fægter med paraplyen, men hver gang, han har attrapperet en synder i øst, er der et par, der grynter i vest. Når vi ikke mere kan få vejret for grin, breder der sig omsider en slags ro over klassen. Så skal vi ha' bøgerne frem. Under denne manøvre falder naturligvis de fleste på gulvet. Ny opstandelse. To bliver smidt ud under skælden, smælden og indignerede protester. Bulles opbud af ukvemsord er enormt, men han bander aldrig. Han smækker hellere under jubel vinduet op ud mod Gåskærgade og bønfalder med løftede arme Vorherre om at befri ham for „denne forsumpede bande“. Sådan lærer vi fransk. Efter Naturmetoden? Nej, endnu mindre!

Det er synd, for Bulle er vist et ejegodt gemyt, når ikke hans temperament får overtaget. Han har et virkelig fint, næsten ædelt ansigt, der prydes af guldbryller og et hvalrosskæg. Men som lærer er han umulig. Disciplin og respekt er der intet af fra vor side, kun trangen til nådesløst at

Jeg skulle gå i denne latinskole i Gåskærgade og gå i en klasse, der hed Septima.

tirre ham. Hvor må det være trist for denne halvgamle fyr, hvis store kærlighed er musikken, som han dyrker med ildhu. At han er ungarl, ses med al ønskelig tydelighed på, at de fem dybe folder, vesten slår over hans vom, altid er fulde af cigaraske. Han bor ude på Sønderbro hos „Lille Nis“ ved siden af Hans Magnussen, og det hænder, at man kan se hans natpotte stå i vinduet til hans værelse. Mon han tømmer den ned på gaden, inden han går hjemmefra og så glemmer at stille den på plads?

Vi får alle katastrofale karakterer i fransk. Kun én får over „mangelhaft“ (mådeligt), og det er Axel Schmidt fra Sommersted. Han er den bedste i fransk og får „kaum genügend“ (tg?). Bulle er stolt af denne eliteelev og kalder ham „Lieber Axel“.

Så er det sommerferie, og jeg rykker ned fra nr. 8 til nr. 15. Vor klasse-lærer, herr Hacke siger: „Ja, mein lieber, es geht mit dir rapide bergab!“ Det er der flere end ham, der synes.

Om omgang med voksne

Haderslev er helt på den anden ende i disse dage. Jeg har klemt min højre pegefinger, og det har gjort vældig ondt. Det er dog ikke min finger, der er årsagen til det store postyr. Nej, her skal være dyrskue, og det har skylden for min store pine, som jeg dog har båret som en mand.

Dyrskuets holdes langt oppe nordpå, bag ved „æ Stadtfeld“, hvor vi spiller „Schlagball“ om sommeren. Det hedder byens mark, og her har mange gæstgivere og handlende travlt med at rejse telte til de mange gæster, så de kan få en lille én, når de bliver tørstige – og det bliver de.

Der er kommet en masse spændende maskiner, lokomobiler og tærskværker, plove og harver, mejemaskiner, roeknuser og hakkelsesmaskiner og hvad véd jeg. Vi leger med maskinerne, og sådan fik jeg min finger i klemme i en hakkelsesmaskine. Hvis Falle ikke var holdt op med at dreje, da jeg skreg, var jeg blevet til hakkelse.

Dyrene begyndte at komme i massevis. Heste, der til dels er hingste, køer og buller, svin, der også kan være orner, og mange andre slags dyr, der bliver striglet og fodret og gjort ved, så de kan få 1. præmie.

Vi drenge hjælper med at bygge telte og sætte borde og bænke på plads. Jeg hjælper sammen med mine fætre, Louis og Asbjørn, i min tante Elsbeths telt, mens hun koger „fæsk sup“ med oksebryst og peberrod, og hun giver os masser af sodavand og æbleskiver, når vi har tid, for alt skal være færdigt til i morgen – da går det løs.

Min onkel Mads

Skolen har ingen forståelse for dyrskuers betydning, for vi har ikke fået fri. Vi kan først komme derop om eftermiddagen. Både nede i byen og på dyrskuepladsen er der et mylder af mennesker. Alle bønder i „Kreis Hadersleben“ er kommet „te stajs“, mændene for at se på dyrene og få præmier, og konerne for at bruge mændenes penge i butikkerne.

Min onkel Mads fra Vejstrup er også kommet, og da vi har spist, tager han mig med op på pladsen, hvor han allerede har været hele formiddagen, så han kender alle dyrene og maskinerne og vil derfor kun sidde i min tantes telt og få en forfriskning. Jeg får også én, og så gi'r han mig 1 krone (for han er jo fra Danmark) og siger, at jeg skal gå ud og se mig om. Mange dyr har fået skilte om halsen, hvorpå der står 1. præmie, 2. præmie, Ærespræmie, Hæderlig omtale og sådan noget. Fars svoger, Chr. Thomsen, er også på dyrskuepladsen, og ham vil alle se, for han er verdens tykkeste mand. Mormor siger, at han godt kunne rejse rundt og lade sig se for penge. Men hvorfor skulle han dog det, når han har en stor gård i Favervå med masser af heste og børn?

En kaffepuns, det vil a sej dæ . . .

Da jeg kommer tilbage til tante Elsbeths telt, er onkel Mads brudt ud i sang. Han synger „Vift stolt på Codans bølge“, der er forbudt, men det er han bare ligeglad med. Han gi'r omgange. De får 7 punse for 1 mark og flasken på bordet. Nogle af gæsterne hælder også brændevin i underkopen, og når de har drukket det halve, tømmer de underkopen op i overkopen. Så holder punsen længere. Mens jeg har været henne efter mere sodavand og nogle æbleskiver, er der nogen, der har sat et skilt på ryggen af onkel Mads. Der står „Afkomspræmie“. Jeg piller det selvfølgelig af, for jeg skal jo følges med ham hjem. Da jeg viser ham det, griner han og gi'r mig 1 krone til. Ved spisetid kommer far og skal hente os begge, men så skal de lige ha' en omgang til, og så vil ingen af dem med hjem. Jeg må gå alene. Men lidt efter kan jeg høre, at både onkel Mads og far er på vej, for onkel synger af fuld hals. Jeg tror, de vil med hjem, men de går ind på Thedes gæstgivergård i Nørregade, hvor onkel Mads har sine heste og sin vogn stående, og der bli'r de. Der er stadig travlt i butikkerne, og fra alle gæstgivergårde lyder der lystig sang. Da jeg kommer hjem og fortæller, at far og onkel Mads sidder hos Thedes, bliver mor lidt sur, fordi hun har dækket op med mange rare sager. Men tante Line – det er onkel Madses kone – siger: „La' dem da, de æ da kun dy'esku' jengang i æ å'e!“ Så spiser vi.

Min tante Stine er også kommet til byen. Hende er vi meget glade for, fordi hun altid, når hun besøger os, har to store poser konditorkager med „te æ bø'en“. Der kunne godt være dyrskue noget oftere.

En dag siger Falle med et smørret grin: „Din mo'e æ tyk! I ska' ha' en lille!“ Han har desværre ret. Jeg har selv med skam konstateret, at mors livvidde er øget kraftigt og føler det nærmest som en skandale. Men alt vender sig til det bedste, for en skønne dag, da jeg kommer hjem fra skole, kan jeg spore den magiske duft af „stork“, og i køkkenet står jomfru Sørensen, der skal forestå menagen i de næste 8 dage, og i stuen er madam Hertling, der kalder sig „Hebamme“. Hun sysler med navlebind og bleer og trøjer og svøb og alt det stads. „Ja,“ siger hun, „du har fået en lille søster mere. Du må gerne gå ind til din mor og se hende.“ Jeg åbner beklemt døren til soveværelset. Mor ligger i sengen og ser lidt bleg, men glad ud. Mormor står ved siden af sengen og stråler som en nyslået toskilling. Jeg går hen til mor og ta'r hendes hånd, og jeg er klar over, at den lille bylt, der ligger ved siden af hende, er min søster.

Det er forbavsende, så hurtigt den slags katastrofer rygtes. Allerede i løbet af eftermiddagen kommer der 3 store lagkager, der bli'r stillet på bordet inde i den fine stue, dog ikke før vi 3 „store“ børn har fået hver et kæmpestykke. Der kommer også nogen damer for at „gratulere“, siger de. De får vin, og så æder de los af lagkagerne som om de var betalt for det. Nå, i løbet af de næste dage kom der en 7–8 lagkager til, og jeg blev ikke snydt, for når jomfru Sørensen var i køkkenet, sneg jeg mig ind i den „fine“ og nappede en ekstra bid. Min lille bror passede på, at der ingen kom. Derfor gav jeg også ham et stykke.

Vor nye søster skal hedde Erika, og når det sår, som den dumme stork siges at have bidt i mors ben, er helet (jeg véd da godt, hvad der er sket), skal hun døbes. Så kommer herr Lindorff fra Sommersted, som er fars gode ven og også frimurer, og vor kusine Aneken, for de skal „stå faje“, hvad det så er. Men fest bli'r der da og vel også flere lagkager.

(Min kære søster E. blev faktisk født allerede i forrige kapitel, men da der ikke var plads, har jeg måttet udsætte den glædelige begivenhed indtil nu).

Kommunalt nyt

Byens afføring er i orden. Det sørger Woike for. Han er „skidtspandemand“. Han kører rundt om natten med noget vi kalder „æ chokoladevogn“, og vi kan altid om morgenen se – eller i al fald lugte – hvor han

Der var liv og glade dage i Haderslev, når der var dyrskue. Far og onkel Mads kom sjældent videre end til Thedes gæstgivergård i Norregade, hvor onkel Mads har sine heste og vogn stående. – Dette billede er af yngre dato, for før genforeningen vajede Dannebrog ikke i Norregade.

har kørt. En gang imellem nøjes han ikke med at spille på gaden, men også på trappen. Det hænger sammen med, hvad vi har gjort. Der er nogen fine folk her i byen, der har noget, der hedder WC. Men det er kun de meget fine folk, der ikke har brug for Woike og derfor kan gøre, hvad de vil. Vi andre – også frimurerne – må nøjes med „Tante Meyer“, mange endda ude i gården. Det er med Woike ligesom i eventyret „Fyrtøjet“, hvor prinsessen spildte byggryn. Det har forresten altid ærgret mig, at hun aldrig faldt af den hund, hun red på, mens hun sov. Den fornøjelse kunne H. C. Andersen godt ha' undt os.

Woike er den vigtigste mand i byen. Men næst efter ham kommer politiet. Jeg kender fem politibetjente. Det er Lausen, Petersen, Harder, Kragh og Koch. Den sidste er den værste. Politi Lausen er en dejlig mand. Han ligner kejser Wilhelm på „æ Synnemærken“ og når han er der, sker

der aldrig noget. Koch har jeg været bange for, men så en dag kom han ned til mormor og skabte sig, og så smed hun ham ud og sagde, at hun nok skulle lære sådan en kanut, hvor David købte sit øl.

Hvad skolevæsenet angår

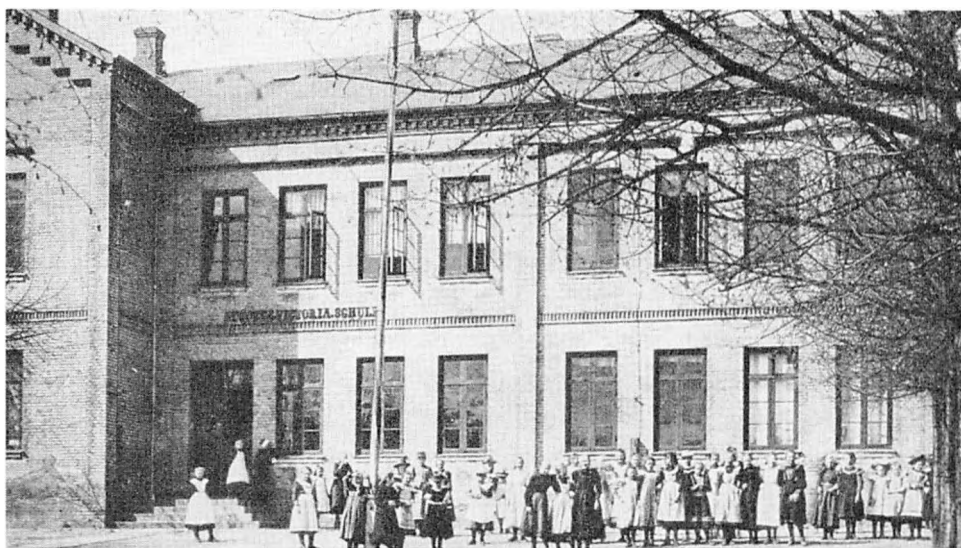
Der er ganske mange skoler i Haderslev. Før var der færre. Da var der kun latinskolen – hvor jeg går, og hvor vi betaler „Schulgeld“ – og „Friedrich-Schule“ samt Gl. Haderslev skole, der ligger pokker i vold, og så „Wilhelminen-Schule“ i Præstegade, der kun er for piger. Her har de lærer Møller, der har en sjov datter, der hedder „Sports-Anna“, fordi hun slår skæve 8-taller på Dammen. Ork, der er to gamle skoler til, én, der hedder „Seminar-Übungsschule“ (hvad det så kan være), og en meget vigtig én: „Augusta-Victoria-Schule“. Det er en „Töchterschule“ og sådan en slags latinskole for piger, der dog ikke kan lære latin, men højst lidt engelsk og fransk. Deres lærere hedder herr Tramm, Fräulein Tams og Fräulein Weller og Miss Raben. Hun bor i Nørregade i samme hus som Niels Terkelsen, og hun går altid forklædt som en mand, dog uden bukser, men i noget, der hedder et kostume og så stiv, hvid flip og manchetter. Hun er vist lidt skør, og pigerne kan et vers om hende. Det er sådan:

„Fräulein Raben darf ich fragen,
wieviel Kragen Sie getragen,
als Sie lagen krank im Magen
in der Hauptstadt Kopenhagen?“

Hendes far var Stadtrat, men dem er der adskillige af. Nu er der kommet endnu flere skoler. „Louisen-Schule“, der kun er for piger, og „Herzog Hans-Schule“, der kun er for drenge.

Mange slags pligter

Mormor gi'r mig meget at bestille, men hun er også gavmild. Forleden fandt hun ud af, at jeg skulle ha' et par sandaler. Så skulle vi hen til skomager Bruhn, der bor i Nørregade ved siden af Hanne Kreutzer, der er Magdalenes mor og sælger konditorkager. Lige overfor bor „Hein Pump“, der faktisk hedder Petersen, men kaldes Hein Pump, fordi han

En vigtig skole er „Augusta-Victoria-Schule“ i Ringgade (nu Laurids Skaugsgade). Det er en slags latinskole for piger, der dog ikke kan lære latin, men højst lidt engelsk og fransk. Deres lærere hedder herr Tramm, Fräulein Tams og Fräulein Weller og Miss Raben.

sælger cigarer på kredit til seminaristerne. De kan også få kredit hos Nis Juhl, når de vil ha' øl. Det er derfor, de aldrig har penge.

Skomager Bruhn snakker hele tiden og rasende hurtigt, men han siger ikke ret meget, fordi han siger det hele 3 gange. Sådan: „Godau, godau, godau! Va' ska' de' væ'? Va' ska' de' væ'? Va' ska' de' væ'?“ Så siger mormor: „A vil gjen se o et pa sandale te æ knejt!“ Og Bruhn: „Et pa sandale, et pa sandale, et pa sandale!“ Sådan bliver det ved. En gang imellem går vi drenge ind i butikken bare for at spørge, hvad klokken er, fordi han er så sjov.

Mit vigtigste hverv for mormor næst efter at gå med listen og plukke pærer er at gå byærinder. Desværre er der ikke mange indkøb i Slotsgade, der jo er nærmest. Der er det kun Hermann Petersen, der skummer fløden. Skal vi købe rigtig ind, så må jeg enten helt om til Ørum på hjørnet af Gåskærgade eller langt ud på Sønderbro til købmand Sohl og Juhl & Boysen. De er alle frimurere, og derfor skal jeg rende den lange vej. Jeg har aldrig en seddel med, fordi jeg godt kan huske det hele i det bare hoved,

undtagen når jeg har leget undervejs og glemt noget. Så skal jeg ind og hente det, jeg har glemt, hos købmand Nielsen.

Hver søndag kl. 10 skal jeg i kirke med morfar, fordi han er i bestyrelsen eller sådan noget. Klokkeren halv ti kommer barber Hansen med mange skarpe knive og skraber skægget af morfar, og så går vi. Når vi kommer ind i kirken, går vi først hen til tøjstativet, hvor morfar siger noget til sin hat, inden han hænger den op. Han siger, det er „et Jebét“. Vi sidder altid på samme plads og så begynder herr Huth at spille på orglet. Det er et „Vorspiel“, der varer længe og lyder godt. Så synger vi, men resten er der ikke meget ved. Provsten er møgkedelig. Det synes herr Huth også, for når provsten prædiker, går han altid over på „Concordia“ og får sig et par grogger. En dag kom han ikke tilbage i rette tid. Så måtte Heuendorff over og hente ham, så vi kunne komme i gang med at synge noget mere. Jeg har engang været med til at puste luft i orglet. Det er meget anstrengende. Man gør det med benene.

Jeg har ikke tid nok

Faktisk har jeg alt for lidt tid. For eksempel til at lege. Vi har nogen mægtige lege. En gang imellem står vi i et vindue på 2. sal i Missionshotellet og hælder vand ned på dem, der går forbi. Men ikke meget. Andre gange slås vi imod Slotsgade eller sammen med Slotsgade mod Østergade. Og når Østergade slås med Vestergade, er vi neutrale, indtil vi kan se, hvem der vinder. Vi slås med stoleben og træsabler og blir såret og får buler. Så er jeg „Sanitäter“. Det er meget godt, for så behøver jeg ikke at slås, men er bag fronten på forbindingspladsen, hvor jeg også passer på fangerne. Når alle er såret eller fangne, er slagsmålet forbi. Om aftenen leger vi helst på byggepladserne. Der er altid en byggeplads på Jomfrustien. Det sørger herr Lausen for. Det er fest at kravle på stilladserne og balancere hen over bjælkerne. Men vi må passe på, at formand Jensen ikke er i farvandet, for hvis han kan gribe en af os, så vanker der. Det er fordi han synes, at vor leg er farlig, og fordi han er gal over, at vi plumper sten i kulen med læsket kalk.

Men jeg skal nå meget mere. Når vi har spist til aften, skal jeg lave lektier. Det går der en masse tid med til ingen verdens nytte, især når vi skal

skrive „Aufsatz“ eller fransk oversættelse til „Bulle“ eller matematiske opgaver til herr Hacke. Han er en hidsig prop, og når han bliver gal, bliver han gloende rød i hovedet, der ligner en firkant, der er vokset skæv. Forleden var han skyld i en mægtig ballade. Det var fordi han havde bestemt, at Frits O. skulle sidde på den forreste bænk. Da så „Bulle“ kom i fransktimen skældte han som sædvanlig ud og spurgte, hvorfor Frits sad dér. Da han hørte, at det var noget, herr Hacke havde bestemt, blev han lynende arrig og brølede: „Herr Hacke, der Esel, hat hier gar nichts zu sagen!“ Det fortalte vi naturligvis herr Hacke i næste time, og han blev endnu mere skæv og rød i hovedet, end han plejer og løb hen og beklagede sig til direktor Spanuth. Så kom de alle tre. Hacke, der nu var blevet ligbleg, „Bulle“, der fnyste som en søelefant, og vor direktor. Men de tre fyre havde aftalt det hele undervejs. Herr Spanuth sagde, at „Bulle“ aldeles ikke havde sagt „Herr Hacke, *der* Esel osv.“, men „Herr Hacke, *du* Esel osv.“. Det var jo godt fundet på, for selvfølgelig skal det altid gå ud over eleverne. Nå, men der gik da en god bid af timen med det.

Herr Höhn driller

Det værste er faktisk, at vi har fået et klaver, og at det er blevet bestemt, at jeg skal lære at spille på det. Hos hvem? Ja, gæt engang! Såmænd hos herr Höhn. Det koster 2 mark i timen, og hvis det ikke er at smide pengene ud af vinduet, véd jeg ikke hvad det er. Han forlanger oven i købet, at jeg skal øve mig hver dag efter en „Klavierschule“. Når jeg kommer til timen, bli'r han straks sur, fordi jeg ikke kan det godt nok. Han sidder ved siden af mig ved klaveret og guffer konfekt i sig. En gang imellem siger han „Knöchel nach innen“, fordi han ikke må kunne se knoerne. Så ta'r han et stykke konfekt og lægger det på ryggen af min ene hånd, og når jeg så kan spille stykket færdigt, uden at det falder ned, må jeg ha' det. Det kan jeg aldrig, så han samler det op og putter det selv i munden. Jeg skal optræde ved herr Höhns „Schülerkonzert“ omme i teatret på „æ Gammelting“. Jeg skal ind på scenen og spille et meget svært stykke, der hedder „Fröhlicher Landmann“ og er af Schumann. Jeg er den allerførste, der skal spille, fordi det går efter dygtighed. Og salen er fuld af folk. Jeg har øvet som en gal – næsten et kvarter hver dag. Bare det var overstået!

Om livet ved havnen

Helt ude for enden af Østergade og Skibbrogade ligger havnen. Den er meget lang. Den begynder der, hvor „Helene“ ligger. Så er der et godt stykke hen til „Falke“, der kun er i Haderslev om sommeren, og så en plads før og efter til sejlskibe. Men så kommer den store havn, hvor der kommer enorme 3-og 4-mastede sejlskibe med tømmer til „Hansborg“, Poul Christiansen og et par stykker til, og store dampere med korn til Outzen og Sievers og Speth og kul til Holm og Molzen. Sejlskibene og de store dampere kan ikke komme ind ad fjorden selv. De skal ha' lods ombord. Dem er der to af. Lods Østergaard, der bor i Ørbyhage, som bringer skibene ind, og lods Falkenberg, der bor i Skibbrogade og lodser dem ud. Men de fleste sejlskibe, både store og små, bliver slæbt ind og ud. Det ordner „Helene“, så den har nok at gøre, for om vinteren, når fjorden er frosset til, er den også isbryder, og bagefter sejler kaptajn Clausen den til Kiel, fordi han skal ha' sin kedel rensat.

Når der kommer skibe med korn, skal morfar ned og veje ved havnen. Så står han på en bro, hvor han får kornet op på en vægt i sække, der siden bliver kørt væk til den kornhandler, der har købt dem. Når det regner, går alle dem, der er med til at losse, over til „Tante Tine“. Hun er meget flink – også til at gi' sodavand. Her går de også altid over og spiser frokost. Det kan godt ta' nogen tid. Der er også et andet værtshus ved havnen, der hedder „Hansborg“, men her kommer der kun fulde søfolk. Og så er der en „Hafenmeister“, der hedder herr Leick og går i en meget fin uniform, så han ligner en admiral. Hans søn Willy går i min klasse.

Freiwillige Feuerwehr

Der er mange foreninger i Haderslev. Nogle rykker en gang imellem ud med musik (Stadtkapelle), men det er kun de tyske som „Schützenverein“ og „Kampfgenossen- und Kriegerverein“. „Harmonien“ og „Håndværkerforeningen“ går aldrig gennem gaderne med musik. Oftest er det „Freiwillige Feuerwehr“, når de har sprøjteøvelse. Så møder de oppe ved Fruekirke, hvor de har sprøjterne opmagasineret, og så marcherer de med fuld

Der er mange foreninger i Haderslev. Nogle rykker en gang imellem ud med musik. „Freiwillige Feuerwehr“ er her klar til sprøjteøvelse. Fanen, som er med på billedet, viser, at det er taget efter 1920.

musik hen til et hus, som skal forestille, at det brænder, og så sprøjter de det hele til og løber forvirret omkring, indtil de pakker sammen og kører redskaberne hjem til Fruekirken. Det bli'r de meget tørstige af, og derfor går de bagefter hen til Nis Juhl, der er noget ved sprøjten, for at slukke efter.

Men forleden var det nær gået helt galt. Vi sad i atelieret og læste „Mordersmaalet“ da vi pludselig kunne høre Thieme på gaden med brandsig-nalet. Det lyder sådan:

c-ff-a-f

c-ff-a-f

c-c-c.

Så skal alle, der hører til „æ Feuerwehr“ smide, hvad de har i hånden,

iføre sig uniformen og storme hen til Fruekirke og hente sprøjten, og hvad man ellers kan bruge og slukke en ildebrand med. Vi gik ud på balkonen, der vender ud mod Jomfrustien, og – nej, hvor det så spændende ud – hele himlen mod øst var et ildhav og folk stormede af sted i den retning. Det var det store savværk „Hansborg“, der brændte, og hele tiden lød der en tuden som af en dampfløjte. Mens vi stod der og kikkede, begyndte kirkeklokkerne at ringe. Det betød, at der var stor fare på færde, så også det civile brandværn, der ikke har uniformer, men kun et rødt armbind, skulle møde. Også min far. Alle troede, at gasværket, der ligger lige over for „Hansborg“, kunne springe i luften hvert øjeblik, så mor var meget bekymret. Men det sprang ikke. Det brændte det meste af natten, men jeg fik selvfølgelig ikke lov til at gå derud. Først næste dag. Den tuden, vi havde hørt, kom af, at „Hansborg“s store dampkedel var ved at springe i luften, men så var en modig mand sprunget ind til den og havde lukket op for dampfløjten, så dampen kunne komme ud den vej, hvorved man undgik eksplosionen. Det kunne ellers ha' givet et ordentlig brag.

I veldædigt øjemed

Hvert år i december er der dansk dilettant. Det foregår på teatret, og de spiller sådan nogen stykker som „Tordennejr“ og „Eventyr på Fodrejsen“, „Pak“, „Det gamle Hjem“ og „Genboerne“. Der er kun danskere med i stykkerne. Det er fru Adolf Beck og fru Franck og frøken Gram og nogen unge damer, der er så unge, at jeg ikke véd, hvad de hedder, og herrerne Erik Bløcher, der altid er etatsråd eller sådan noget fint noget (men han er jo også formand for „Harmonien“) og Jakob Schrøder, der altid har hovedrollen, så Theodor Dahl, hvis datter Agnes vi alle er vildt forelsket i, især jeg, og Thorvald Møller og min far og nogle unge herrer fra Nicolai Outzen og Haderslev Bank og andre firmaer, hvor der er ansat skuespillere.

De spiller meget godt, og da det er i veldædigt øjemed for at få penge i kassen til julegaver, kommer der mange folk. Jeg kan ikke forstå, at det ikke bliver forbudt, når det er så dansk, men far siger, at tyskerne ikke er så strenge mere som da vi boede i Sønderborg.

Fanden på Klosteret

Men der er nu én tysker, der er værre end Lachenmeyer! Han hedder Carl Strackerjan. I hovedet ligner han både en engelsk bulldog og et vildsvin. Han er noget ved „Grenzpost“. Far kender ham fra frimurerlogen, for han er desværre frimurer, og far siger, at han er mere prøjsisk end Bismarck. Jeg har været oppe hos ham med listen. Han så ud som om han ville æde mig med hud og hår og gik rundt i tøfler og med skjorten uden på bukserne. Det er egentlig mærkeligt, at de vil ha' ham boende på Klosteret, kun et par huse fra „Dannevirke“, ved siden af Iver Thulstrup og skråt over for maler Wismar. Mor siger, at han er „en Brossen“. Det tænkte jeg nok.

Sidste nye

Der er to perioder hjemme hos os, hvor der er susende travlt. Den første er til pinse, når vi alle 4 skal ha' nyt tøj. Det er matrostøj med blå og hvide striber og matroskraver og slips. Alt det syr mor, og det er hvert år færdigt, når vi skal ha' det på pinsemorgen, fordi vi skal over til mormor til morgenkaffe på verandaen. Den anden gang er til jul, og da er det far, der har mest travlt, fordi mange mennesker vil „tejes a“ i sidste øjeblik, og så må far bruge alle nætterne i flere uger op til jul for at få billederne færdige. Jeg går i byen med de færdige billeder og henter pengene, hvis folk har nogen.

Nu er min far begyndt at sælge klaverer, hvilket han bedre kan lide end at være fotograf. Han sælger mange, mest ude på landet, og så passer herr Kerntke fotograferingen. Det har han lært af far. Han stammer ganske vist, men han kan godt fotografere alligevel.

Klaverer er meget dyre. Det billigste hedder „Jugendstil“ og koster over 600 mark, men der er nogen, der koster 900. Bare far også ville sælge det klaver, vi har stående og som jeg hele tiden skal øve mig på. Men det kan vel ikke nytte at ønske . . .

Det er drøjt at være barn

Til at styre en by af Haderslev's format kræves der to ting: En borgmester og et „byråd“ eller „byrajd“. Det kommer ud på et.

Vi har nok af begge dele, for vi har borgmester Schindelhauer og „Lille Jensen“. Han er ganske vist dansk, og det må borgmesteren ikke få at vide, for så bliver han smidt ud.

Borgmesteren optræder kun ved officielle lejligheder, og så ligner han en dværg, der er skruet forkert sammen. „Lille Jensen“ ordner alt det daglige. Han sørger for det kulturelle rod, det tekniske rod, samt tilmed for skatterodet. Det er der, hvor alle pengene bli'r af, hvad de også gør. Sådan regeres vor by.

Salomon i Slotsgade

Hos frimurerne er de helt anderledes. De har noget, der hedder en ordførende mester (murermester naturligvis). Før hed han v. Brincken som har en butik på Nørregade med søm og den slags, men nu er det Josua Petersen fra „æ knochmøl“, der ligger ud ad Aarøsund til og lugter modbydeligt. De har også én, der hedder „Viseste Salomons højeste Stedfortræder“, men hvor han bor, véd jeg ikke. Når de murer – det er altid højst en times tid – taler de tysk, og de er lærlinge, svende og mestre (lærlingene bruger de til at hente øl). De murer altid i kjole og hvidt eller i et stort regnslag med lang sabel. Når de er svedt – og det bli'r de hurtigt – kommer de ud i den store sal og spiser og drikker af alle kræfter. Undertiden synger de. Jeg kan én af sangene:

„Echte Maurer finden
einen sichern Lohn.
Edle Taten winden
ihnen Kränze schon.

Sinkt ein schwacher nieder
in des Lebens Lauf,
heben stärkre Brüder
ihn gleich wieder auf!“

Det sidste er sandt nok, for jeg har selv set nogle af disse rejsegilder, når der var en murer, der havde overanstrengt sig ved spisningen.

Kundskab er magt

Jeg er begyndt at lære hebraisk. Ikke i skolen, for der har vi det ikke. Men på Jomfrustien. Der bor nemlig Henrik Lund, hvis far ejer Missionshospellet, så han må ikke lyve. Han går i Prima, hvor de har knaldrøde kasketter og ikke får lussinger, men bli'r kaldt „die Herren Primaner“. De går heller ikke i den store skolegård som vi andre, men har hele gården med egetræet foran skolen for sig selv. Primanerne lærer hebraisk, for de skal bruge det til deres eksamen, der hedder „das Abitur“ og er meget svært. Når de har klaret denne eksamen, skal de til Kiel eller Göttingen, Marburg, Bonn og Heidelberg og drikke „Frühschoppen“ (det er øl i meget store glas) og slås med lange sabler. Jo flere ar de har i ansigtet, jo finere er det. Når de ind imellem kan afse lidt tid, skal de også studere.

Hebraisk skrives kun med firkantede bogstaver og baglæns, og det skal man kunne, når man vil læse det gamle testamente. Men det kan nu ikke passe, for i skolen har vi det gamle testamente på tysk, og hjemme har vi hele bibelen på dansk. De første kapitler er skrevet af en, der hedder Moses, men han har kun skrevet dem på hebraisk, fordi han ikke havde lært andet. Hebraisk har alt for mange former – ligesom dansk, bare mange flere. En af dem, siger Henrik Lund, hedder „akataël“. Og han fortæller, at én i hans klasse skulle bøje „akataël“ ganske som vi bøjer f. eks. „jeg ligger, jeg lagde, jeg har lagt“ osv. Og så bøjede han: „Akataël, dokataël, hankataël, vikataël, ikataël, no ka a it tæl me'e.“ – Det sagde han meget hurtigt, så læreren slet ikke kunne følge med. Læreren, der hedder herr Hauschildt, hvis far har været stationsforstander med en rød kasket ligesom primanerne, sagde: „Ikke så hurtigt!“ Men eleven svarede: „Jeg kan det ikke langsommere!“ Jeg synes at hebraisk på en vis måde minder noget om sønderjysk.

Skolen har fået et orkester. Kedde Hehr er kapelmester og primaner ved siden af. De kan kun et stykke. Det er „Bjørneborgernes March“. Når skolen laver fakkeltog, går de med musik gennem byen og spiller hele tiden „Bjørneborgernes March“, så den kan vi nu allesammen. De spiller ikke særlig godt, men til gengæld meget højt. Nå, de kan vel ikke se alle

noderne, når det er mørkt, og de kun har faklerne og gadelygterne at se ved.

Hvem er fine folk?

Der er flere slags fine folk i Haderslev. Jeg har fortalt om dem, der har WC, men det er ikke de fineste. De allerfineste er dem, der rejser til Wiesbaden og Bad Ems og Gastein og Baden-Baden eller Skodsborg (som ikke må forveksles med Skodborg). Så er der nogen, der har en Landauer med heste på gummihjul som Ørums og Outzens, og så er der alle dem, der har et sommerhus i Victoria-Bad eller Sølyst. Men det er hele tiden de samme. Og så er der naturligvis først og fremmest frimurerne.

Nogle er begyndt at få bil. Den første var købmand Riis i Apoteker-gade. Ih, du forbarmende! Når han havde stået en halv time i sit ansigts sved og drejet den op, gav den sig til at sprutte, og så lavede den et spektakel, så man må ha' kunnet høre det helt til Bøghoved og Vesterris. Så gik den i stå og skulle drejes op en gang til. Når den så var begyndt at køre med høje knald, gik den i stå igen. Så skubbede vi den i gang omgivet af røg og stank, og pludselig kunne den selv. Men aldrig helt hjem. Det sidste stykke ville den skubbes. Adolf Beck på Jomfrustien har også en bil, men den lysterer bedre, selvom det naturligvis altid tager en vis tid at få den drejet op. Når hestene ser en bil, der kommer hvæsende og truttende, løber de løbsk. Det er ganske farligt for kusken, men når det er en ølvogn, er det morsomt, især hvis man kan komme af vejen, når fadene triller af.

Der er også kommet flyvemaskiner og luftskibe. Dog ikke i Haderslev, men nede i det tyske og i Frankrig. En gang imellem er der store stykker i avisen, når de er faldet ned. Så skælder mormor ud og siger: „De ka' la' dje flyuwen væ'e! Minneske ska' gå å æ jo'e; de ska' it flyuw“! Det synes jeg nu ikke mormor skulle blande sig i. Hun kan jo bare lade være med at flyve. Det gør hun nok også.

Nu skal jeg pludselig være en stor dreng

Det er godt gjort! Mormor, som jeg har været så glad for, har skældt mig ud og sagt, at der er både det ene og det andet, som jeg er for stor til.

Fordi jeg er kommet i Unter-Tertia. Selvom det, efter hvad herr Hacke siger, skete „mit Hängen und Würgen“. Jeg rykkede da op som nr. 23 af 30, men jeg havde jo også rent slet i fransk, hvilket jeg kan takke „Bulle“ for. Nu har vi ikke ham mere. Han er forsat til Rendsborg, hvor der er et fængsel. Det har han rigtig godt af. Han er dog ikke kommet i fængsel – endnu. Men vent kun og se. Han har fortjent det, sådan som han har „pisacket“ os i et helt år.

Jeg må snart ingen ting mere. Ikke slås, ikke lege på byggepladserne, ikke hælde vand på folk, men selvfølgelig gerne gå byærinder og rende med listen og den slags. Nå, mormor er jo ældgammel, næsten 70. Det kan da godt være, at hun er ved at gå i barndom. Så jeg lader hende snakke. Der er nu også det, at min bror Axel driller hende noget så grusomt. Han skal altid være så klog, men ha, hovmod står for fald!

Min bror optræder som frimurer

Der er sket noget frygteligt. En skandale uden lige! Og hvem var hovedpersonen? – Selvfølgelig min bror! Det gik sådan til: Oppe i soveværelset i den venstre skuffe i det store skab gemmer min far alle de fine ting og ordner, han skal ha' på, når han skal i logen og optræde forklædt som frimurer. Et lille forklæde af hvidt skind med grønne borter og et andet med blå sløjfer og brede bånd og ordner og andre sjove sager samt mindst en snes hvide glachéhandsker, som mor en gang imellem vasker i benzin, hvilket er meget farligt. Skuffen er altid forsvarligt låset, men den gode Axel havde selvfølgelig fundet ud af, at nøglen til den højre skuffe passede, og så iførte han sig min salighed hele klunset og skred ned ad gaden og agerede viseste Salomons højeste stedfortræder. Op og ned ad Jomfrustien demonstrerede han alle disse tophemmeligheder, så de frit kunne beundres af de forbigående. Far var ude og sælge klaverer, og jeg gad vide, hvad det hele var endt med, hvis ikke han pludselig var dukket op på Jomfrustien på vej hjem. Nej, hvor blev han gal! Han fik Axel ved vingebenet, og op i sovekammeret med ham, hvor han kom af med hele pynten og så barbenet i seng. Mor blev skældt ud, men da hun havde storvask, kunne hun jo ikke også være i soveværelset og holde øje med frimurerstadsen. Det var et held i uheld, at hverken herr Käfert eller herr Toftmann (som mormor kalder „Skrig-Hans“, fordi hans stemme lyder som når man trækker en gris i

halen) kom forbi, for så var far sikkert blevet degraderet eller smidt ud, og Axel havde mindst fået livsvarigt fængsel.

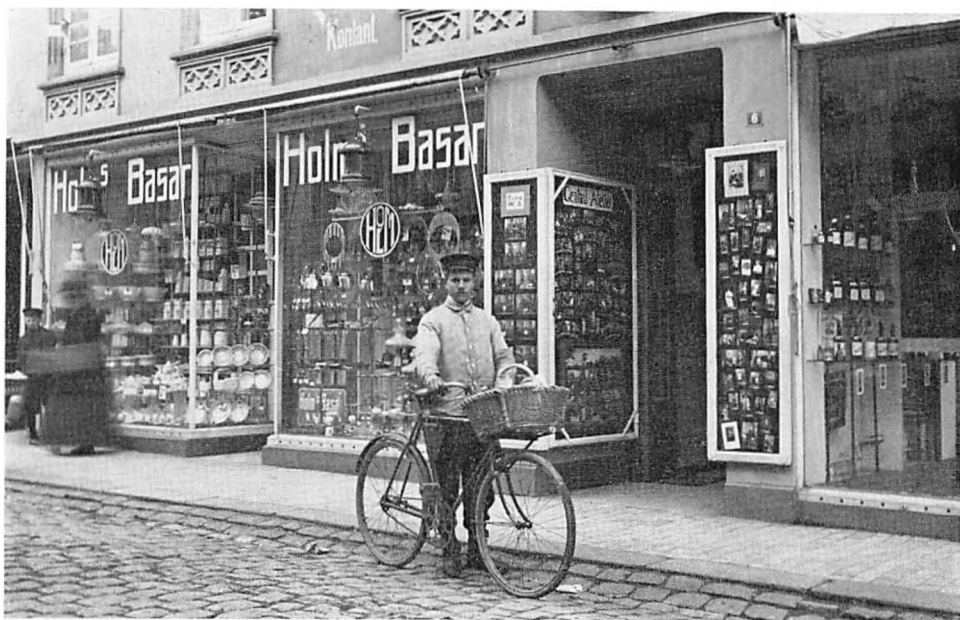
Nye græsgange

Jeg har faktisk spekuleret lidt over, hvad mormor sagde og derfor leger jeg ikke mere så meget på Jomfrustien, men mere i Slotsgade og Nørregade med Johan Boysen, Holger Bahnsen, Fidde Christensen og August Voss, der har et stort værelse, hvor vi alle kan være og spille kort, når det regner. Han har også en sejlbåd, som vi sejler med på Dammen, hvor der tit er kastevinde, så vi må sidde helt oppe på kanten af båden for ikke at kæntre. Af og til bli'r vi temmelig våde, men hidtil er vi kommet hjem uden tab af menneskeliv.

Hos Holger Bahnsen, der bor skråt over for Frue Kirke, spiller vi diltant i kælderens „23 minutter i Tjæreby Kro“ og sådan noget, eller også laver vi kemiske eksperimenter. Men når vi laver „stinkbomber“ af svovl, jern og saltsyre, bliver vi smidt ud, fordi vi laver det lige ved siden af hans fars værksted, så han ikke kan arbejde, og det stinker helt op

August Voss har en sejlbåd på Dammen, hvor der tit er kastevinde. Ved den indre dam lå Barkentins plads, hvor der var et hyggeligt hus med fiskeredskaber.

De dage vi er fornuftige, går vi ud i Storegade til Højskolehjemmet og låner bøger. Billedet viser Storegade, hvor nu G. K. legetøj har til huse.

i butikken. Holgers far er urmager og ellers vældig rar, og så taler han altid højdansk. En fin mand! Men det sjoveste er, når vi står nede i kælderen ud til gaden og har smidt en gammel pung med en snor i ud på fortovet. Når der så kommer nogen og bukker sig efter pungen, trækker vi den hurtigt ind gennem vinduet. Så bliver de gale.

De dage, hvor vi er „fornuftige“, går vi ud på „Højskolehjemmet“ og låner bøger af Carit Etlar og Jules Verne og sådan nogen. Holger er den klogeste af os; han kan altid finde på gale streger, og derfor synes mormor, at han har en dårlig indflydelse på mig. Så siger hun: „Mein Sohn, wenn dich die bösen Buben locken, so folge ihnen nicht!“ Det ordsprog kan hun kun på tysk, så det kan i hvert fald ikke have noget med Holger at gøre, men det tror mormor, fordi han har lånt mig en bog, der hedder „Tagebuch eines bösen Buben“. Nå, mormor mener det sikkert godt. Hun gav mig da igen en ny kasket, da jeg kom op i Unter-Tertia, men hun var ikke tilfreds med mit „Zeugnis“. Og mor siger, at jeg er „en doven prychel“. Det er ikke altid lige nemt at være den ældste og skulle være et godt eksempel for sine søskende, der alligevel ikke forstår et pluk af det hele.

Mon jeg går i hundene?

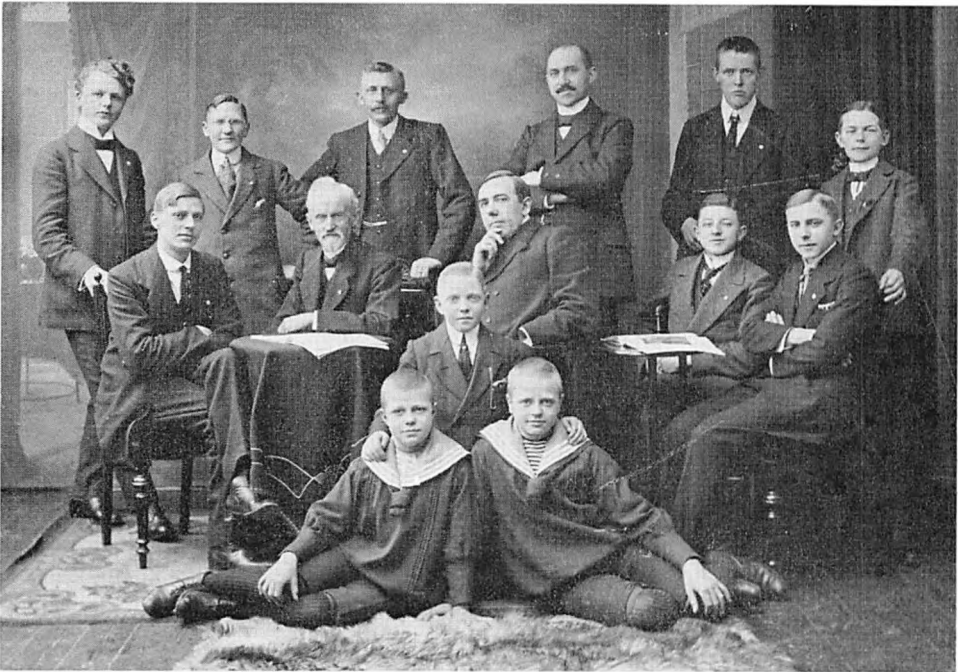
Nu skal vi til at lære engelsk. Vor lærer hedder dr. Huettner og bor ude hos Heine Horst på Aastrupvej, der sælger klaverer ligesom far, men ikke ret mange. Dr. Huettner, som vi kalder „Gokkel“, fordi han kan kagle som en høne, er en meget fin mand. Han har nyt tøj på hver dag; nye sko, nye sokker, ny skjorte, nyt slips og ny hat. Han kommer aldrig i det samme tøj den næste dag. Først når der er gået en 14 dages tid, har han det samme på som for 14 dage siden. Al den fine stads køber han i sommerferien i London i en gade, der hedder sådan noget som „Savil Row“. Han må være snydefuld af penge. Så har han guldpincenez og fipskæg og taler lige godt tysk og højdansk, og alle kan lide ham. Jeg er sikker på, at jeg bliver dygtig til engelsk.

Vi har også fået en ny klasselærer. Han hedder herr dr. Schnack. Vi kalder ham „Frimærk’søren“, men nogle kalder ham „Brændevinssøren“, fordi han tit lugter af øl, mest om mandagen. Han er tyk, pilskaldet og skeløjet, og vi har ham i tysk og fransk.

Tugt og Herrens formaning

Den danske menighed har fået en ny præst, fordi den gamle er rejst til Moltrup, hvor der ikke er nær så meget at bestille for en præst. Den nye hedder pastor Mahler, og det er en mand, der kan rydde op i bulen. Hvis det er rigtigt, hvad han siger – og præster må ikke lyve – så kan vi godt vente, at der en af dagene begynder at regne ild og svovl ned over Haderslev, så vi alle omkommer. For Haderslev er faktisk værre end Sodoma og Gomorra, som „Lille Nis“ i sin tid fortalte os om. Det er forresten mærkeligt, at der ikke er nogen, der har opdaget det, før pastor Mahler kom.

Det lader til, at alle i byen gerne vil høre, hvor fortabte de er, for folk stormer i Fruekirke for at høre pastor Mahler, så den stakkels Heukendorf må slæbe ekstra bænke ind, og alligevel må mange stå op. Han slår i prækestolen, så det gungrer, og de bøger, han har med, hopper op og ned,

I 1913 kom jeg med i Haderslev KFUM. Desværre har jeg glemt nogle af navnene, bl. a. de to første stående til venstre i bageste række. Men så kommer portør Bork, kasserer Tved og Julius Jensen. Siddende er det skrædder Iversen, orgelbygger Jacobsen, som stiftede Haderslev KFUM, pastor Magnus Mahler, mig selv og Jens Kræmer, medens jeg har glemt navnet på ham, som står yderst til højre. De to drenge med knæstrømperne i forgrunden er brødrene Lauersen, medens jeg også har glemt navnet på den unge mand med urkæden i knaphullet.

hvis de da ikke ligefrem falder ned i hovedet på dem, der sidder nedeunder. Ih, hvor han kan. Vi skal alle vendes om, ellers ryger vi lige luket i helvede. Han har allerede vendt én om; det er en af de damer, der ellers altid gik om til dr. Meyer på besøg, fordi hun førte et syndigt liv. Men nu har hun bedt pastor Mahler om forladelse og bor hos ham i Præstegade, hvor man ikke må synde. Han skælder også ud på frimurerne, men de murer bare videre.

Det er meget spændende at komme i kirke – det er kl. 5 hver søndag – for ingen ved i forvejen, hvem der nu skal ha' høvl. Og det er lige meget, om det er et lille barn, der skal døbes, eller en jubelolding, der skal begra-

ves. De får en gang lak allesammen, også brudeparrene. Når han er færdig med at prædike om søndagen, går de fleste, for det, der kommer bag efter, er der ikke meget grin ved. Det er er han også gal over. Der er også mange præster, han er vred på, f. eks. pastor Thade Pedersen i Frimenighedskirken, der altid går rundt med en trompet i hånden, fordi han ikke kan høre, og pastor Tonnesen i Hoptrup, der heller ikke gør en kat fortræd.

Der er efterhånden også adskillige, der er bange for sådan at gå rundt og synde og som derfor er ved at blive lidt hellige. Også min ven August Voss, som vi har spillet kort med. Det vil han ikke mere, fordi pastor Mahler har sagt, at spillekort er Fandens bibel. Og da August forleden traf mig på gaden med en bog af Carit Etlar, der hedder „Pilesmeden“ og som er vældig god, tog han den fra mig, rev den midt over og smed den i rendestenen. Og så var det ikke engang min bog. De voksne, der er ved at blive hellige, holder stævnmøder, hvor de synger salmer og læser i Bibelen, hvorefter de drikker en masse kaffe med kager til og holder taler. Det mærkelige er bare, at det kun er danskerne, der gøres hellige. Ty-skerne må gerne køre videre i deres syndige skure.

Mormor kan ikke lide pastor Mahler, fordi han har sagt noget om frimurerne, men mor har bestemt, at min bror Axel og jeg skal gå i søndagsskole hos ham. Så er der en dreng fra min klasse, der hedder Thiessen, der spiller på orglet, og fordi han ikke spiller så godt, råber pastor Mahler altid op til ham: „Uden musik!“, når vi skal synge. Men pastor Mahler interesserer sig ikke en døjt for musikken, kun for syndere som han vil frelse. Når han skal frelse alle de syndere som han siger der er i Haderslev, får han travlt. Nå, så galt går det vel ikke.

I søndagsskolen har pastor Mahler fået os til at købe en negerpige der hedder „Lille Johanne“ og bor i Afrika, som vi samler ind til hver søndag. Jeg er kasserer, og jeg tæller pengene hver dag for at se, om der ikke skulle være så mange, at jeg kan få lidt til overs til slik. Men jeg skal passe mor-derligt på, for vi har en revisor, der hedder Andreas Thulstrup, som går i latinskolen. Hans far er slagter og hedder også Andreas Thulstrup. Han praler, siger mormor, og det er sandt nok, for forleden, da fru Schaumann skulle købe kød hos ham, klagede hun over, at der var mus i deres køkken, og straks sagde slagter Thulstrup: „Ja, men vi har rotter!“ Det skulle naturligvis være finere.

Jeg har bragt skam over familien

Det viser sig desværre, at det var sandt nok, da herr Hacke sagde til mor, at det gik ned ad bakke med mig. Det kan jeg takke „Bulle“ for. Jeg troede jo, at jeg kunne lære noget fransk hos herr Schnack, men han er ikke til at snakke med. Han har hele året givet mig slet i fransk. Det pynter ganske vist på det, at jeg også hele året har haft ug i engelsk, men det vil herr Schnack blæse på. Så vil han bare gi' mig mdl i tysk, og når jeg så ikke kan få mg i matematik – og det skal jeg love for, at jeg ikke kan – så bli'r jeg „backen“ og kommer ikke op i Ober-Tertia til påske.

De har også lagt for tunge byrder på mine spæde skuldre. Jeg skal øve mig til herr Höhn. Han er forresten godt gal på „Gokkel“, for en dag, da vi var på Fænø og herr Höhn dirigerede koncerten, stod „Gokkel“ neden for musiktribunen og blev ved med at kagle som en høne ad herr Höhn, så denne blev helt rød i hovedet af raseri. Men alle grinede og syntes det var vældig sjovt. Kun herr Höhn blev ganske desperat og ville ikke dirigere mere. Så holdt „Gokkel“ op for at vi kunne få en ende på koncerten. Jeg går også stadig med listen og byærinder og rundt med pærer, som jeg først skal plukke. Når jeg også skal lege, har jeg simpelt hen ikke tid til at lave lektier. Men det er der naturligvis ingen, der forstår.

Forbuden frugt giver bonus

Ved sommerfesten i logen kom jeg nærmest galt afsted, skønt det endte godt. Der var kommet så mange, at mormor blev bange for, at der ikke var jordbær nok, og så spurgte hun Frederik Lund, der var med til festen og havde leveret jordbærrene, om han havde nogle plukkede jordbær stående. Han havde 6 pund, der stod i hans kælder, og dem blev jeg så sendt ud at hente. Jeg fulgtes med Falle, og vi fik to kurve med 3 pund i hver. Det var jo en lang vej, så vi kom til at spise et par af bærrene undervejs, og da vi kom hjem til mormor med dem, vejede hun dem og sagde, at der kun var 4 pund. Det sagde hun selvfølgelig også til herr Lund, og så ville han kun ha' penge for 4 pund, men han sagde, at mormor skulle sende mig ud til ham med de tomme kurve den næste dag. Da jeg kom derud, spurgte han mig, hvem der havde spist de to pund jordbær, og jeg måtte jo indrømme, at Falle og jeg havde smagt godt et par stykker. Så

smilede han og gav mig en kurv med jordbær til mormor og sagde: „Se nu, om du kan komme hjem med dem alle“ og gav mig oven i købet 50 penning, fordi jeg havde bekendt sandheden. Det er nok pastor Mahlers skyld.

Vi er otte, der ikke er blevet „forsat“, og jeg må gå et helt år til med den gamle kasket. Jeg kommer heller ikke på sommerferie. Men far har taget mit parti og lejet en cykel til mig hos Lindeburg på Gravene i 14 dage, så jeg får nok at gøre med at lære at cykle.

Mere modgang

Da jeg havde lært mig at cykle, ville jeg vise mormor, hvor dygtig jeg var, og derfor ville jeg cykle fra Slotsgade og ned til hendes køkken, der vender op mod denne gade. Det skulle jeg aldrig ha' prøvet på. For det endte galt. Det var en meget stejl gård med lutter toppede brosten, og så gik mine fødder løs fra pedalerne, og da der kun var frihjul på men ingen håndbremse, fik jeg en forfærdelig fart på og røg lige ned mod det ene køkkenvindue og knaldede ruden. Cyklen så heller ikke godt ud. Mormor stod inde i køkkenet og var ved at stryge, og jeg skal love for, at hun

Der var toppede brosten i min barndoms Haderslev. Sådan så det ud på hjørnet af Årøsvandvej og Sønderbro.

Da jeg en dag ville vise mormor, hvor dygtig jeg var til at cykle, mistede jeg herredømmet over cyklen, da jeg kørte ned ad gårdens toppede brosten. Jeg fik forfærdelig fart på og røg lige ind gennem køkkenvinduet. Så hyggeligt så det dengang ud i baggårdene i Slotsgade.

blev forskrækket, da jeg pludselig dukkede ind i køkkenet til hende. Heldigvis var det altså kun cyklen og ruden, der kom til skade. Ellers havde folk sikkert sagt, at jeg havde gjort det med vilje for at hævne mig på „Frimærk’søren“.

Om aftenen luskede jeg lige så stille hen til Lindeburgs gård med den ramponerede cykel, og han har nok troet, at det var én, der skulle repareres, for der skete ikke mere.

Til alt held kom onkel Mads „te stajs“ et par dage senere, og han inviterede mig med hjem på gården i Vejstrup. Han er en festlig fyr, også når han er hjemme. Han synger hele dagen, lige fra kl. 6, når han står op, når han kører i marken, når han høster og når han kommer hjem til middag. Efter maden hviler han på sofaen, men først får han „en lille sort“. Jeg har hjulpet ham i marken, og vi har været på Skamlingsbanken, der ligger tæt ved hans gård. Når onkel Mads er hjemme, går han aldrig på kroen. Det gør han kun, når han er i Haderslev eller Kolding. Så bli’r han

der et par dage, til han ikke har flere penge med. Jeg kan godt lide onkel Mads.

Vi har fået butik

Far har solgt hele fotografforretningen med apparater og hele stadset til herr Deertz, men vi bli'r boende i lejligheden – uden atelier. I stedet for har far lejet en butik i stuen i samme ejendom ved siden af Falle Foged, der er købmand. Butikken er fuld af klaverer og andre musikinstrumenter, grammofoner og alt muligt andet til at spille på og med. Mor og jeg passer butikken, når far er ude og sælge klaverer. Det foregår mest hos Nis Juhl i den fine restaurant overfor eller hos Lüer på Teatret eller Michael i „Flora“, for de skal ha' et sted, hvor de kan drikke „lejköf“.

En dag, da jeg passede butikken, kom Jørgen From fra Fjelstrup, der også har fået et klaver, og skulle ha' en violinstreng. Der er jo fire forskellige, så jeg spurgte naturligvis om, hvilken det skulle være, E, A, D eller G? Så sagde han: „Det ska' vær' den, vi bruche å rens' kopatte me'!“ Jeg var lige klog, men heldigvis kom far i det samme, og han vidste, det skulle være en D-streng.

Men ak, den skole

Det går slet ikke mere. Jeg er forfulgt af uheld. Nu lider jeg også af uheldig kærlighed, for jeg er jo slet ikke særlig køn og kan bedst lide kønne piger. Men der er jo ikke noget at sige til, at de ikke interesserer sig for mig, når der er kønne drenge nok. Det lykkedes mig dog i denne omgang at komme op i Ober-Tertia og erobre den nye kasket plus en „Preusser“ (det er hele 3 mark) som jeg fik af min morfar. Mormor siger ganske vist, at han er fedtet, men det passer slet ikke, i al fald ikke, når det gælder mig.

Mor holdt en lang gardinprædiken for mig forleden eftermiddag, da vi sad og passede butikken. Hun havde talt med „Frimærk'søren“, der havde sagt, at jeg var „faul wie die Sünde“. Nu har det stået i avisen, at der efter påske skal åbnes en præparandskole, og mor mener, at jeg, når jeg er så luddoven, hellere må blive lærer. Far siger kun: „Jaja, min dreng, så kan du jo få prøvet, hvordan det er at være „Germanernes lærling“.“ Han er tydelig nok ikke særlig begejstret for den vending, sagerne nu er ved at tage.

Lussinger i luften

Al begyndelse er svær!

Men noget af det sværeste er at blive lærer, især hvis både lysten og evnerne mangler. Mor har ellers lagt sig godt i selen for både at ægge og vække mine lyster i den retning ved at udmale for mig, hvad det er for herligheder, jeg har i vente.

Jeg kan blive landsbydegn, og en degn på landet – uha, uha! En degn på landet bliver inviteret med til alt, både hvor præsten er med, og hvor han skylder sit fromme embede at blive hjemme, som f. eks. jagtmiddage, gravøller og kroballer. Men degnen er med, og han er sandelig den, der giver tonen an; en mand, som bønderne ser op til og belæsser med milde gaver som ænder, skinke og sylte. En degn er selvskreven ved hvert „høtte“, og hvis han tilmed kan spille, hvad jeg jo sagtens kan komme til, hvis jeg bare gider øve mig noget mere, ja, så er min lykke her i livet sandelig gjort, og måske kan jeg endda gå hen og gifte mig med en rig gårdmandsdatter.

Alt dette lød jo forjættende nok, hvis man altså kan lære at bli' lærer, men når jeg tænkte på de lærere, jeg havde måttet slås med i de 8 forløbne trælse skoleår, syntes jeg ikke rigtig, jeg kunne få øje på nogen, der havde trukket de nævnte kæmpegevinster i livets lotteri. Der er naturligvis „Gokkel“, men han havde jo fået alle herlighederne i vuggegave, han var ungarl, og aldrig har vel nogen rig gårdmandsdatter krydset hans vej. Så ville „Gokkel“ nok ha' kigget lidt. Nå, der var jo sluttelig heller ingen af alle disse doktorer og professorer lige fra „Lille Nis“ og til „Bulle“, der havde drevet det til landsbydegn. Det kunne da godt være, at man kunne få det ret så fredeligt, mageligt og muntert på den hylde.

Her må jeg lige for en kort stund have lov til at aflyse „Mindernes Besøg“ og komme med en tilståelse. Jeg opnåede heldigvis aldrig at få nogen lærereksamen, selv om jeg siden kom til at undervise i lange perioder – dog aldrig på landet og som degn. Det skyldes dels kejser Wilhelm II, der

på et tidligt tidspunkt greb ind i min uddannelse og sendte mig „i slagterlære“, dels min indtil denne dag ubændige trang til „at gå med noget nyt“.

At jeg helt op under hårene hvide ærligt har stræbt efter at blive en rigtig, blåstemplet pædagog, kan jeg heldigvis dokumentere med en skrivelse fra selveste undervisningsministeriet, som jeg modtog i 1963. Der står:

..... 1963.

„De anmoder om, at fristen for Deres beståelse af den pædagogiske prøve forlænges med 6 måneder under henvisning til den sene modtagelse af Deres ansættelsesbrev som adjunkt vedskolen.

I denne anledning skal direktoratet for gymnasieskolerne herved meddele, at man kan bevilge Dem *hel fritagelse* for aflæggelse af ovennævnte prøve.

P. D. V. (underskrift).

Der brast Norges rige af min hånd – for i 1965 blev jeg pensioneret, og jeg havde endda både læst Salzmans „Konrad Kiefer“ og Rousseaus „Emile“. Men alle tiders gårdmandsdatter fik jeg da.

Dog tilbage til „Minderne“. Jeg havde med behørig alvor lyttet til mors forjættende tale og bevarede hendes ord i mit hjerte. Og der var de foreløbig godt gemt, for vi havde jo påskeferie. Den begyndte ikke særlig lovende, for jeg blev alvorligt syg. Det gik til på følgende måde:

Frimurerne havde som sædvanlig holdt en vældig fest, og den næste morgen, endnu før morfar og mormor var stået op, skred jeg op i den store sal for endnu en gang at undres over, hvordan det ser ud, når fine folk har holdt fest. Selvfølgelig havde de heller ikke denne gang ryddet op, men ladet det hele ligge og flyde som det bedst kunne, da de efter spisningen gik ind og drak videre i den lille sal. Mens jeg gik og kiggede på vederstyggeligheden, opdagede jeg, at der mange steder på de svært plettede duge stod flasker med rødvin og hvidvin, og der var også andre, der endnu var halvt fulde. Jeg fik fat i et rent glas henne ved skænken og smagte på varerne, der havde mærkelige navne som „Château la Tour“, „Piesporter“ og „Oporto“ og hvad véd jeg. Det smagte lidt surt og temmelig stærkt, men dog ikke så dårligt, selvom det naturligvis ikke kunne sammenlignes med sodavand, som der overhovedet ikke var noget af. Når jeg

hældte rigeligt med sukker i, kunne det såmænd godt drikkes, så jeg fik mig en halv snes glas. Men af en eller anden grund blev jeg lidt efter både svimmel og søvnig, og så må jeg uden at have mærket det være faldet i søvn, for da jeg blev vågen, lå jeg i mormors seng og var meget medtaget, havde hovedpine og en stor våd klud på panden. Så kom mormor og skældte ud og sagde en hel masse, som jeg ikke kan huske, og så faldt jeg i søvn igen. Men siden måtte jeg ikke mere gå alene op i salen, når der havde været fest om aftenen. Nå, det gjorde ikke så meget, for jeg ville meget hellere være nede i køkkenet, mens der var fest, for så fik jeg altid det samme at spise som frimurerne: Karper med flødeskum, Camembertost, andesteg og is og vindruer og den slags og en masse sodavand til. Den var fin, for det sure sprøjt, frimurerne sad og bællede i sig ovenpå, kunne de roligt beholde for min skyld.

Uvist af hvilken grund var alle voksne som følge af min sygdom sure i flere dage, skønt jeg da ikke kunne gøre for, at jeg pludselig blev så dårlig. Så trist begyndte den ferie.

Det er besluttet på højere sted, at jeg skal gå i danseskole til efteråret. Nu igen! Så er det tredje gang. Og selv om der er nogen, der mener, at alle gode gange er tre, mener jeg afgjort, at det er de tre for mange. For jeg bliver hver gang forelsket til ingen verdens nytte. Jeg er vist ikke nogen god elsker, ganske bortset fra, at jeg heller ikke er nogen god danser.

Første gang var hos frøken Beck på „Concordia“. Hun var meget rar og meget dygtig, men hun er også i familie med én, der hedder Hans Beck, som er danselærer på Det kgl. Teater i København. Jeg kunne bedst lide en dans, der hed Lancier, og så en meget fin en, der hed Mirella. Vals bryder jeg mig ikke om, fordi jeg ikke kan finde ud af, hvornår jeg skal slæbe benet efter mig og heller ikke hvilket ben.

Hos frøken Beck foregik alt på højdansk, og vi havde et meget fint af-dansningsbal med ordner og buketter og godter og sodavand. Hende ville jeg gerne ha' gået hos igen, men hun er vist rejst.

Anden gang kom jeg til herr Sauerberg, hvor vi snakker Ha'sle dansk. Hos herr Sauerberg hedder det „Danse- og anstandskursus“. Dansene er omtrent de samme som hos frøken Beck, dog ikke på „Concordia“, men i „Flora“, der ligger på „æ Synnemærken“. Anstand er noget helt andet. Det er, når vi snakker for højt eller skændes og slås, mens vi venter på at komme til at danse. Så råber herr Sauerberg: „Hol æ snut, ellers få I jen o æ

trompet!“ Så bliver vi omgående „anstændige“. Der er endnu en danselærer, der hedder herr Kaadtmann. Men han er tysk og kommanderer på tysk i sin danseskole. Sådan:

„Raus mit die Beine,
wieder rein mit sie.
Hin zu die Dame,
wieder weg von sie!“

Jeg kan ikke huske, hvad den dans hedder. Jeg gruer forresten for, hvordan jeg skal nå det hele, når vi når hen til efteråret, men vordende landsbydegne får vel ikke lektier for.

Det er vistnok nogen, der ligesom jeg har været på ferie i Flensborg, der har fundet på det her med „Strassenbummel“. For det er noget, der foregår på hovedgaden i Flensborg, der, skønt Flensborg ellers er meget tysk, hedder „Holm“. Det må da være dansk.

Det var da forøvrigt slet ikke det bare sjov at være på ferie i Flensborg. Mor har en fætter helt dernede sydpå, der hedder Fritz Groth og som er postbud. Når han er færdig med det og kommer hjem, skal han ringe på, så får han sine tøfler, og så skal han gå ned på „Tante Meyer“, der er en halv trappe længere nede, og tage støvlerne af og tøflerne på. Ellers bliver han ikke lukket ind, fordi hans kone altid gør så forfærdelig meget rent i stuerne hver dag og påstår, at man helst skal være steril. Det skulle jeg også, og når jeg glemte det, fik jeg skældud.

Men da jeg så kom hjem fra ferien, begyndte de med „Strassenbummel“. Det foregår på den måde, at „vi fra latinskolen“ går i klynger på tre eller fire fra „Posthaus II“, der ligger ved siden af „Ole Mel“ og „Slikmutter“ eller midt imellem, og så ned ad Nørregade til „Graben“ og videre om til Herman Frees. Der vender vi og går tilbage samme vej, og så vender vi

Når vi begyndte i skolen efter ferien, startede vi med „Strassenbummel“, hvor vi gik i klynger og blinkede til pigerne fra „Augusta-Victoria-Schule“. Ofte forsvandt en pige og en dreng og „kærstede“. Nogle sniger sig om ad Gåskærgade til Filosofgangen eller ned ad andre smalle gamle gader som f. eks. Ny Brandvej.

igen ved „Posthaus II“. Sådan bliver vi ved i to timer. Men det sjove er, at pigerne fra „Augusta-Victoria Schule“ også er på „Strassenbummel“, og derfor mødes vi hele tiden, så vi kan blinke til hinanden eller sådan noget. Der kommer også piger fra „Louisenschule“, for der er der mange, der er vældig kønne og som vi godt kan lide, især Jens Andersen.

Løjtnanterne oppe fra kasernen går også på „Strassenbummel“, men ikke ret meget, for de skal kun op til Höppner til „Bierstunde“, og derfor går de på det modsatte fortov og generer os ikke. De er altid meget fine, og de hilser kun på soldater. De er vist også meget forfrosne, for de er altid i lange, fine grå kapper. En gang imellem, når vi er på „Strassenbummel“, er der en dreng og en pige, der „bliver væk“. Så er de hver for sig gået op ad „Ulvslyst“ til, fordi . . . ja, det véd jeg ikke, men de er nok kærester fra danseskolen eller sådan noget. Nogle sniger sig også om ad Gåskærgade hen til Filosofgangen, der går fra Lille Slagtergade til Ringgade. Skomager Budde siger, at Ringgade er en ringe gade, fordi der er toppede brosten. Men Filosofgangen!

Jeg har spurgt min far, hvorfor den hedder sådan, og om vi har filosoffer i Haderslev, for i skolen har vi kun lært om én der hed Sokrates og kom galt afsted. Far siger, at der er mange filosoffer i Haderslev, f. eks. fine Theodor Andersen, der er frimurer og bankdirektør og bor i Badstuegade og gamle skrædder Birkedal i Smedegade og Martin Petersen, der bor på „Alderdomshjemmet“ oppe ved anlægget. Når han ikke filosoferer, spiller han kontrabas eller blæser trækbasun.

Jeg er nu glad for vores „Strassenbummel“, fordi jeg møder alle de piger, jeg kan lide og se, men ikke tør snakke med, fordi jeg jo ikke er så køn. Jeg er kun ked af, at jeg ikke kan invitere dem på konditoriet hos Hanne Kreutzer eller Ropers som Frits Ohlsen gør – men jeg har ikke penge nok.

Der er kommet nogen ny folk til at bo neden under os. Det er jeg ked af. Her boede Rasmus Nissen med sin kone og to døtre, der hed Anna og Ingeborg. De er begge forlovede med en apoteker og en grosserer. Mor siger, at de gør et godt parti. Nissens er meget danske, og jeg kom altid i julemåneden ned til dem og lærte julesalmer, og så lærte de mig at brænde i træ med en glødende nål til julegaver, og jeg fik klejner og godter. Nu er de væk, og i stedet for er der kommet nogen, der er meget tyske, fordi han er lærer på seminariet. Det er ham, der har forført min mor til at

Så hyggeligt var der i Bøndergårdene. Bemærk rendestenen i højre side af billedet.

få mig til at blive landsbydegn, fordi de skal lave en præparandanstalt og selvfølgelig ikke aner, hvor de skal få elever fra. De har to meget uopdragne drenge, Hans og Claus, der ustandselig laver skandale. Forleden, da fru Nicolajsen havde stillet sin store kuffert ud til luftning, tisede de ganske simpelt i den. Hun blev selvfølgelig meget vred og gik op til fru Matthiessen (med to t'er og to s'er) og skældte ud. Fru Nicolajsen er fra Ballum og fru Matthiessen er fra Tønder, men hun grinede bare og sagde på tysk, at det jo var „Jungens“. Men deres far må have set mere alvorligt på det. Det kunne jeg høre på skrigene nedefra.

Nu skal vi oven i købet flytte, sige farvel til den Jomfrusti med frimurerlogen over for, som jeg efterhånden er så dus med. Men det er ikke helt galt endda, for vi skal op og bo hos „Hein Pump“ lige over for Slots-gade, over for Fidde Christensen og August Voss og tæt ved Holger Bahnsen. Men alligevel! Bo et andet sted, gå i en anden skole og hvad véd jeg?

Det bliver nok en svær tid!

Germanernes lærling

Ringgade, der jo, som vi har set, fører hen til Filosofgangen, er nu ikke så ringe som skomager Budde prædiker. Tværtimod, den er faktisk byens kulturgade, og så hedder den slet ikke Ringgade, men „æ Arbejdshusvej“. Når vi kommer fra „Gammelting“, så har vi på vejens venstre side først og fremmest stadens fængsel. Det bestyres af herr Anders, der altid er i uniform, men aldrig er hjemme, fordi han er på „Skulderbladet“ hos Hans Didrichsen, der både er frimurer, bankdirektør og kromand. Nej, holdt, når han er frimurer hedder det nok restauratør. Fængslet passes derfor af Frau Anders, der har bukserne på, laver mad til fangerne og giver dem tørt på, hvad de sikkert trænger til. Der er aldrig nogen fra Haderslev, der sidder i hendes fængsel, undtagen redaktørerne på „Dannevirke“, der altid skriver noget, de ikke må. De møder derfor op i tide og utide, både Mathiesen og Nicolaj Svendsen, og dem sulter Frau Anders efter noder fordi de er „dänische Schweinepriester“ .

Hvem kender ikke „Hans Knast“?

Der er også en redaktør, der hedder herr Sarup. Han kommer dog ikke i fængsel, for han skriver kun annoncer, f. eks. når „Hans Knast“ har slagtet en død hest.

Hans Knast, der bor i Højgade, hedder egentlig Hansen, men far, der har gået i skole sammen med ham i Sillerup, siger, at han en dag sad og rokkede så underligt på bænken. Da så deres lærer, herr Willesen, der nu bor i Haderslev og som kaldes „Fløjt-Willesen“, fordi han bliver gal, når man fløjter – da så han spurgte Hans, hvorfor han sad og rokkede, svarede drengen: „Jo, a ha’ en knast å æ røv.“ Fra den dag hed han „Hans Knast“. Knaster forgår, men øgenavne består. De færreste i Haderslev kendte Hans Hansen, men Hans Knast kendte de alle.

To gæve gutter

Når vi nu går lidt længere hen ad „æ Arbejdshusvej“ kommer vi til „æ arbejds hus“, der jo ikke er et fængsel og derfor ligger på den modsatte side af vejen. Her virker Tulle Bilsenacks mor. Hun er en sikker dame, der styrer alumnerne med en fast, men venlig hånd. Foruden Tulle og hans mor kender jeg kun to af „lemmerne“, fordi de har mange gøremål ude i byen. Det er „Gamle Martin“ og „Stjamba Hans“, der forresten ikke er nær så „tradde“ som hans navn lader formode.

Martin er en særdeles nyttig person, for mange handlende har antaget ham til at feje gaden uden for deres hus to gange om ugen, hvilket er nødvendigt på grund af hestepærerens mangfoldighed i forening med politi Kochs nævenyttighed. Martin fejer som om han blev betalt for det, hvad han også bliver. Men det bedste, man kan byde Martin, er en cigar og en kaffepuns, og især på torvedagen (mandag) vanker der en del af både- og. De andre dage, når det er småt med tobak, tager Martin sig gerne en tur rundt til byens større gæstgivergårde og tilbyder at tømme aske-

I Mathias Hansens udsalg ved tobaksfabrikken i Storegade kan man altid få en gratis skrå. Billedet er taget fra Bispegade. Til højre har vi Gravene og til venstre fører gaden ned til Haderslev Dam.

bægrene. Alle stumper, selv de mindste, ryger ned i fo'ret, for det, der ikke kan ryges, kan skrås.

En digter af format

I Mathias Hansens udsalg ved tobaksfabrikken i Storegade kan man altid få en gratis skrå, hvis man da køber noget. Der står en stor krukke med klumper af fed skipperskrå i en tyk, sort sovs som er gratis. Jeg kommer tit i den forretning, dog ikke for at få en skrå, men for at hente et pund „Löwenmarke“, der er grov tobak, som morfar ryger i sin lange pibe. Et pund koster en mark, og det kan holde en uge. Tobakken er i en blå pakke af karduspapir, og lærer Hildebrandt har skrevet et langt digt bagpå, der begynder sådan:

„Viele Menschen sind doch Narren
wenn sie rauchen noch Zigarren,
die ja durch die neue Steuer
sind so unerschwinglich teuer
(3 for 20 penning).

Denn M. Hansen hat Tabak
von vorzüglichem Geschmack.
Dieses ist die „Löwenmarke“,
sie ist keine schwere, starke,
sondern eine leichte Sorte.
Kurz und gut – mit einem Worte:
Pfeifenrauchers Ideal!“

Digtet står endnu ikke i vor læsebog, men det kommer nok. En digter skal helst være død for at komme i skolebøgerne, og det er herr Hildebrandt ikke endnu. Herr Hildebrandt bor heller ikke på arbejds huset. Han kom bare med, fordi Martin er så forfalden til tobak.

Hans regner i det bare hoved

„Stjambe Hans“ foregiver også, at han fejer gade, men han gør det meget forsigtigt og ikke ret længe ad gangen. Til gengæld går han altid rundt

med en kost, og den har han megen glæde af, fordi han bruger den som gevær, når han står vagt og gør honnør for kejser Wilhelm I, der jo står og keder sig på sin sokkel oppe på „æ Synnemærken“, hvor ingen lægger mærke til ham.

En dag for ikke længe siden kom Hans forbi vor butik, og da han så far i døren, sa' han: „Goddaw, ka' a it køf' en figgenin?“ (for han snøvler). „Joh,“ sa' far, og så fandt han en gammel én han havde taget i bytte. „Hva' koster den?“ spurgte Hans. „50 penning, å så få'e do en bow me!“ „Det va' it møj,“ replicerede Hans, „ka' a it få en nit binnige?“ Det kunne han dog ikke, men dagen efter kom han og ville ha' „figgeninen“ byttet med en harmonika. Dette blev faktisk optakten til en liflig forretningsforbindelse mellem Hans og far, for ugen efter kom han og ville låne 5 grossen. Det lykkedes, men da han en uge senere kom for at afvikle sin gæld, opnåede han at låne en mark. Den blev også prompte betalt tilbage, hvorefter han flux startede et nyt lån på to mark. Hans gav som grund for sit lånebehov, at han skulle „te Tautnun“, men han må være gået under jorden i stedet for, inden han dukkede op igen. Da far mindede ham om hans gæld, lagde Hans nølende en mark på disken. „Ja, Hans, men du lånte jo to,“ sa' far. „Jah, joh – men den anden mark fik do jo sist a va' her!“ Det er muligt, at der var områder, hvor det var småt med Hans' begavelse. Hovedregning hørte altså ikke til dem.

Nu ser det sort ud

Når man nu har inviteret minderne på besøg, må man vel affinde sig med, at de ikke er lige lyse allesammen, selvom de helt sorte da heldigvis kun står i glemmebogen . . .

Da påskeferien næsten var forbi, kom der et brev fra „Kgl. Preussisches Lehrer-Seminar zu Hadersleben“, hvori der stod, at jeg skulle møde til en „Prüfung“ for at man kunne finde ud af, om jeg rådede over det tilstrækkelige kvantum elementære kundskaber til at blive præparand. Vi var 6, der mødte, så der var jo ikke så meget at rutte med. Det var Andreas Andresen, hvis far er vognmand og bor i Østergade, Ludwig Dehn, hvis far er „Werkführer“ ved „æ Kleinbahn“, Kalle Mai, der er herr

Höhns dygtigste elev og kan styre „Helene“, Karl Outzen, der bor pokker i vold ovre på den anden side fjorden ved Haderslev Skibsværft og altid skal roes hjem, når han fløjter ved Holm & Molzen, og så Heinrich Warming, hvis far er lærer i Hammelev, så han kan sagtens. Ja, og så var der altså mig. Warming og jeg var fra gymnasiet, hvor vi altså ikke kunne blive til noget; de andre var bare fra „Friedrich-Schule“. Vi blev gennet ind i et klasseværelse, og så kom der en temmelig nobel mand, der hed direktor Badenhop, som var den øverste på stedet. Jeg har glemt hvad han sagde til os, så det har nok ikke været ret vigtigt. Men så kom denne herr Matthiessen, som bor neden under os og som her hedder Matthiessen I. Vi skulle skrive diktat. Næsten hele tiden mens han dikterede, stod han ved siden af mig og påstod, at min skrift var „eine Sauklaue“. Det er der absolut ikke noget at sige til, for på gymnasiet spilder man selvfølgelig ikke tiden med at øve skønskrift – hvad nytte kan man have af det? – men til at lære engelsk, fransk og matematik og den slags, som man har glemt, når man får brug for det.

Da vi var færdig med diktatet var der pause, men så kom der én, der hed herr Kruse, og så skulle vi regne. Det var nogle frygtelige stykker han diskede op med, hør engang:

Når 5 murere kan bygge en 3 meter høj mur i 18 timer, hvor mange bajerske pølser kan 8 arbejdsmænd så spise efter fyraften? Eller: Når 4 brændhuggere kan fælde 6 træer i 2 timer, hvor længe er 2 kulsviere så om at holde 3 dages pinseferie? Og sådan noget pjat! Det hedder reguladetri, og det har vi aldrig haft hos herr Hacke. Der er da heldigvis grænser for, hvad man bliver udsat for i et gymnasium. Nå, da jeg havde sidet og slidt i det i en times tid til ingen verdens nytte, tog jeg i min kvide mod til mig og spurgte herr Kruse, om jeg måtte regne det ud med „x“. Han sendte mig et foragteligt smil og sagde så, at jeg for hans skyld måtte bruge hele alfabetet til at regne det ud, dog på den betingelse, at han fik mit facit i tal. Vi bestod mærkværdigvis prøven allesammen omend ikke lige godt. Men det var måske ikke så sært endda, for hvis vi var dumpet, havde de jo ikke haft nogen at lave deres præparandanstalt med. Da prøven var forbi, blev vi sendt hjem, og så skulle vi få nærmere besked. Vi fortsatte altså ferien, og det var da tiltrængt nok oven på prøvens strabadser.

Efter et fortjent otium på ca. 8 dage kom Kalle Mai pludselig en dag brasende mens vi sad ved middagen og spurgte, hvorfor jeg ikke havde været i skole. Tænk, skolen var begyndt, og alle havde været der og lært en masse uden mig. Nu skulle jeg straks indfinde mig hos herr Badenhop og forklare, hvor jeg var blevet af og hvorfor når han tilmed med „Kgl. Post“ havde sendt mig en indkaldelse på et 5-pennings postkort. Vi så alle meget desorientalske ud, men det kunne jo ikke nytte noget, så jeg tøfledede afsted.

Herr Badenhop så ret streng ud og flyttede rundt på lorgnetterne uden at noget som helst blev bedre af den grund, og så besluttede han, at jeg skulle møde den næste dag og skaffe mig oplysning om, hvilke bøger jeg skulle købe og hvad vi havde for. Det ominøse postkort må på en mystisk måde være faldet i skidtspandmand Woikes hænder, for jeg fandt det et par dage efter, da han havde spildt det på trappen. Men det fortalte jeg ikke herr Badenhop, for Woike spildte jo så tit. Ja, sådan startede min trælse vandring mod et mål, jeg intet øjeblik havde ønsket at nå og som en venlig skæbne har sørget for, at jeg kom til at stå i et ganske vist livslangt platonisk forhold til. Gratias ago!

Men pas nu på! For vi er startet i Ringgade eller – som sagt – på „æ Arbejdshusvej“, altså på kulturgaden. Og nu er vi sørn'ne omgivet af kultur så det klodser. Vi står på seminariet, og hvad man her ikke véd om kultur, er ikke værd at vide. Vender vi næsen skråt mod sydøst, så øjner vi „Augusta-Victoria Schule“ med alle „strutterne“, så Übungsschule og dernæst to navnkundige kunstnerinder, der hedder frøknerne von Krogh efter en død general og som siges at være nogle jern til at male alt muligt, som man ikke kan se hvad er. Vender vi dernæst blikket mod sydvest, har vi her selveste „Frimenighedskirken“ med pastor Thade Pedersen og den store øretrompet som en slags „varg i veum“. Men dette syn må vi ikke dvæle for længe ved, for denne Thade Pedersen og hans menighed er danske som bare pokker, så derfra breder der sig en ilde lugt her op til vort hvide parnaspalast.

For rigtig at sætte pynt på kransekagen bor der så en hel stribe lærere på gadens anden side samt Søren Olsen, der også er noget ved sprøjten.

Her lades alt håb ude

Men vi må hellere se lidt på mine nye lærere. Der er først ham derhjemme, der altså hedder Matthiessen I, men kaldes „Pimp“. Så er der Matthiessen II, der kaldes „Peter“, samt herr Kruse, der kaldes „Jochen“, og musiklæreren, der også trakterer orglet i Frue Kirke og hedder herr Huth, men kaldes „Julius“, endvidere en trivelig og nok så hyggelig overlærer, der hedder herr Bahrenburg, men kaldes „Botz“ og er luddoven, samt som rosinen i pølseenden direktor Badenhop. Han er en hel lille Vorherre, og det er vel derfor vi har ham i religion og allerede har lært alt om syndefaldet.

Selv om vi kun er 10 elever i den nye præparandklasse (for de har forskrevet 4 nede fra Holsten) er der overhovedet ikke plads til os. Vi er installeret i fysiklokalet, der er amfiteatralsk, så vi sidder i etager over hinanden, men vi fylder kun halvanden bænke. Vi hensidder i alfabetisk orden, men Warming sidder allerforrest, fordi han allerede er blevet udnævnt til „klasseældste“. Hans far er jo også lærer, så de regner vel med, at han har fået så mange tærsk, at han kan opføre sig ordentligt. Lærerne er vist ikke altid så kloge som de gerne skulle være eller giver det udseende af, men det sker der da ingen større skade ved.

I dette kulturmiljø skal jeg nu tilbringe 6 lange år, hvis alt går som mennesker spår. Det gør det forhåbentlig ikke, for jeg er allerede lumsk ked af min nye tilværelse. Skolen begynder kl. 7 om morgenen, og vi må ikke vise os på gaden efter kl. 7½ om sommeren og kl. 7 om vinteren, begge dele altså om aftenen. Jeg er den eneste af mine venner, der er blevet straffet så hårdt. Alt, hvad der gjorde livet værd at leve, er faldet i grus. Nå, der må vel blive sommerferie en gang igen!

Hvornår var det nu, det var?

Der kan ikke være den ringeste tvivl om, at jeg er kommet på den helt forkerte hylde. Her kræves disciplin, præcision, orden – det er slet ikke noget for mig. Her kræves en eksemplarisk opførsel, en mageløs flid – man skal helst læse bagen ud af bukserne, man skal ha' ørerne på stilke i hver eneste undervisningstime. Og jeg er evindeligt adspredt, væk i dagdrømme og luddoven. Jeg er, kort sagt, en lømmel, og det værste er nok, at jeg ikke engang kan indse det. „Pimp“ siger: „An dir ist Hopfen und Malz verloren!“, og det skal såmænd nok passe. Han fortryder sikkert bittert at have „hvervet“ mig, for jeg er faktisk lige til brokkassen.

Det er mit humør også, men af ganske andre grunde. Det er fordi jeg har fornemmelsen af, at mine gamle skolekammerater fra gymnasiet ikke vil kendes ved mig mere, fordi jeg er sunket så dybt, at jeg bare er præparand, og fordi mine bedste venner – Johann, Fidde, August og Holger, der jo alle er meget danske, vistnok mener, at jeg har svigtet kulør. Jeg er nu „Germanernes lærling“ og skal en skønne dag være prøjsisk embedsmand. Det lider de ringe, men jeg kan da ikke gøre for det, kan jeg? Kan jeg gøre for, at jeg nu er tvangsindlagt til at tage med til Knivbjergfest?

Hvad Knivbjerg angår

På Knivbjerg, hvor der er rejst et kæmpetårn, der i godt vejr kan ses fra byens mark, henstår Bismarck, og herfra skuer han ud over „die Nordmark“. Han kan ikke ses nordfra, men hans åg kan føles, siger far, og det selvom han allerede i mange år har ligget og roteret i sin grav ved Friedrichsruh som følge af sønderjydernes obsternasighed.

På Knivbjerg er der hvert år et stort stævne, hvor alt, hvad tyskerne har hånds- og halsret over fra den ganske provins Schleswig-Holstein (up ewig ungedeelt) hvert år gennes hen, efter sigende til idrætsstævne, men i realiteten til en storstilet politisk demonstration. Alt hvad Peter Giørtz i

Haderslev kan stavle på benene af „pillege“ – og de radmagre krikker er ikke nemme at få på højkant – bliver spændt for store ladvogne, der så bemandes med germansk ungdom, der er „frisch, fromm, fröhlich, frei“ og skal dyste i alskens idræt. Den morsomste vogn er den, der har Søren som kusk, for han er fuld som et helt konkordat længe inden vi når Knivsbjerg, fordi der naturligvis er nogle kasser „Fuglsang“ med i vognen, og når vi kører hjem, ligger han på vognens bund, såfremt vi da har kunnet finde ham og få ham med.

På Knivsbjerg dystes der da dagen lang, dog kun til først på eftermiddagen. Så er der stort politisk møde med vældige brandtaler og „Hoch der Kaiser“ og „Deutschland über alles“, „Ich bin ein Preusse“ og „Schleswig-Holstein meerumschlungen“ og hvad de alle hedder. Laurbærkransede, dødtrætte og dels døddrukne holder vi så ud på aftenen vort indtog i Haderslev. Ja, det er værd at mindes, dog må jeg i sandhedens interesse tilstå, at jeg aldrig er vendt hjem med de attråede laurbær. Jeg er kun „mitgegangen, mitgefangen, mitgehangen“!

Jeg kan godt mærke, at alt dette Knivsbjerg-sjov slet ikke passer i fars kram. Derimod er det rigtig vand på mormors mølle, for hun er jo fra Højer og derfor slesvig-holstener, og hendes bror, Andreas Jordt, der er blikkenslager udi Højer, har oven i købet været med i „siebzig“ og fået jernkorset. Er der noget at sige til, at han er hele familiens stolthed på mødrene side? Min farmor i Sillerup, der nu er død, har ingen brødre, der har gjort en indsats „für Kaiser und Reich“, min farfar heller ikke. Deres brødre har kun været danske Jenser, der tog deres tårn ved Isted og i Dybbøl skanse. Men selvom jeg aldrig har kendt dem, kan jeg nu bedre lide dem end „den stortalende soldat“ i Højer, hvad jeg nok skal undlade at fortælle mormor, for hun ved stadig ikke alt det gode, hun vil gøre mig, især efter at jeg er blevet præparand.

Vi har dygtige lærere

Der er ikke ansat nogen særlig lærer til præparanderne – endnu. De har naturligvis ikke villet engagere nogen, inden de så hvordan forretningen kom til at gå, så derfor er det Badenhop, som vi kalder „Chef“, samt „Pimp“, „Peter“, „Jochen“ og „Julius“, der underviser os. Peter har vi i historie og dansk. Joh, vi har sandelig dansk; det er da strengt nødvendigt,

Hele seminariet, inklusive præparanderne, gik ofte en tur rundt om Haderslev Dam. Også dengang var Møllestrømmen et romantisk syn med den gamle træbro.

for jeg gad nok vide, hvad der her i Nordslesvig ville blive af alle landsbydegneherlighederne, hvis de fik en degn, der ikke kan dansk. Når Peter selv kan dansk, hænger det nok sammen med, at han er gift med købmand Jørgensens datter i Lavgade. Vi har en lærebog i dansk af Juhl & Nøjsen, og ved siden af læser vi – på min anbefaling – „Ved nytårstid i Nøddebo præstegård“ af Nicolaj, der egentlig hedder Henrik Scharling. Nicolaj er et pseudonym ligesom f. eks. F. F.

Nogle har svært ved at lære dansk, bl. a. Arthur Carlsen, der er kommet fra egnen nede omkring Kiel, hvor hans far er lærer. Han er dum som et bræt, men et ejegodt gemyt. Dansk må være et svært sprog, for han kan ikke få det ind i sit tykke hoved. Forleden skulle han oversætte til dansk: „Gib mir die Briefmarke; sie liegt auf dem Tisch.“ Det blev til: „Gifver mig den briefmærke, hun ligger på bordet.“ Da grinede vi.

Vi har også været på vandring rundt om Haderslev Dam. Hele seminariet inklusive præparanderne. Vi startede ved 2-tiden. Forrest gik lærerne, så første seminarieklasser (den ældste – S I), så anden og tredje, og

bagest vi. Det var en gloende hed eftermiddag, og støvet lå tommetykt på vejen. Da vi var kommet halvvejs til § 5, hvor min onkel Peter og tante Elsbeth nu har kroen, skulle vi synge. Det var en, der hed: „Wohlauf, die Luft geht frisch und rein.“ Ja, det skulle jeg love for. Vi kunne ikke se dem, der gik lige foran os, for bare støv. Jeg troede jo, vi skulle ind på § 5, hvad den slet ikke må hedde, men derimod „Erleff-Krug“, og skylle støvet ned, men godmorgen, vi marcherede lige forbi, mens vi sang: „O, blau, weiss, rot, ihr schönen Landesfarben“. Vi fik hverken vådt eller tørt før vi kom til Christiansdal, hvor vi fik kaffe og tør kringle. Lærerne og dem i S I fik også en øl, og så asede vi videre over Styding og Hammelev hjem. Det var drøjt. Jeg har engang før været på den tur med Holger Bahnsen, og da havde vi rigtig nok anderledes løjer. Da var vi først inde på § 5, hvor tante Elsbeth gav sodavand og småkager. Der sad forresten barber Kampradt og Suurballe og maler Wismar og spillede kort, og da der vist var for længe mellem genstandene, råbte Wismar: „Få’e vi sna’t de grogge, Elsbe? No ha de væt besti’l sin 64!“ Så vadede vi videre, og da vi kom til Styding mejeri, hvor Holgers onkel er mejerist, fik vi kærnemælk med fløde. Men da vi kom hjem til Haderslev og slet ingen penge havde brugt, gik vi ind i Café Terkelsen i Storegade og ville ha’ sandkage med flødeskum. Det fik vi bare ikke. Vi blev smidt ud, og fru Terkelsen sagde: „Kinder und Herren ohne Kragenzeug dürfen nicht in den Kaffe kommen!“ Så gik vi da ned til Struck på Jomfrustien og fik et glas øl.

Jeg gør en nyttig indsats

De, der er kommet til vor klasse sydfra, bor ude i byen, to i Platzstrasse og to hos fru Dall på Gravene. Hun har en meget køn datter. For kost og logi gi’r de mellem 5 og 600 mark om året; det har Chef bestemt, men han har først forlangt at se en kostplan, og en gang imellem kommer han på uanmeldt inspektion for at se, om de får god mad. Det får de, men ikke så tit og ikke ret meget.

Man kan jo ikke arbejde hele dagen, selv om man skal, og derfor har jeg påtaget mig den opgave at lære Arthur og Gosch, som han bor sammen med, samt de to fra Platzstrasse, der hedder Rieger og Danz, at spille skat, hvad jeg selv er dygtig til. Forleden da vi sad og spillede allerbedst, stak Pimp pludselig hovedet ind ad døren, og så var jo fanden løs. Derfor

spiller vi nu altid på mormors veranda i frimurerlogen. Der har Pimp heldigvis ikke noget at stikke sin næse i, ellers skulle mormor nok „søj ham æ vagt an“.

Langt om længe er det blevet sommerferie. Det er vedtaget, at jeg skal 8 dage på ferie hos onkel Hans (farbror) i Kolding. Men det må vi for Guds skyld ikke sige til nogen, for hvis Pimp eller en anden lærer får at vide, at jeg har været på ferie i Danmark, bliver jeg smidt ud. – Derfor har vi flyttet onkel Hans til Flensborg, selvom det er løgn. Men „en lille løjn æ it forbøj’n“. Derefter skal jeg i 14 dage til onkel Mads i Vejstrup, hvor jeg har en meget køn kusine, der hedder Helga, som jeg leger med i høet, og resten af ferien skal jeg sejle med „Helene“. Vi var forresten igen på Fænø forleden, og der så jeg noget meget sjovt. Det var efter koncerten, da alle musikerne gik ind i restauranten for at spise, og jeg gik med, men fik ikke noget. Gamle Mücke, der blæser fagot (ikke for godt), var også med, og så kom de bugnende fade med lækker smørrebrød på bordet. Mücke valgte sig straks et meget lækkert stykke, men inden fadet gik videre, tog han i en fart sin skrå ud af munden og plantede den midt på det næste stykke, han ville ha’ – så var det „reserveret“.

Livet er en jammerdal

Den bebudede lærer til os er ankommet. Han hedder Ludwig Drews. En duknakket, blegfed og lad fyr, der fra første færd har gjort mig til skydeskive for sine giftigheder. Vi har ham i så godt som alt, på nær religion, hvor vi stadig har Chef, der er en fremragende lærer, og dansk, hvor vi fortsætter med Peter, der er doven, men hyggelig. Hos ham klarer jeg mig bedst. – Naturligvis er vi også belemret med Drews i historie, der slet ikke er noget for mig. Han er ikke til at holde ud med det evindelige: Hvornår var det nu det var? Det er ikke andet end årstal, slagplaner, generaler, krige og hvad véd jeg. (Det er faktisk noget af en skæbnens ironi, at netop jeg mange år senere skulle komme til at skrive en Verdenshistorie til skolebrug i 3 bind, der tilmed har opnået det danske undervisningsministeriums blå stempel og højeste ros).

Men denne Drews! Slesk er han som jeg ved ikke hvad, og nederdrægtig, især over for mig. Det kan naturligvis ha’ sin forklaring i, at jeg vittigt bestiller adskilligt mindre end nok.

Nu er det vedtaget, at jeg skal konfirmeres til påske. – Det skal Johan Boysen og Holger Bahnsen, der nu begge er i Unter-Sekunda og får deres „Einjährig“ samt August Voss også. Vi skal alle 4 konfirmeres af pastor Mahler, men de 3 andre skal konfirmeres på dansk, jeg derimod på tysk, for Chef ville da få en prop, hvis far – hvad han sikkert ville – lod mig konfirmeres på dansk. Og jeg selv ville ryge lige på hovedet ud i den kolde sne. Vi går til konfirmandforberedelse to gange om ugen i „den lille kjerke“, der ligger i Frue Kirkes nordre sideskib. Det er fra 8.15–9.45. I timen fra 7–8 har vi begge dage historie hos Drews, og da er jeg sikker på at komme op lige til det ringer. Det er ganske ligegyldigt, om jeg er forberedt eller ej, for hvis han opdager, at det er noget, jeg kan, eksaminerer han mig bare i noget, vi har haft for længe siden, som jeg naturligvis heller ikke kan. Og han bliver ved med sine årstal og generaler og konger og „Schlachtenpläne“. Hvornår var dit og hvornår var dat? Og hvornår var det sådan og sådan? Enten svarer jeg af hjertens lyst, og så er det forkert, eller jeg svarer slet ikke, og så er det også galt. De andre i klassen griner bare, for de kan svare, fordi de har lært det hele en gang før i deres elendige „Volksschule“, men jeg har i gymnasiet, hvor kulturen sidder i højsædet, kun haft græsk og romersk historie og intet om „der 30-jährige“ eller „der 7-jährige Krieg“. Hvad rager det dog mig, hvad alle disse fordrukne kurfyrster hed eller hvornår det nu var, man gebærdede sig sådan og sådan i Brandenburg-Preussens „Geschichte“?

Endelig ringer det, og under klassens jubel, opgejlet af Drews, sniger jeg mig to gange ugentlig afsted efter et sviende nederlag. Så er det skønt at kunne slippe af hos pastor Mahler.

Her lades alt håb ude

En skandale har rystet seminariet!

Fire elever i ældste klasse, der stod og skulle op til den endelige eksamen, er blevet smidt ud. Det er forfærdeligt, men det er deres forbyrdelse vist også.

Det begyndte med, at en hel masse seminarister blev jaget op i aulaen, hvor de skulle kropsvisiteres. Det blev de så, og derved fandt man, at fire af dem havde „franske artikler“ i lommerne. Selvfølgelig blev de da smidt ud. Hvad skulle de med franske artikler? Det er kun noget, barbererne har. Pedellen fortalte bagefter, at det var godt, at de ikke havde kropsvisiteret aulaens kakkellovn, for den var bugnende fuld af det mæg. For os præparander var det godt, at dette skete. Vi fik at vide, at fire mand var blevet „verwiesen“, men ikke hvorfor, og samtidig blev det indskærpet, at alt „studentisches Wesen und Treiben“ var „aufs strengste untersagt“. Det var altså det, de skulle bruge franske artikler til.

Det var nu alligevel godt, det sidste blev sagt, for det kan jo ikke nægtes, at nogen af de ældste seminarister har været slemme til at „pisacke“ os små præparander. Ganske som de ved universiteterne gør det med dem, de kalder „Füchse“, og som det vist fra Arilds tid er gået i svang på kostskolerne. Nu tegner ens fremtid da lige som lidt lysere.

August „piffe“

Med konfirmationsforberedelsen går det stadig fint. Her klarer jeg mig ovenud takket være Chefs særdeles intensive religionsundervisning. Denne konfirmation glæder jeg mig til, fordi mormor har lovet mig to sæt tøj med lange bukser, et gråt og et blåt, som skrædder Ohlsen skal sy, fordi han bor i samme hus ud mod Smedegade. Vi bor jo nu hos „Hein Pump“ i stuen. På 1. sal bor han selv med familie foruden tobaksbutikken, der er nedenunder. Ovenpå bor der så en lærer, der hedder Lorenzen, som er en

sur stodder, især hans kone. På 3. sal bor fru Boysen, der er lærerenke og har fem seminarister boende, og allerøverst har Axel (min bror) og jeg et hummer, der er meget godt, fordi det jo ligger lidt af vejen. Men det bedste ved det hele er, at ved siden af Axel og mig bor Hein Pumps to døtre, Bertha og Midde. De er på vores alder, og dem har vi meget sjov med, når vi skal i seng. Her arbejder jeg også, dog kun en gang imellem.

Pastor Mahler forlanger naturligvis, at vi konfirmander skal gå i kirke; men jeg må ikke gå hos ham, fordi det kun er dansk gudstjeneste, så jeg skal gå hos provsten. Det gør ikke noget, for det gør jeg jo i forvejen med min morfar. Men fordi Johan og Holger og August skal gå hos pastor Mahler kl. 5, går jeg også med dem. Vi sidder på galleriet lige over for prædikestolen på den bageste bænk, og August, der ikke mere er hellig som dengang, da han smed Carit Etlar i rendestenen, har altid kort med. Så spiller vi 66. Men forleden var det nær gået galt. Pastor Mahler stod som sædvanlig og prædikede alt, hvad remmer og tøj kunne holde, og vi spillede kort. Pludselig holdt han imidlertid en ganske umotiveret kunstpause, og netop i det øjeblik forkyndte August med høj røst: „A piffe!“ Det var måske ikke så højt som det lød, men vi fik da en vældig skræk, fordi vi var bange for, at pastor Mahler havde hørt det, så vi skræbde kortene sammen i en fart. – Heldigvis lod pastor Mahler som ingenting og prædikede ufortrødent videre. Men da prædikenen var forbi, stormede vi afsted; for sæt om vi var blevet kropsvisiteret med kortene i lommen!

Pimp aflægger en uventet visit

Miraklernes tid er ikke forbi! Jeg er blevet rykket op i P II. Drews ryster på hovedet; men det er noget Chef har bestemt. Han siger, at jeg har evnerne, og dovenskaben skal de nok få tærsket ud af mig. Så har jeg da det at glæde mig til, for det vil nok ta' sin tid.

Og så er jeg blevet konfirmeret. Sikken en dag! To sæt splinternyt tøj, rigtigt kravetøj med „klipfisk“ og flip, slips og manchetter og et væld af gaver samt laurbærtræer foran indgangen og mange gæster, der alle havde noget med til mig. Man burde konfirmeres noget oftere.

Men dagens store overraskelse kom om aftenen kl. halv tolv. Da trådte pludselig Pimp ind ad døren og sagde, at han bare ville se, om jeg var hjemme, da klokken jo var over 7. Så sagde han til lykke og ville se alle

mine gaver. Uret, jeg havde fået af min gudfar Søren, og urkæde og skeer og gaffler og servietringe og meget andet, og bøger, ja, bøger . . . Der var „Lenaus Werke“, som jeg havde fået af Lorenzens på 2. sal, og så var der den, jeg havde fået af onkel Dau i Sønderborg. Den hed „Vort Land“ og var af Chr. Richardt. En flot bog i rødt og hvidt bind. Pimp tog den, lukkede den op og læste: „Venner, ser på Danmarks kort.“ Han udtalte „ser“ med stemt s. Så lagde han bogen hen og sagde først „Jaso!“ og så farvel, og så gik han, men han bad far om lige at komme med ud i forstuen. Så tænkte jeg: Nu bliver du smidt ud! Men nej! For anledningen til hans visit var aldeles ikke, at han ville se om jeg var hjemme til min konfirmation, men den, at han ville låne 20 mark af far, fordi han sad med nogle kanner på „Concordia“, og så havde de ikke flere penge. Da var vi vel nok heldige.

Nu går jeg altså i P II, og under os er der kommet en ny P III, og i den er der ikke så få fra Haderslev. Især Frits Ohlsen, som jeg jo har gået sammen med på gymnasiet. Jeg var sikker på, at han var blevet klasseældste i sin klasse, fordi han er selvskreven til det; men han blev det ikke. Det blev én, der hedder Nissen som er angelbo. Der har nok været det ved Frits Ohlsen, som var lige til jobbet, at han er „politisch verdächtig“ ligesom jeg, for jeg tror, at hans far er lige så dansk som min, og det kan jo slet ikke gå an.

Vi fejrer „Die Völkerschlacht“

Her i P II er det ligesom det går lidt bedre. Drews er også blevet mindre aggressiv, og de siger, at det hænger sammen med, at Chef har haft ham i ørerne. Han er mere slesk og servil, men ikke nær så brovtende, og når Chef dukker op midt i en time, er han lige ved at bukke begge ender sammen. I P III har de haft to lærere, der hedder Hansen, dog efter hinanden, for ellers skulle de jo ha' heddet Hansen I og Hansen II. Vi har haft dem begge, og det har både med den ene og den anden været og er inspirerende timer.

Imens alt dette har stået på har jeg fået en bror til, der hedder Ejnar. Han var ellers lige ved at gå til i starten, men nu trives han godt og er naturligvis som den yngste hele familiens kæledægge. Jeg gad nok vide, hvad han skal være, når han bliver stor, forhåbentlig ikke lærer som

jeg. Det ville være synd for det stakkels barn, hvis han også skal gå så gruelig meget igennem.

Pastor Mahler er rejst til Tandslet. Han har vel indset, at det ikke kunne nytte at blive ved at „spilde Guds ord på Balle Lars“ her i Haderslev, og han forvalter nu „Troens rare klenodie“ blandt bønderne på Als. Men kender jeg dem ret, så skal der adskillig skarp lud til deres skurvede hoveder. Nå, den har han også nok af, så det skal sagtens gå. Jeg glæder mig derfor til at træde på hellig jord, næste gang jeg kommer til min fødeø.

I øvrigt går tiden som den skal. „Kaisers Geburtstag“, „Knivsbjerg-Fest“ og „Sedanfest“ – „saure Wochen, frohe Feste“ som der står i skriften. I år – for nu er det sandelig blevet 1913 – er der tilmed en ekstra kæmpefest. Det er 100-års dagen for „Die Völkerschlacht bei Leipzig“. Da har vi fri, men først har vi fest i Aulaen, hvor jeg skal fremsige et digt. Det kan de altid bruge mig til, fordi jeg kan huske det og gør det godt. Det er nok, fordi min far er så god til at spille dilettant, selvom det jo er på dansk. Det digt, jeg skal fremsige, er af Theodor Körner, som er død og hedder „Frischauf, mein Volk, die Flammenzeichen rauchen!“ – Der bliver adskilligt mere røg, for om aftenen skal der være „Freudenfeuer“ på det allerhøjeste sted på byens mark, og vi har i de sidste 14 dage måttet bruge al vor fritid til at rende rundt hos de handlende – Niels Terkelsen, Børsen-Hansen, Orbesen, Hundevadt og hvad de alle hedder – for at tigge og slæbe tomme pap- og trækasser sammen til det rådne bål. Hos tømmerhandler Jürgensen, Ernst Jörn og Holm & Molzen har vi fået nogen tjæretønder og gamle brædder, så der skal nok blive fut i fejemøget den aften. Nogen af dem, vi har tigget hos, er ganske vist danske, men de er på den anden side glade for at komme af med alt det gamle bras, der kun ligger og fylder op og som de ellers skal betale for at få kørt væk.

Desværre var vi nogle stykker, der blev snydt for at se dette kæmpebål futte af. Vi foretog nemlig om eftermiddagen en udflugt til „Thomashus“, hvor Wolle Damms kone leverede os en pragtfuld bolle punsch for 2 mark, og da vi så hen under aften, da vi vist havde fået flere boller, vandrede hjemad, må vi være blevet forsinket, for da vi kom hjem, var bålet forbi. Der var nogen, der sagde, at det var tændt for tidligt. Vi tager af og til til „Thomashus“, når vi er tørstige, fordi det er billigt og godt, og vi har jo ikke så mange penge. Det er gerne Kalle Mai og Outzen og Gosch og

Major v. Hedemann bor oven over Café Struck på Jomfrustien. Han kommer aldrig på kasernen, men kun på Krauses Hotel på Sønderbro.

mig fra P II og Frits Ohlsen og Adde Simonsen, der er en vældig gæv fyr, samt nogle flere fra P III, der tager afsted. Men det er en hemmelighed, da vi jo ikke må nyde spiritus og man holder øje med os. Der er nemlig kommet en lærer til Haderslev, der faktisk bare hedder Hansen, men kaldes Buschmann, fordi hans hoved er et eneste vildnis af skæg. Han har ikke blot en fimmel, men han er også goodtemplar og vegetar, og det skal vi nu være allesammen, mener han. Det er ufatteligt, at han er gift og har børn, men det må man altså godt, når det er ham. Forøvrigt har han da også en meget køn datter, der hedder Christine.

Hvordan skal det dog ende med min bror?

Min bror Axel forsømmer efterhånden ikke nogen lejlighed til at komme i fedtefadet. Med mormor lægger han sig ud gang på gang, og nu er han gerådet i krig både med kaptajn Clausen på „Helene“ og major v. Hedemann. Han har uden videre kysset deres døtre, og kaptajn Clausen har sagt til

far, at han smider ham overbord, når han viser sig, og fra majoren får vi nok en krigserklæring. Nu tør min bror ikke mere ta' med ud og sejle til Aarøsund og Graveshoved, og det er jeg naturligvis lykkelig for. Men hvordan skal det dog ende med min stakkels bror, for der er jo masser af piger i Haderslev.

Major v. Hedemann, der bor oven over Café Struck på Jomfrustien, er en ganske særlig slags major. Han kommer aldrig på kasernen, men kun på Krauses Hotel på Sønderbro. Det må være et dyrt sted, for deres piger siger, at de hjemme altid kun har råd til at få „echte Brühe“, der er kogt på ben om vinteren, og „falsche Brühe“, der er lavet af urter om sommeren. Jeg kan bedre lide rødgrød og jordbær om sommeren, men det får vi da også, især hos mormor.

Det lysner – og dog . . .

Det har været nytår og går mod forår. For mig går det også mod lysere tider i klassen siden Drews har fået stækket vingerne. Vi er tilmed blevet flere, og jeg har opdaget, at der er felter, hvor jeg udmærket kan klare mig i racet. Det har øget lysten og skærpet appetitten, og derfor er jeg havnet i P I.

Her har jeg fået tre pragtfulde nye venner. Det er Boy Rickmers som er 100 pct. friser og fra Før, Fritz Friedrichs, som bor på Gravene, og Ludde Rande, der hidtil har gået på præparandskolen i Åbenrå, men nu skal gå det sidste år her, hvor han jo bor. Både han og hans far spiller godt skat.

Vi nærmer os sommerferien. En aften, da „Helene“ lægger til efterturen fra Graveshoved, bliver der omdelt løbesedler. Der står, at Østrigs tronfølger og gemalinde er blevet myrdet i Serajevo. Nåja, det er jo langt væk. Men den næste dag siger Peter i historietimen – for nu har vi heldigvis fået ham i det fag – „dette kan nemt betyde, at det om 4 uger hedder „gevær ved skulder“.“ Ja, hvem ved, men 4 uger er jo længe, og til den tid har vi sommerferie. Foreløbig står skoleskovturen for døren. Både P I, II og III skal til Flensborg og Lyksborg. Det er den dag, da det myrdede fyrstepar bisættes, og mens vi tumler os i munter leg på Lyksborg strand, drøner sørgesalutten fra Mørvig ud over Flensborg fjord.

Alle klokker kimer. Varsler de storm?

Stormen bryder løs

Sommerferie – langt om længe!

Og jeg skal sejle og sole mig og bade. Ja, jeg skal altså desværre også male bænke igen. Det er trist, men det betaler sig. Hvor skal jeg dog nå meget i denne ferie.

Jeg har fået en ny cykel, og hver eftermiddag, når vi ikke sejler, cykler Kalle Maj og jeg (når han da ikke skal øve på sin violin, hvad hans far er helt vild med), til Victoria, hvor der er pragtfuldt at bade. Alle de mere eller mindre rige, der har råd til det, er selvfølgelig flyttet herved i deres sommerhuse og fylder godt op, men stranden er bred og lang, så der er alligevel plads til os alle. Der er to veje til Victoria. Den ene går over Vandling, men den begynder med en uhyre lang og stejl bakke, som man faktisk helst skal med toget for at komme op ad, og så kniber det endda. Den vej bruger vi kun, når vi cykler hjem. Den anden går over Vilstrup og har en grusom bunke krumninger og sving, men den er ganske køn og uden særlige bakker, så den bruger vi til at køre derned. Så går det altsammen. Man kan altså også tage „futjacob“, men så er der en evig vej at gå.

Min fødeø kalder

Der er kommet et brev fra pastor Mahler, der jo nu er præst i Tandslet, med en indbydelse til mig om at være med i 8 dage til bibelstudium sammen med en hel del Haderslev-gymnasiaster fra de øvre klasser. Jeg synes egentlig, at jeg har bibelstudium nok med Chef, men mor synes, at jeg skal gå med, fordi hun vel tror, at jeg så bliver et bedre menneske. Bagefter må jeg besøge onkel Dau og Elly i Sønderborg, så jeg skriver „jatak“ og rejser. Der er stimlet en vældig bunke præster sammen i Tandslet præstegård, næsten én for hver af os unge, så vi skal nok få vor sag for. Der er pastor Nissen fra Broager og Schwarz fra Klipleve og Bruhn og Bertelsen og hvad de alle hedder. Det er alle dem, der kalder sig „de 12“ (og vel går og tror,

at de er en slags apostle). De tilhører noget, der kalder sig „Det Gamle Budskabs Indre Mission“, men de er tysksindede og holder derfor på, at det er mere nødvendigt at være kristen end at være dansk. Og man kan ikke være begge dele. Det står i Bibelen, men jeg véd ikke hvor.

Vi bliver indkvarteret og spiser hos bønderne i sognet, men hele dagen er der møder – på tysk – hvor snart den ene og snart den anden taler – især pastor Nissen – og bagefter er der diskussion og om aftenen udflugter til Mommark og andre steder, hvor bønderne kører os hen. Det generer mig en del, at alle disse gymnasiaster og præster hele tiden skal blære sig med at sige noget på græsk eller latin, som jeg ikke forstår. Men det tager de ikke hensyn til. Der bliver også gjort en vældig reklame for, at der om et par uger skal være stor bibelkomsammen i Breklum, som vi alle skal se at komme med til. Da bliver vi flere hundrede, for Breklum er Indre Missions hovedstad og derfor et meget helligt sted. Jeg føler mig faktisk helliggjort for lang tid fremover, men – ja, der er altså det, at i Breklum er Magdalene Kreutzer elev på postkontoret, så man burde måske overveje . . . nå, den tid, den sorg!

Et skandaløst syn

Onkel Dau har bygget et stort hotel, der hedder „Alhambra“, som ligger lige ved Alssund på Sundevedsiden og op ad pontonbroen. Her bor jeg i et meget flot værelse med altan ud til havnen og kan følge alle skibene, der kommer og går. Nedenfor er der en stor terrasse og en bådebro. I det fine vejr er der altid mange mennesker på terrassen om eftermiddagen. De går af og til ned på broen og ta’r sig en dukkert. Men tænk, hvad der skete i går! Ved et af bordene sad der en fin dame og drak kaffe med meget lidt tøj på, kun en badedragt og en badekåbe. Og pludselig tændte hun en kæmpemæssig cigar! Det var der naturligvis ingen, der havde ventet af sådan en fin dame. Alle de andre stirrede på hende og troede, at hun måske var fuld eller gal; men det var hun ikke. Hun sad bare og pulsede og sendte den ene tykke røgsky efter den anden ud i atmosfæren. Alle, der gik forbi og skulle eller kom over broen, blev stående og kikkede, så der blev et helt opløb. Tilsidst gik det da heldigvis op for hende, at hun vakte en vis opsig, og så gik hun ind. Det var nok et held for hende, at der ingen politi var i farvandet.

Onkel Dau har foræret mig en meget fin blank, sort spadserestok med sølvhåndtag og mit navn indgraveret. Den er meget flot og må da mindst ha' kostet 20 mark. Bare han nu ikke fortryder det, for Elly og jeg er blevet uvenner, så jeg rejser nok snart hjem. Det kom over, at jeg forleden dag sammen med tre drenge, jeg i gamle dage i Sønderborg gik i skole sammen med, og to piger, der hedder Dotte og Julle, der lige er noget for mig, var på café, og så kom Elly og hendes søster Tytte derind og så os. Nu er hun fornærmet, fordi jeg ikke har haft hende med på café, men det var slet ikke mig, der gav. Det tror hun ikke. Hun har ikke ligefrem slået op, men hun bliver liggende i sengen hele dagen og siger, at hun har hovedpine, og jeg gider da ikke sidde på en sengekant fra morgen til aften.

Breklum tur-retur

Hvor er denne sommer dog skøn. Og Peters fule spådom om „gevær ved skulder“ fortøner sig i det usandsynlige. For kejser Wilhelm er draget på sommertogt til Nordkap med SMS „Hohenzollern“, mens Poincaré er taget på besøg til Rusland. Jeg rejser derfor roligt til Breklum, skønt det er en både lang og omstændelig rejse på IV klasse med togskifte både i Vojens, Tinglev og Tønder.

Besøget i Breklum blev en skuffelse. Magdalene Kreutzer, der ikke er spor missionsk, spurgte: „Va' ha' do he'e å gø'e?“ Jeg vil da ikke fortælle hende, at det hovedsagelig er for hendes skyld, at jeg har påtaget mig den lange rejses besværligheder. Her er iøvrigt ulideligt varmt, og det bliver ikke bedre af, at der nu kommer mere og mere foruroligende telegrammer. Østrig slår i bordet for Serbien, Rusland rasler med sablen, Europas udenrigsministre forhandler, så man kan blive helt svedt af at tænke på det. Alle snakker om at rejse hjem, for det gør både Wilhelm og Poincaré. Derfor også jeg.

Sommeren er klar og skyfri døgnet rundt, men på den politiske himmel bliver skylaget tættere og tættere, mørkere og mørkere. Om fredagen udsender „Grenzpost“ en løbeseddel, der melder om „truende krigsfare“, om lørdagen slår lynet ned! „Mobilmachung befohlen! 1. Mobilmachungstag: Sonntag den 2. August.“ Hvorefter alle haver sig at rette. Høsten står gylden og moden på markerne, men hvem har vel sind til at tænke på den?

„Ein Volk steht auf“

Nej, nu skal de slås! Tyskland og Østrig skal tage livtag med Rusland og Frankrig, og forbundsfællen Italien vil ikke lade vente på sig. „Ih, hvor får de klø!“, siger tyskerne. „Dette Rusland, der jo ikke er andet end korrup-tion, dumhed og druk, og dette Frankrig, der er en sump af umoral og let-færdighed, en pøl af absinth og kønssygdomme. Det vil ikke tage uger, men kun dage at afgøre denne krig og så – Deutschland, Deutschland über alles! Det bliver en verden, der er værd at leve i!“

Men det nære, det, der her og lige nu kommer os ved?

Jo, med små mellemrum kommer der en deling soldater i fine, ny, felt-grå uniformer marcherende hen ad gaden med gevær på skulder og op-plantede bajonetter. I spidsen går oberleutnant Gravenhorst med den trukne klinge i hånden, og mellem sig fører de så Nicolaj Svendsen, så re-daktør Nis Petersen, så gamle Mathiesen, så denne, så hin af byens kendte og højtestimerede borgere. De har også hentet kaptajn Clausen fra „He-lene“ og en masse fiskere, fængslerne må efterhånden bugne af disse for Tysklands velfærd så farlige folk, der aldrig har gjort en flue fortræd.

I løbet af søndagen ruller det ene køretøj efter det andet ind mod staden. Manden skal melde sig på kasernen og i kongens klæ'r. Konen sidder bare grådkvalt i vognen og venter. Og sikke munderinger, mændene så vender tilbage i. Man skulle tro, det var fastelavn. Alle kan da se, at hverden dit eller dat passer, men det skal det. Det er en ordre, og vé de bukser eller støvler, der nu ikke adlyder. De kan komme for en krigsret.

Et par dage efter drager den faste garnison, 2. bataillon af regiment nr. 84 v. Manstein med musik i spidsen og under en jubelorkan, overøst med blomster og milde gaver ud til hovedbanegården, hvor de bliver „verladen“ – slagtekvæg! Fra min og de andre klasser har de meldt sig frivillig på stribe. En forceret „Bierabend“ hos Struck var afskeden. Ses vi mere? Eller skal jeres navne en dag kun stå i sten på en af af byens kirkegårde?

Der er nok at se til

Så er skolen begyndt – og indtil videre endt. Vi kom, men kun for at få at vide, at vi, der ikke havde meldt os frivilligt til fanerne for at gøre kål på Frankrig, Rusland og ikke mindst det perfide Albion, skulle på „fri-

På Haderslev kaserne blev mændene ikklædt. Medens kvinderne sad grådkvalt i vognene og ventede, blev munderingen udleveret. Man skulle tro, det var fastelavn. Hverken støvler eller bukser passer.

villigt“ høstarbejde. Pimp er på vej til fronten, men retfærdighedens gudinde, der åbenbart ved denne lejlighed har taget et ekstra tykt bind for øjnene, har ladet Drews blive hjemme. Han har en hjertefejl, hvor han så pludselig har fået den fra. Den generer ham dog ikke mere, end at han kan hegle os rigtig godt igennem som de krystere, vi er, siden vi ikke har slået følge med vore tapre kammerater, der er villige til at ofre deres liv for Tysklands ære og fremtid.

Til min store glæde har det vist sig, at Rande er en lige så fej hund som jeg. Nu kommer vi to sammen med to yngre præparander på høstarbejde på domænen „Tafdrup“ nord for Sommersted. Manden på gården hedder herr Martens og er Hauptmann der Reserve ved artilleriet, men han er foreløbig heller ikke kommet videre end til sit kontor, hvor han nu instruerer os om vore pligter i de kommende uger. Vi skal arbejde fra 6–12 og fra 1–7, bo i kælderen og ha’ en helt igennem 1. klasses forplejning.

Den består foruden morgenkaffe med rugbrøds-klemmer med fedt af stegt flæsk med persillesauce om middagen og spejlæg med brasede kartofler om aftenen samt „futmælk“. De to varme retter byttes der om på, så vi hele tiden kan vide, om det er en lige eller en ulige dag.

Den fjerde dag sker der noget. Vi har ude i marken lavet os en yndig rede af mange neg, hvor vi ligger og spiller skat, da herr Martens kommer galloperende på sin stridshingst og blander sig i spillet. Han skælder ud og siger: „Diese Art der Arbeit kann ich nicht gebrauchen!“ Rande synes det er synd for ham, og rejser hjem.

Det bliver henad efterår før skolen kommer i gang, og så er det ikke engang godt. Tænk, Belgien, den dværg, har tilladt sig at falde Tyskland i ryggen for at dolke det bagfra. Men det har da også fået kærligheden at føle. Tyskland vader i sejre, og hver gang får vi en fridag. På mormors veranda har jeg opstillet et stort bord med kort over slagmarkerne, og herfra leder jeg samtlige krigsoperationer ved hjælp af nogle små flag. Når jeg ikke er optaget ved fronterne, passer jeg butikken for fru Hahnemann. Hendes bror, der er indkaldt, har nemlig en butik i Lavgade ved siden af urmager Jensen og handler med det samme som Paul Lenzer i Storegade. Hun er dansk, men hun er gift med en marineofficer, der har travlt med at besejre England. Derfor er hun her og driver forretningen, men hun vil helst sidde i baglokalet og drikke sherry, så jeg ekspederer. Det kan hun nemlig ikke, fordi hun altid har meget lidt tøj på – af silke. Hun er meget ung og vanvittig køn, så vi spiser altid til aften sammen og sådan noget. Rande er også helt vild med hende, og når jeg skal hente lagkage til vor eftermiddagskaffe, stoler de på, at jeg bliver væk i mindst en halv time. Ellers lukker de butikken, og så står jeg der med lagkagen, indtil det passer dem at lukke mig ind.

Krig er ikke lutter lagkage. Pimp er meldt såret, og i avisen er der hver dag lister over dem, der er faldet „på ærens mark“. Det går vist ikke helt som kejser Wilhelm spæde. Men han har Hindenburg – og han er sørn’me en knag!

Over Rubicon

Hvad ene morgendagen véd,
hvad lykken gi'r af op og ned,
regn uset dig til vinding.
Øv dig i leg og kærlighed
med kransen om din tinding,
mens den er grøn – før du bli'r grå!

(Horats – af „Oden til Soracte“).

Mens hurrapatrioterne har slidt stemmebåndene tynde og Karl Strackerjan har kroet sig som om han var selve „Karl den Store“, er vi ganske stille flyttet fra Hein Pump ned i stueetagen i Rechtsanwalt Dähnhardts tidligere ejendom. På 1. sal bor urmager Henningsens, så nationalpolitisk er her kommet luftfornyelse.

Det er nu ganske åbenbart, at kejser Wilhelm i denne krig på intet tidspunkt vil komme til at mangle dygtige strateger. De skyder op som paddehatte allevegne. Der er først Drews og Peter oppe på skolen. Så er der min onkel Johann, der har fået sin militære uddannelse på Haderslev Kaserne, hvor han mærkelig nok kun avancerede til „Gefreiter“. Men det var jo i fredstid, så det skal man næppe lægge for meget i. Som strategisk geni er der faktisk ingen over og ingen ved siden af ham. Det kan jeg jo se, når vi står foran mine kort på mormors veranda. Han fejer kosakker, zuaver og alt det andet rak af bordet i en håndvending og vender bunden i vejret på den engelske flåde som en mis. Sæt nu, han var født i Frankrig! Men der er mange, der er næsten lige så dygtige til at ordne de paragraffer. De mødes ved stambordene på Höppner, Concordia, Skulderbladet, Stadt Flensburg og i Frimurerlogen, og ét er sikkert: de latterlige generaler, der fører krigen nu – måske lige med undtagelse af Hindenburg – burde afskediges på gråt papir så hurtigt som muligt, så det sidste hold af mænd, der altså p. t. er bosiddende i Haderslev, kan komme til. Det kan komme til at se sort ud for kejseren, hvis han ikke snart kender sin besøgstid.

Kolding ser anderledes på det

Fridag! Far foreslår, at vi ta'r en tur til Kolding på cykel, da han gerne vil besøge sin bror Hans. Lige som vi skal til at starte, bliver der igen klistret friske krigstelegrammer op i boghandler Johannsens vinduer overfor. Han er fanatisk til at klistre. De telegrammer må vi se, for „Dannevirke“ er stadig lukket med 7 segl på dørene, og om redaktørernes skæbne forlyder der intet.

Man har glemt at skrive i telegrammerne, hvor mange kilometer man er rykket frem mod Paris, og hvor mange nye fanger, man har taget i laser og pjalter samt demoraliseret tilstand. Der kan vel snart heller ikke være flere at tage af. Men man har foretaget vigtige strategiske omgrupperinger og udbygget fronten op mod Kanalen. Hvorfor nu det i stedet for at gå frem? Far, der af gode grunde ikke har den fjerneste indsigt i moderne krigsførelse, rynker panden og siger: „Nå, nu begynder det vist at se sort ud.“ Hvor, må jeg spørge? Frokosten i Paris er allerede bestilt, og champagnen lagt på is. Men far og jeg skal altså foreløbig kun indtage Kolding. Vi vender derfor alle fronter ryggen og cykler nordpå.

Men hvad går der dog af Kolding? Folk te'r sig som i en sejrusrus. Er de da helt gået fra snøvsen? På vejen ud til onkel Hans, der bor helt ude på Dyrehavegårdsvej, halvvejs til Fredericia, er der en der stikker mig en løbeseddel i hånden: Der står: *Tysk kæmpenederlag ved Marne. – De tyske hære på vild flugt. – Frankrig på vej mod sejren.*

Har man nu hørt magen til løgn? Læste vi et ord om det i Johannsens vindue? Det er dog det frækkeste! Danmark bør vist tage sig lidt i agt. Men endnu værre er det, at folk tror på disse forrykte løgne. Selv onkel Hans og far lader til at tro på det. Men hvad gør jeg selv? Ja, hvad gør jeg egentlig selv? Jeg vælger at lade folk tro, hvad de vil. Hvad rager det allsammen mig? Vi er i Kolding, og her er liv og glade dage. Vi får en dag „wie Gott in Frankreich“. Hvorfor mener tyskerne egentlig, at Vor-

Netop som vi skal i gang med gåsen juleaften, ringer det på døren. Det er kun en „boss“, som bliver inviteret på gåsesteg og det hele, medens julehyggen breder sig over Haderslev . . . trods krigen. Gaslygterne udsendte deres hyggelige skær, på billedet er det hjørnet af Hægersgade og Klosteret, som oplyses.

herre skulle ha' særlig kronede dage i Frankrig? Vorherre er jo tysk, det kan der formentlig ikke herske nogen tvivl om. Det står tilmed på det læderbælte, alle tyske soldater har om livet for ikke at tabe bukserne. „Gott mit uns“ står der højt og tydeligt.

Kærlighed er en løjerlig gråspurv

Rande og jeg, der nu er sammen de fleste af døgnets timer, og også laver lektier sammen, hvad der er meget gavnlig for min status, fordi han er meget dygtig, har anskaffet os en kæreste. Ja, altså én hver. Hans hedder Tilly Gram, og hendes far er lokomotivfører, og min hedder Didde, men det véd hun vist ikke. Vi er meget begejstrede for de to piger og skriver en hel del vers om dem. Rande har komponeret en vals til Tilly, der hedder „Blumen und Mädchen“. Jeg kan desværre ikke komponere endnu, men jeg tror heller ikke, at Didde er musikalsk, så hun er nok ligeglad.

Men det med Tilly og Didde er nu alligevel noget andet, end dengang Frits Ohlsen vartede op med de tre Elsner-piger, og jeg kun fik „Diddelumdej“, der var halt, eller da han fremskaffede Ella og Bodil samt bådebyggerens datter, der var tyk som en tromme, og som jeg skulle slæbe rundt på.

Vi får en julegæst

Krigen går sin triste gang. Det kan vi se af tabslisterne. Pimp er død af sine sår på et hospital i Hamborg. Pimp, der da han i foråret flyttede ind i en stor og skøn lejlighed oven på den nye „Übungsschule“, forkyndte: „Den skal ikke ti vilde heste få mig ud af!“ Nu er han bisat fra seminariets aula under megen højtid, ved hvilken jeg igen fremsagde et digt af afdøde Theodor Körner, og julen står for døren uden tegn på snarlig fred.

Men julemad er der da. Far har fået fat i en stor gås ude fra Hans Lehrskov i Aastrup, så der mangler ikke noget hverken af mad eller gaver. Det er vor første jul i nr. 36, og morfar og mormor er i år til juleaften hos onkel Johanns. De bor nu ude på Skibbrogade oven over Mailands, hvis to ældste sønner er i krigen. Hans, den ældste, er endda blevet løjtnant, og pynter svært på byen, når han er på orlov.

Netop som vi skal i gang med gåsen juleaften, ringer det på døren. Det er kun en „boss“ med en masse skæg i hovedet, og han spørger mig, om han

må be' om lidt mad. Far kommer til, og min sandten, om han ikke inviterer „boss“en med ind til bordet til gåsesteg og det hele. Han ser nu også meget skikkelig ud, har gode øjne og et smukt smil. Vi får at vide, at han egentlig er slagtersvend, og da han har fået vasket sig lidt, spiser vi, hvorefter far – som altid juleaften – læser juleevangeliet. Da vi er nået frem til kaffen og småkagerne, spørger slagtersvenden, om han må synge en sang for os. Det må han, og så får vi til melodien „Jeg er en simpel bondemand“ en sang der begynder: „Jeg er en gammel slagtersvend“. Der er kun 7 vers, men han kan dem alle. Da han lidt efter går, skal jeg følge ham op til Hansens i „Herberge zur Heimat“. Far har givet ham penge til logis'et, og mor har udstyret ham med natmad, kager og godter. For ham er julen reddet – jeg synes også for os.

Begyndelsen til enden

Hverdagene bliver efterhånden mere grå end strengt nødvendigt. Drews ser det som sit fornemste job at få jaget flere og flere ud til slagtebænken, bare han selv kan blive hjemme og kæle for sin hjertefejl. Helst måtte hele klassen melde sig frivilligt, så han kunne nøjes med at slå mave. Men det gør vi ikke; vi slider i det, for om et par måneder skal vi op til eksamen for at blive rigtige seminarister. Ind imellem er der dog solstrejf. Det er vedtaget, at seminariets orkester skal gi' en koncert i aulaen for at samle penge ind til „Liebesgaben“ til heltene i skyttegravene. Friedrichs og Rickmers, der jo straks rykkede ud som frivillige, har sendt os et par breve. De skriver mest om rotter og lus. Begejstringen synes knap så dugfrisk som da de drog ud.

I orkestret spiller jeg 3. cello. Det er ikke så svært. Rande spiller 2. cello, og så er der en seminarist, der er meget dygtig, der spiller 1. Alle dem, der ikke er med i orkestret, kalder „Julius“, der leder det, „musikalische Idioten“, og det er de fleste. Men tænk, hvad der er sket! 1. cellisten er blevet indkaldt. Rande har overtaget hans plads, og jeg har fået tildelt 2. cello. Koncerten står for døren, og jeg kan aldeles ikke magte min stemme og har slet ikke haft tid til at øve mig. Jeg har sagt det til Julius, der bare rystede på sit runde hoved og sagde: „Ginstler schbielen vom Platt.“ Ja, han der er kunstner, kan naturligvis sagtens spille fra bladet, men lille jeg?

Eksamen er overstået. Det er påskeferie. Både Rande og jeg bestod, for det gjorde vi alle. Men lige efter påske slår lynet ned. Rande bli'r indkaldt og med ham en 6-7 andre fra vor klasse. Vi kan faktisk lige så godt lukke, for vi hører ikke andet, end at det er vor pligt at kaste os frivilligt ud i Ragnarok, at kæmpe og sejre eller finde heltedøden på ærens mark. Hvad så med de overlevende, for nogen bliver der vel? Skal de ride på flæsket? Det flæsk, vi ofrede livet for? Jeg får kvalme! Jeg gider ikke gå op på det rådne seminarium mere, når Rande trisser rundt som fodtudse i Schwerin.

Terningerne er kastede

Min tunge beslutning er taget. Jeg melder mig frivilligt. Men altså hos artilleriet. De holder sig altid mere i baggrunden, og så har de et regiment i Schwerin, hvor Rande er. Derved får vi da fritiden sammen.

Jeg får min vilje. Ikke helt uden modstand fra fars og mors side. Mormor er for, men morfar siger: „Du er man tumbich!“ Måske har han ret.

Ak, hvor længe var Abraham i Paris? Efter i to måneder at være sprunget op og ned af kanoner, efter at have måttet afskibe Rande til fronten, bliver jeg forflyttet til infanteriet – for der skydes flest infanterister – men heldigvis til Haderslev. Det ta'r Feldwebel Hansen 8 måneder at uddanne mig, og imens er far også blevet indkaldt. Men han er sammen med Höhn og Horst og et par stykker til kommet til musikken i Haderslev. Det er skægt, når de gamle gutter har gymnastik. For så render de rundt på kasernepladsen og leger „To mand frem for en enke“ eller „Blindebuk“ og den slags. Hvad mere kan man vel forlange af sådan en flok stive gedebukke? Men de spiller godt, og Feldwebel Piehl, der er deres kapelmester, er en meget flink mand.

Far er ikke rigtig glad for det krigsvæsen, selvom han – ligesom jeg – bor hjemme. Far har nemlig kun været aktiv soldat meget kort tid; så blev han syg, „untauglich“ og hjemsendt. Nu, da han er 45, er han ikke „uduelig“ mere. Men i førstningen er han ikke rigtig glad for at komme ud på egen hånd. Når han skal over på posthuset, der jo bare ligger et par huse oppe på den anden side, skal jeg først ud i gadedøren og kikke, om der kommer nogen, han skal gøre honnør for. Han vil være så pokkers korrekt. Så er Ejnar, min lillebror, der nu er 3 år, anderledes karl for sin

hat. Når jeg gi'r ham 2 eller 5 penning, er han ude af døren som et forsinket lyn på vej over til „slikmutter“ for at omsætte kapitalen i varer. Onkel Johann, der har været aktiv soldat i 2 år, er trods sin strategiske begavelse stadig ikke kommet videre end til Haderslev. Han sidder på et militært kontor og bekæmper „eine Welt von Feinden“ ved at hjælpe med til at dele brød ud til far og mig. Det er han flink til, og han gør det med rund hånd, hvad vi naturligvis ikke er kede af, da det kniber en del med at få brødet til at slå til, hvis der ikke vanker lidt ekstra. Men det sørger han altså for.

Tappenstreg

Det er nu besluttet, at jeg efterhånden har tilegnet mig den viden og erfaring, der udkræves til at blive skudt. Jeg er derfor blevet „inddelt“ til forsendelse og har fået et „Erkennungsmarke“, så de kan se, når jeg er død. Ja, nu falder klokken i slag. Vi er 500, der skal afsted, og vi skal naturligvis med musik og blomsterdryk hele vejen fra kasernen ned over Gravene ad Storegade ud til „Hauptbahnhof“ og indlades. Det vil ske på Ellys fødselsdag. Og så – ja, det ved vi ikke noget om endnu. Forrest får vi hele militærmusikken, og der går også far og blæser på sit tenorhorn på det første stykke af min foreløbige rejse.

Så er dagen der. I aften havde jeg en lang samtale med far. Han var meget alvorlig, men hvad jeg béd mest mærke i, var hans opfordring til mig, for det tilfælde, at jeg skulle falde i fangenskab, at huske, at jeg kom fra et dansk hjem. Fangenskab – ja, det var måske ikke det værste. Nå, vi får se.

Da vi næste morgen marcherer ud fra kasernegården, får jeg øje på mormor, der står barhovedet ved porten i sin brune kjole og vinker med sit blå køkkenforklæde. Tårerne triller ned ad de gamle kinder, stakkels mormor!

Og så kører toget . . . et sidste blik ud over Dammen, Bøghoved, bybilledet fortøner sig . . . hvad er det hele dog for noget?

Er det ikke nu, du skulle til at være ung . . . ?

Frederik Faber.

Efterskrift

Næst efter at takke alle dem, der i de forløbne måneder fra fjern og nær har sendt mig opmuntrende hilsner og tak for mine beskedne artikler, vil jeg gerne sige, at jeg faktisk i al denne tid har været begravet under et væld af minder, mange flere end min pen kunne holde fast. Jeg har derfor måttet nøjes med at plukke hist og her af vejbreddens ødsle buket, men dog haft for øje fortrinsvis at sanke de blomster, vi var flest om at kende.

Nogle vil sikkert mene, at jeg har set for sort på mine år som „germanernes lærling“. Lad mig derfor her på falderebet komme med en indrømmelse: Mine oplevelser fra Haderslev Seminarium er fortalt som jeg så det hele *dengang*. Men det udsyn, disse år bragte mig, og den viden, jeg blev „podet“ med, selv om den gjorde mig „zweiströmig“ (som det vist hedder), er jeg dybt taknemlig for, fordi alt dette sidenhen blev væsentligt som fundament for min livsbane.